

גלייזן הערני בעניני מצוות התלויות בארץ וכשרות המזון

תשובות שדה

גלייזן 174 | סיון - תמוז תשפ"ד

המסך למצוות התלויות בארץ
בראשות האגף רבי שניאור זלמן רוח שליט"א

מידע הלפתי • גנזוזות וכתבי יד • הגות ומחשבה • מאמרים הלכתיים • תשובות בהלכה

גליון תורני בעניני מצוות התלויות בארץ וכשרות המזון

תגובות שדה

גליון 174 | סיון - תמוז תשפ"ד

מידע הלכתי ♦ גנוזות וכתבי יד ♦ הגות ומחשבה ♦ מאמרים הלכתיים ♦ תשובות בהלכה

תנובות שדה

קובץ דו חודשי
בהוצאת 'המכון למצוות התלויות בארץ'
הקובץ יו"ל בסיוע:
משרד המדע - מינהל התרבות

כתובת המערכת:
המכון למצוות התלויות בארץ
ת.ד. 176 אלעד 4081003
טלפון: 03-9030580
פקס: 03-9030891

העורך:
הרב מנחם דרורי
tnuvot@macon.co.il

ניתן לשלוח מאמרים תורניים, מחקרניים,
בתחומי עיסוקו של המכון, או תגובות
על הנכתב, לדואר האלקטרוני
המערכת תערוך ותפרסם את החומרים
לפי שיקול דעתה

הבהרה: גליון 'תנובות שדה' משמש
במה לרבנים ות"ח שונים

הפסיקה ההלכתית המוסמכת
מתפרסמת במאמרים שעל ידי המכון

מנויים:
דמי מנוי לשנה: 60 ש"ח
ניתן לקבל את הגליון בקובץ
דיגיטלי ע"י שליחת בקשה
למייל המערכת:

tnuvot@macon.co.il

תוכן ענינים

♦ גליון 174 – סיון תמוז תשפ"ד ♦

דבר העורך.....

גנוזות ובת"י

רבינו **שריה דבליצקי** זצוק"ל

כת"י – נוסח מעשרות למשגיחי כשרות.....

הגות ומחשבה

הגאון רבי **יצחק אזרחי** שליט"א

הכנה לקבלת התורה – אמונה ובטחון.....

מאמרים הלכתיים

הגאון רבי **שלמה משה עמאר** שליט"א

השתתפות בחתונת הבן בתוך שבעה.....

הגאון רבי **דוד יוסף** שליט"א

איסור מוקצה בטבל ובפת שלא הפרישו ממנה חלה.....

הגאון רבי **שניאור ז. רווח** שליט"א

תגובה לגבי קמח שעבר עליו הפסח.....

הג"ר **משה יהודה לנדאו** שליט"א

ביטוח ושמידה על שדה כלאים.....

ביני עמודי

הלכה למעשה – שו"ת מאת ראש המכון ודבני בית ההוראה שליט"א

קניית ויסקי בדיוטי פרי לאחד הפסח תשפ"ד * ג'לטין דגים עם חלב * בצל קלוף שעבר עליו לילה *
אדנית של נענע – מנטה * כלאים בגפן * כלאים אבטיח ומלון * שהחיינו על אבטיח מצוי המורכב
בכלאים * דג סלומון לבן * חרקים בפסילודה * חרקים בטולסי * מנין ערלה בהעברת עציץ
עם נקבים * הכשרת שיש 'למינם' * אלוורה 'פרידום' לחיזוק מרפקים * דילול פירות ערלה במטע
שבעליו אינו שומר תו"מ * תרו"מ מעגבניות הגדלות במרפסת * אכילה בקטיף דובדבנים חוויתי

.....

חבל על דאבדין ולא משתכחין

עם ירידת הגליון לדפוס התבשרנו בידיעה המרה על פטירתו של ידידינו הדגול טוב לשמים וטוב לבריות אשר עמד לימינו וימין גופי וועדי הכשרות רבות בשנים בעצה ותושיה, זכה וזיכה את אחינו בית ישראל בשמירת מצוות השמיטה

ה"ה רבי שמואל יצחק זילבר כהן ז"ל

אבל יחיד עשי לך 'המכון למצוות התלויות בארץ' על האי גברא רבא אשר העמיד על תילם את ענייני שמיטה ואוצר בי"ד במסירות ונאמנות מוחלטת, מהשמיטה בשנת תש"ס ועד השמיטה האחרונה, הוזה אוזן קשבת לצרכי החקלאים שליחי בית הדין, התמסר באכפתיות ובחכמה לכל מערכת החלוקה, מתוך שליטה והקפדה על קיצו של יוד בחומרות והידורים לכל הדעות

אנשי אמונה אבדו, באים בכה מעשיהם גבורים לעמד בפרץ מכאן שולחים אנו את תנחומים למשפחתו הכבודה, לאלמנה ולבנותיו, לאמו ולאחיו, שלא תוסיפו לדאבה עד עולם ובבנין ירושלים עיה"ק תנחמו

- בעז"ה עוד נוסף ונכתוב בגליונות הבאים דברים וזכרונות על האי גברא רבא -

לעילוי נשמת

מרת מלכה בת יפה ע"ה

גלב"ע כב אב תשפ"ג

'אשר בחר בנו'

עומדים אנו בסיום הימים הנעלים שבין פסח לעצרת, ימי הספירה והכמיהה לרצוננו לראות את מלכנו לקראת 'יום השישי' שבו בחר בנו מכל העמים ונעשינו לעם סגולה. בנותן טעם לפתוח גליון תורני מכובד זה, בדברי ה'בני יששכר' (סיון, מאמר ה אות ז), וז"ל:

'הנה ברכת התורה, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, היינו כבר נתן לנו את תורתו, ואחר כך אומרים, ברוך אתה ה' נותן התורה, היינו נותן כעת ככל עידן ועידן. דהנה כתיב (דברים ה, יט) "קול גדול ולא יסף", מתרגמין ולא פסק, כי מאותו הקול של נתינת התורה, כאשר האדם מתבונן באותו קול דברים בשלימות הענין, באהבה בתורה הניתנה כבר להבין על בוריה הלכותיה אפילו פשטי הלכות בעיון, אזי גם תורה חדשה מאתו תצא... הוא הקול דברים אשר שמענו ובו שקוע רזין דרזין עד אין חקר'. עכ"ל.

כד יתבין ישראל ועסקין בשמחת התורה, קוב"ה אומר לפמליה דילה: חזו בני חביבי דמשתכחין מצרה דילהון ועסקין בחדוותא דילי' (מבוסס על הוזה"ק תרומה קנה:).

דבר בעתו מה טוב, גליון תורני 'תנובות שדה' היוצא לאור בחודש שניתנה בו תורה, להגדיל תורה ולהאדירה, להרבות במשא ומתן בלקח טוב שנתתי לכם, בארבע אמות של הלכה. אשרינו שזכינו וגליון זה עולה על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן, מופץ בתפוצה ישירה לבתיהם של רבני הקהילות וראשי הישיבות, בבתי מדרש מרכזיים ובמדיות השונות.

בגליון זה מתפרסמים מאמרים הלכתיים מחכימים ומנומקים מגדולי הרבנים על דברים שהזמן גרמן, כפי שמפורט בתוכן הענינים. ובכלל זה תשובה ממורינו ראש המכון הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א בנושא 'קמח שעבר עליו הפסח' אשר רבו בו שמועות ופרסומים שאינם עולים עם המציאות הרווחת בימינו בטחנות הקמח ועל פי דברי רבותינו גדולי הראשונים והאחרונים.

בין המדורים הקבועים המתפרסמים בגליון, במדור 'הגות ומחשבה' נתחזק בדברי הכנה לקראת חג מתן תורה מאת מרן ראש ישיבת מיר רבי יצחק אזרחי שליט"א. במדור המבוקש 'תשובות בהלכה', ליקטנו מתוך תשובות רבות שהשיבו מורינו ראש המכון ורבני בית ההוראה, אשר נשאלים דבר יום ביומו ע"י תלמידי חכמים יודעי ספר וע"י העם שבשדות. כדרכינו, התמקדנו בשאלות ותשובות הנוגעות לרבים בנושאי מצוות התלויות בארץ וכשרות המזון.

יה"ר שנוכה לקבל את התורה מתוך אהבה ויתקיים בנו 'והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצוותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך', אמן כן יהי רצון.

בברכה
העורך

נוסח מעשרות למשגיחי כשרות

כ' טבת תשל"ט

נוסח מעשרות למשגיחי מעשרות שבא לחנות לאחר שכבר התחיל המוכר למכור ללקוחות

שאל שאל ת"ח אחד שהוא משגיח על תרו"מ בחנות מסויימת של ירקות והדרך היא שמביאים לבעל החנות בבוקר סחורה מהשוק ואז בעל החנות שם בצד חלק יותר מאחד ממאה עבור תרומות ומעשרות אבל אינו יודע להגיד הנוסח, ובינתיים הוא מוכר ללקוחות. והנה עפ"י הדין אי אפשר לחכות עד שיבוא המשגיח לשם ויגיד שם הנוסח דגם אם יכוון אז על מה שבבתי הלקוחות מ"מ אולי כבר אכלו הלקוחות מזה ונמצא שאכלו טבלים, ולכן ביקש ממני שאני אמציא לו לנוסח שיאמר בבקר בקומו ממיטתו שיועיל על מה שנמצא כעת אצל הירקן עד בואו שמה, אולם מכיון שאי אפשר לכוין השעה בדיוק ואולי יאמר כאן הנוסח ולירקן עוד לא הביאו, לכן ביקש ממני שיהיה כלול בנוסח שיועיל גם כה"ג.

וסידרתי לו נוסח כזה שיאמר בבוקר בביתו והנוסח הוא משולב ומועיל על הדברים שכבר הושמו הצידה על ידי הירקן ועל המצרכים שעדיין לא הושמו בצד או שעדיין לא הובאו אליו.

ולאחר שיבוא לירקן יחזור ויאמר הנוסח מספר ב' שבזה יחזק את המעשר של מה שאמר מקודם על הדברים הקיימים שכבר הושמו בצד, וגם יועיל כעת לדברים שעדיין לא היו בפעם הראשונה אצל הירקן שעדיין יש מעט לפקפק עליהם אי הוי מועיל אמירתו קמא כדלקמן ורק משום הרע במיעוטו תקנתי שיאמר גם בראשונה על אלה שעדיין אינם לפניו.

עוד שאל שאל האיש הואיל והוא גם כן משגיח על התרו"מ בבית חרושת של שימורים שכובשים שם פירות וירקות וכשהוא בא לעשר הוא מעשר מהקליפות הראויות לאכילה ומשאר חתיכות שמשליכים. אבל יש כשהוא בא ועדיין מינים שלימים שלא קלפו אותם ויקלפו אח"כ וגם מאותו המין שקילפו לפעמים הם באמצע העבודה באופן שעוד לא קלפו הכל, ועל כן גם לדבר הזה ביקש שאני אעשה לו נוסח שיגיד שיואיל גם על העתיד, ותיקנתי לו גם נוסח כזה.

והנה עיקר הנוסח א' והנוסח ג' בנוי על ברירה וכפי מה שפסק מרן בשלה"ט יור"ד סי' של"א סעיף י"א דבזה"ז שתרו"מ דרבנן אמרינן ברירה, ואף שמרן החזון איש (דמאי סי' ט' ס"ק כ"א, ובסי' ט"ז) ס"ל

א. מתוך מכתבים ותשובות שהשיב רבינו זצוק"ל, ונסדרו על ידו. נמסר לנו ע"י בני המשפחה, זכות הרבים תעמוד להם להצליח בכל מעשה ידיהם.

דלא אמרינן ברירה גם בזה"ז מ"מ אין לנו להחמיר בהוראה לאחרים ובתקנת השוק, בדרבנן יותר מפסק מרן השו"ע, והמחמיר יחמיר לעצמו, וזה פשוט.

וגם כתבתי דאם אין שיעור מעשר ראשון אצל המוכר יחול המעשר ראשון כפי החשבון אצל הפירות שאצל הצרכנים, דאף שהוא דבר רחוק שלא ישאר אצל המוכר כשיעור עשירית הסחורה עד שיבוא המשגיח מ"מ למיחש מיבעי ועי"ז יתוקן גם זה. ויש עוד כמה פרטים לברר ועוד חזון למועד בל"נ ובעיקר אם מועיל אמירת הגוסס על שם העתיד כשזה עדיין אינו ברשותו.

גוסס א' - לומר כל בוקר בבית עבור התרומות ומעשרות שאצל הירקן, שהוא שם בצד

אני רוצה שהכל יתפרש ויחול על צד היותר טוב עפ"י דעת תורתנו הקדושה.

יותר מאחד ממאה מכל הכמויות של הפירות וירקות המחוייבים בתרומות ומעשרות הנמצאים ברשות הירקן... ומאלה שכבר נמכרו על ידו לצרכנים, שהירקן הנ"ל שם בצד עבור תרומות ומעשרות, וכן יותר מאחד ממאה מכל הכמויות של הפירות והירקות המחוייבים בתרו"מ שעדיין לא הובאו אליו ומאלה שהובאו אליו ועדיין לא הושמו בצד על ידו ויושמו בצד, בצד צפונם יהיו תרומה גדולה על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא כל מין על מינו.

אחד ממאה הנשאר, ומהפירות וירקות שעדיין לא הושמו בצד, אחד ממאה שישאר אצל הירקן ויושם על ידו בצד לשם תרומות ומעשרות, ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפון של הפירות והירקות שנשארו ושישארו אצל הירקן כל מין על מינו יהיה מעשר ראשון על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא, ואם אין או לא יהיה אצל הירקן שיעור מספיק למעשר ראשון יחול שארית המעשר הראשון כפי חשבון בצד צפון של הפירות והירקות שכבר נלקחו על ידי הצרכנים כפי הסדר מי שקנה ראשון ומי שאחריו וכו', כל מין על מינו.

אותו אחד ממאה שעשיתיו או שהתניתי שיהיה מעשר יהיה תרומת מעשר כל מין על מינו על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא.

ומעשר שני יהיה בדרום הפירות והירקות הנמצאים אצל הירקן כל מין על מינו על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא. ומהפירות והירקות שמהם עדיין לא הושמו בצד על ידו לתרומות ומעשרות יהיה המעשר שני בדרום כל מין על מינו על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא כשיחולו שאר הפרשות כסדרן בהן, ואם אין או לא יהיה אצל הירקן שיעור מספיק למעשר שני יחול שארית המעשר שני כפי חשבון בצד דרום של הפירות והירקות שכבר נלקחו ע"י הצרכנים כפי הסדר מי שקנה ראשון וכו'.

המעשר שני יהיה מחולל על פרוטה במטבע שייחדתי לחלול מעשר שני.

אם צריך יהיה מעשר עני במקום מעשר שני כל מין על מינו כפי כל התנאים הנ"ל.

גוסס ב' - לומר כשבא אל הירקן

כשבא לירקן ומוצא מה שהירקן שם בצד או שלוקח בעצמו ושם בצד חוזר ואומר הגוסס כדלקמן.

מה שיש כאן יותר מאחד ממאה מכל הכמויות של הפירות וירקות המחוייבים בתרומות ומעשרות הנמצאים, ושנמכרו כבר לצרכנים, הרי הם בצד צפונם תרומה גדולה כל מין על מינו על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא.

אחד ממאה הנשאר ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפון של הפירות והירקות הנשארים, כל מין על מינו, הרי הוא מעשר ראשון על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא. ואם אין כאן שיעור מספיק למעשר ראשון

הרי יהיה שארית המעשר ראשון לפי חשבון בצד צפון של הפירות והירקות הנמצאים כבר אצל הצרכנים כפי הסדר מי שקנה ראשון וכו' כל מין על מינו.

אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר עשוי תרומת מעשר על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא כל מין על מינו.

ומעשר שני יהיה בדרום הפירות והירקות כל מין על מינו ועל הבלוע בכל מקום שהוא ואם אין כאן שיעור מספיק למעשר שני הרי יהיה שארית המעשר שני לפי חשבון בצד דרום של הפירות והירקות הנמצאים כבר אצל הצרכנים כפי הסדר מי שקנה ראשון וכו' כל מין על מינו.

והמעשר שני מחולל על פרוטה במטבע שיחדתי לחילול מעשר שני.

ואם צריך יהיה מעשר עני במקום מעשר שני כל מין על מינו כפי כל התנאים הנ"ל.

נוסח ג' – עבור בית החרושת לשימורים

כשבא לשם יאמר, אני רוצה שהכל יחול ויתפרש על צד היותר טוב עפ"י דעת תורתנו הק'.

ישים הצידה מהנקלף, לשם תרו"מ ויאמר:

מה שיש כאן יותר מאחד ממאה ויותר מאחד ממאה מכל מה שעתיד להיקלף מהפירות והירקות בצד צפון יהיה תרומה גדולה על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא, כל מין על מינו.

אחד ממאה הנשאר ואחד ממאה שישאר מהעתיד להיקלף ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפון של השיריים כל מין על מינו יהיה מעשר ראשון על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא.

אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר והאחד ממאה מהבלתי נקלפים שהתנתי שיהיה מעשר יהיה תרומת מעשר כל מין על מינו על הכל ועל הבלוע בכל מקום שהוא.

ומעשר שני מהפירות והירקות שאני מפריש כעת יהיה בדרום הפירות והירקות כל מין על מינו ועל הבלוע בכל מקום שהוא ועל אלו שאני מתנה עליהם להבא יחול המעשר שני בדרומם כל מין על מינו ועל הבלוע בכל מקום שהוא כפי הסדר אחר הפרשת שאר המעשרות.

המעשר שני יהיה מחולל על פרוטה במטבע שיחדתי לחילול מעשר שני.

ואם צריך יהיה מעשר עני במקום מעשר שני כפי כל התנאים הנ"ל כל מין על מינו.

נוסח הקצר

ואם לפעמים אין מספיק הזמן או שאר סיבות ורוצה לקצר באחד מהנוסחאות יכול לומר:

כל ההפרשות והחילול מעשר שני יחולו כפי הכתוב בנוסח מספר א' או ב' או ג' (הכל בהתאם) שברשותי, כדת.

הכנה לקבלת התורה – אמונה ובטחון

כתוב (במדבר א' א') "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד" וכו', וכתב הרמב"ן "ובזה הספר יבואו המצוות שנצטוו בהם בעמדם במדבר ובנסים הנעשים להם לספר כל מעשה ה' אשר עשה עמם להפליא" ע"כ.

והנה בעיקר עסק מסעם במדבר ובקורות אותם מצינו בדברי רבינו בחיי (שמות יג' יז) בזה"ל "ודע כי כל ענייני ישראל ומקריהם במדבר הכל היה נסיון גמור, כדי שיגדלו נפשם השכלית במדרגות הבטחון שהוא שורש האמונה, כדי שיהיו ראויים לקבל התורה, ולסבה זו קרע להם את הים כמדת עברם לתוכו ולא בכת אחת, גם אחרי צאתם מים סוף אל מדבר שור ובאו למרה וכו' וגם ירידת המן דבר יום ביומו ולא לימים רבים הכל נסיון גמור, כעניין שכתוב 'ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו' כל העניינים האלה היו נסיון גמור כדי לקבע בנפשותם מדת הבטחון" ע"כ.

למדים אנו מדבריו יסוד מוסד, כי הניסיונות של המדבר באו להם לישראל, רק כדי שאט-אט ירגילו עצמם במידת הביטחון, שהיא היא התנאי הראשון להיות ראוי לקבלת התורה (במאמר המוסגר, פרק שלם יש להקדיש לכך שאין נעשה בוטח ברגע אחד. ורואים אנו כי הקב"ה לא מביא ישועה לאדם בכת אחת. והזוכה שעניינים לו ולב בקברו מבחין בכך שהקב"ה מרגילו במידת הביטחון).

כן הוא העולה מדברי אדונו הגר"א זיע"א (אבני אליהו) על מה שאנו חותמים בתפילה 'משען ומבטח לצדיקים' וז"ל "משען ומבטח לצדיקים, גם שהוא מבטח לצדיקים הבוטחים בו ונותן שאלתם לאחר זמן, קודם יבוא שאלתם הוא משען להם שלא יאבדו בטחונם בו יתברך, כמו שמצינו במצרים קודם צאתם הראם נפלאות שישענו בו ויצאו בריש גלי, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, וכן באחשורוש קודם שנתלה המן הראה להם גדולת מרדכי אשר קרא לפניו ברחובות ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, סעד אותם בבטחונם קודם יצאו מאפלה לאורה שיקבלו את התורה פעם שנית בבטחון גדול ובלב שמח" ע"כ.

הרי שחידד עוד את מעלת הבטחון ולימדנו שמידה זו יסוד היא בדרכם של הצדיקים, ותנאי היא כדי להיות 'ראוי' לקבלת התורה. ויש להתבונן מהו באמת ההקשר הזה בין קבלת התורה ותלמודה למידת הבטחות, ומפני מה זה כך.

א. התודה והברכה להרה"ג רבי צבי נחמן נירנברג שליט"א תלמידו ואיש אמונו של מרן ראש הישיבה, על השתדלותו וטרחתו בהכנת והבאת המאמר לפרסום. זכות התורה תעמוד לו ולמשפחתו לברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם, אמן.

נעשה ונשמע – מידת הביטחון של תורה

ובהקדם נתבונן באשר היה במעמד מתן תורה, שחזיר הקב"ה ושאל באומות וביקש להעניק להם את התורה, ושאלו מה כתיב בה, וישראל שקיבלוה היה זאת ללא כחל ושרק ובלא שאלות כמבואר בדברי הספרי (דברים מג).

"ויאמר ה' מסיני בא, כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות, בתחלה הלך אצל בני עשיו ואמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם לא תרצח. אמרו לפניו רבונו של עולם כל עצמו של אותו אביהם רוצח הוא ולא הבטיחו אביו אלא על החרב אין אנו יכולים לקבל את התורה"

"הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תנאף. אמרו לפניו רבונו של עולם כל עצמם של אותם האנשים אינם באים אלא מניאוף, אין אנו יכולים לקבל את התורה"

"הלך לו אצל בני ישמעאל אמר להם מקבלים את התורה אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תגנב, אמרו לפניו רבונו של עולם כל עצמם של אותם אנשים אינם חיים אלא מן הגנבה ומן הגזל, אין אנו יכולים לקבל את התורה. לא היתה אומה באומות שלא הלך ודיבר ודפק על פתחה, אם ירצו ויקבלו את התורה, ואחר כך בא לו אצל ישראל אמרו לו נעשה ונשמע"

הרי שהאומות מבקשים לדעת 'מה כתוב בה' האם התורה מתאימה להם ומשנוכחים הם לדעת כי התורה מחייבת ומצווה את שאינו הולם את דרכם הרעה, מסרבים הם לקבל את התורה, לעומתם כשבא לו אצל ישראל מיד הקדימו נעשה ונשמע. ומכאן צריכים אנו ללמוד רוחב דעתם של חז"ל אשר הדגישו לנו כי אבותינו זכו לקבל את התורה מפאת שבטחו בהקב"ה, ולא כאומות שברקו אם התורה מתאימה עם אורחותיהם הרעים, אלא היו בודקים אם חיייהם מתאימים על פי התורה, ולא להיפך ח"ו.

וכבר בגמ' (שבת פח.) ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא ידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבעץ אצבעתא דמא. א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודנייכו אכתי בפחותיכו קיימיתו ברישא איבעי לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו א"ל אנן דסיגין בשלמותא כתיב בן תומת ישרים תנחם הנך אינשי דסגן בעליליותא כתיב בה וסלף בוגדים ישדם.

הרי שרואה אותו צדוקי את רבא בהתעמקותו בתורה, ידיו תחת יריכיו ודם זב מאצבעותיו. ומבחין הוא שבשעת לימודו מרוב שקיעות עמוקה, ומבלי משים נחבלו ידיו, ואז סנט הוא בו 'עמא פזיזא' וע"ז השיבו רבא כי הצדוקים שחיים הם בחשבונות של כן ולא, אזי הם בבחינת סילוף ועיוות 'סלף בוגדים' אך אנו הצועדים בתמימות ובוטחים בקב"ה ויודעים שמצוותו ותורתו הגונה היא לנו לחיות בה, ובטוחים אנו בה, נתקיים בנו תומת ישרים תנחם.

נמצינו למדים מדברי רבא הנ"ל שהרגיל הקב"ה את עמו ישראל במידה זו של בטחון בעצם מעמד קבלת התורה, ובעזה"י נבאר עוד בזה.

מלאכים, גיבורי כח

בנותן טעם להזכיר את דברי מו"ח מרן ראש הישיבה הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל לשמו ולזכרו תאוות כל נפש, שכתב לבאר (שיחות מוסר מאמר סט') בזו המידה ויסודה, דלגבי שנת השמיטה כתי' "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לד' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר" ובמדרש (ויק"ד

פ"א א) "ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו, אמר ר' יצחק אלו שומרי שביעית בנוגע שבעולם אדם עושה מצווה ליום אחד לשבת אחת לחודש אחד שמא לכל ימות השנה, ודין חמי חקליה ביירא כרמיה ביירא ושתיק, (רואה כרמו ושדהו שוממים ושותק) יש לך גיבור גדול מזה"

וביאר כי בכוחו של אדם להתגבר על יצרו יום או יומיים ובהתחזקות יתר שבוע או חודש, אך שנה שלמה לראות את עמלו הפקר לכל וכל דכפין יתי ויאכל, לראות את כל זאת ולשתוק, זה למעלה מכח בן אנוש, שהרי כל התחזקות וקבלה של אדם נחלשת במשך הזמן, אין זאת אלא כי שומרי שביעית המה מלאכים, 'מלאכיו גיבורי כח עושי דברו'.

ועפ"ז ביאר מה שאחז"ל (שבת פח.) "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב ברכו ה' מלאכיו גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע"

וכך ביאר דלמדנו שסוד גבורתם של ישראל היא גבורת מלאכים המקדימים עשיה לשמיעה, מחמת שבן התמותה מטבעו אין בו את הגבורה להיות מוכן ועושה טרם ידע וישמע את שנדרש ממנו, וזהו כח בבחינה של מלאכים, והוא הכח של שומרי השביעית שאין שואלים 'מה נאכל' ובגיבורים כאלו אין היצר שולט כלל.

עוד ביאר דממצווה זו למדים אנו על רוממות מעלתם של ישראל, שהלא מצווה זו לא ניתנה רק ליחידי סגולה בקרב ישראל, כי אם לאומה כולה בכל דור ודור, דכל אחד מצווה בציווי הראוי למלאכי רום גיבורי כח. עכת"ד

אם זכרוני אינו מטעני, ראיתי משמו של ר' זושא צוק"ל דפשוט הוא לכאור' שהקב"ה יוסיף מברכתו, שהרי הסתכל באורייתא וברא עלמא, א"כ בשנה זו שאין עובדים מה יאכלו, ומן הפשוט הוא שציוותי את ברכתי, ומדוע צריכים אנו להבטחה, אך האמת דזה המובן מעצם ציווי התורה, שלא לעבדה כי ממילא יהיה ברכה, זהו רק אצל הבוטח הוא השותק אכן מובטח הוא בכח שתיקתו ובטחונו, והמדובר הוא וכי תאמרו מה נאכל וכו', היינו שלא בטח כ"כ ולא שתק, אזי לכאור' אינו בכלל ברכה, וצריך הוא הבטחה מיוחדת שאעפ"כ יהיה בכלל 'צויתי את ברכתי'. כי יסודה של תורה היא כאמור בבטחון כנ"ל.

ואולי זו כוונת חז"ל "דין חמיה חקליה ביירא ושתיק כרמיה ביירא ושתיק" היינו אינו שואל ודו"ק.

אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים'

הנה מידי יום אנו מבקשים על לימוד התורה בתפילת 'אהבה רבה' "אבינו מלכנו בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים". היינו שזכו אבותינו ללמוד חוקי חיים בזכות הביטחון שבטחו בו בהקב"ה, ואנו ממשיכים ומבקשים "כן תחוננו ותלמדנו אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד" וממש כתפילת חולה מסוכן הזקוק לרפואה כן אנו מבקשים ומפילים תחינתנו שאבינו אב הרחמן יחון אותנו בכינה להבנת רזיה של תורה. וכי בשל מה, ובזכות מי, 'בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים'.

ומעודי הוקשה לי, היכן בדיוק מוצאים אנו בנוגע לתורה כי 'אבותינו בטחו בך' על מה אפוא מדובר, אם המכוון הוא באופן כללי על מידת הביטחון של אבותינו, אזי מה עניינו כלל לתורה.

ונראה שאבותינו שבטחו בך מדובר בייחוד על מידת הביטחון שנתגלתה בסיני, בעת מתן תורה, שעה שאמרו כאחד נעשה ונשמע, ולא שאלו מה כתיב בה. רק מכח פעולה זו של ראשונים, מתחננים אנו אפוא לדורות שיחון אותנו הקב"ה בהבנת תורתו, ויאיר עינינו באורה, כי אף אנו

‘בשם קודשו בטחנו’ ומפני שאנו בוטחים באופן מוחלט, ואין אנו שואלים ומהרהרים אחריה, בזכות זה נזכה ל’נגילה ונשמחה בישועתך’.

ביטחון מוחלט הוא תנאי לתורה

והדברים הללו יש בהם מחייב מחד וזכות מאידך. והוא שכדי לקנות המעלה ולהיות ‘בן תורה’ הראוי לזכות בתורה, וכדי שתהא לנו שייכות עמוקה אליה, הרי שלזכות לזה, אין זאת רק על ידי מידת הבטחון.

בכל דור ודור, עת ושעה, כהעת הזו, מציב הקב"ה לפנינו ניסיונות, והמה המעלות להתעלות בהם. תמיד קמו עלינו וכשלו, אך עיקר הניסיון הוא האם יסית הדבר את עיקר מחשבתנו וכוחנו מעסוק בתורה הקדושה.

ועלינו לזכור ולחדר זאת, כי זה החושש וסופק כפו על ירכו, בחשש ‘אוי מה יהיה עלינו’ הרי שכבר נמצא הוא מחוץ לעניין, ואינו שרוי כולו בתורה, וכבר לא יוכל לזכות ולהבין את התורה כפי דרגתו הראויה לו. מחמת ש’ביטחון’ עניינו האזנה מוחלטת והתמסרות לתורה, וכשם שבשעת מתן תורה אם היה נשמע קול ציפור חג ממעל ומצייץ, אזי המאזין לצפצוף זה לא היה זוכה לתורה, משום שכל החושים צריכים להיות נתונים ומשועבדים לתורה, וכי אסור שתהא אוושה או קול רעש הסודק את השמיעה, כך גם היום אסור שקול אחר יהיה ח"ו נשמע מלבד התורה. כי כאשר אין ביטחון אין תורה.

זהו שתיקנו חז"ל שנחדיר לעצמנו יום יום בה בשעה שאנו מבקשים תורה, שהזכות בכוחו נהיה ראויים ל’להבין ולהשכיל’, זו אך ורק בזכות ‘אבותינו שבטחו בך’ נמצינו למדים שזה אשר אינו במהות זו, הרי ששואל הוא ‘מה כתיב בה’, וממילא אין הוא בקבלת התורה.

כדברים הללו מדגיש אדוננו הגר"א זיע"א (אבן שלמה ריש פ"ג) “ועיקר הכל הוא הביטחון, ומי שמחוסר בטחון אין תורתו מתקיימת בידו”

‘חלולים לשמוע’ לשעה ולדורות!

ובחשיבות המידה הזו לשעה ולדורות אם חפצים אנו לקבל את התורה בימינו, למדנו בדברי רש"י (תהלים מ' ז) עה"פ “אשרי הגבר אשר שם בה מבטחו וכו’ רבות עשית אתה ה’ אלקי נפלאותיך ומחשבתך אלינו אין ערוך אליך. וגו’ אזנים כרית לי עולה וחטאה לא שאלת או אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי”

ופרש"י “זבח ומנחה לא חפצת ביום מתן תורה כעניין שנאמר ועתה אם תשמע בקול ה’ וכו’ כרית - עשיתם חלולים לשמוע”. וזה כשאמרו נעשה ונשמע.

ומדבריו למדים אנו ש’עשיתם חלולים לשמוע’ מכוון אשעת מתן תורה, אז הקדימו ישראל נעשה לנשמע, והטו הכל אזניהם בשביל לקבל על עצמם עולה של תורה. זו הייתה השעה של ‘אבותינו שבטחו בך’. היום כאז, ניתן להבין תורה רק על ידי ‘אזנים כרית לי’ - מידת הביטחון מוחלטת של ‘נעשה ונשמע’ והשייך בבחינה של פרשה זו דנעשה ונשמע, הרי שקונה הוא בעצמו את מידת הביטחון בכך, ונעשה ראוי בכך לשמוע את קולה של תורה.

הנה עתה סמוך ונראה ליום מתן תורתנו, יש לדעת דאין המדובר רק בזכר להימים ההם, כי אם בכל שנה ושנה מתרחש ממש כמובא בדברי הרמח"ל (דרך ה'), האריכו בזה.

והנה נפסק להלכה (או"ח סי' תס"ח) שאין להקיז דם בעיו"ט וביארו דזאת מחמת שלא יבוא להקיז דם אף בערב שבועות, ושם זו שעת סכנה, ומקור הדברים מהגמ' (שבת קכ"ט): ד'גורו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח דאי לא קיבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבישרייהו ולדמייהו'

היינו שבעת שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית היה זה זמן של סכנה, ויש לנו להבין מאי שייך זה לזמנינו, ומדוע עכשיו אסור להקיז דם בערב יו"ט, רק הביאור מחמת שבזמן הזה מתרחשת קבלת התורה ממש, ואם אין מקבלים הרי שזיקא ושמך טבוח רח"ל קיים, ולכך אסרו להקיז דם עיו"ט. ולמדים אנו כי 'עשיתם חלולים לשמוע' הרי שזה לדורות כלשעה, ובכוחנו לזכות כאז כן עתה, לקבל את התורה ממש, ולהיות כמלאכים האומרים נעשה ונשמע, מכח 'אזנים כרית לי' ומי שינצל זאת הרי שעולה ומתעלה.

ובחסד ה' עלי, זכיתי זה למעלה מיובל שנים, מידי שנה בשנה עם הקרב היום הגדול הזה, שהייתי נוסע אל אחינו שבגולה, ואף בזמנים של קושי הייתה רעיתי הרבנית ע"ה ממריצה ונוטלת על שכמה עול גדול, ובלבד שלא יגרע מחיזוקם של בני הקהילות שם, באומרה שא"א לוותר על חיזוק גדול זה, ופעמים רבות שאלו לי מה העניין הגדול דווקא בשבועות, אך הנה היות שאז מתרחשת קבלת התורה, וכל אחד יכול לזכות, הרי שמתקיים בהם 'אזוניים כרית לי עשיתם חלולים לשמוע' ונקל להרוצה בכך להיות מושפע, ובעיני ראיתי ב"ה יצאו ובעז"ה עוד ייצאו משם תלמידי חכמים אמיתיים, מדקדקים בקיום המצוות ומנצלים את זמנם, בוטחים כמלאכים שאינם שואלים. זוהי הדרך, הרוצה בכל לבו ילך בה.

וע"י "כי בשם קדשך בטחנו" אזי בעז"ה בוודאי נזכה עם הביטחון הזה ל"נגילה ונשמחה בישועתך".

הראשון לציון
ורבה של ירושלים עיה"ק

השתתפות בחתונת הבן בתוך שבעה

בעהית"ש, ערש"ק ד' ניסן ה'תשפ"ד

לידידי הרה"ג ר' דוד בנינו שליט"א
מנהל אגף הנישואין הרה"ר לירושלים ת"ו.

בדבר שאלתו, אם מותר לאבל על אב או אם, להשתתף בחופה של בנו או בתו בתוך השבעה.
שרש דינים אלו הוא במסכת (מו"ק כ"ב:) שאמרו, על כל המתים כולם מסתפר לאחר ל' יום, על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חבריו. על כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר ל' יום, על אביו ועל אמו לאחר י"ב חודש, אמר רבה בר בר חנה ולשמחת מריעות. מיתבי ולשמחת מריעות ל' יום, קשיא, אמימר מתנה הכי אמר רבב"ח ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר והא תניא לשמחה שלשים ולמריעות שלשים, לא קשיא הא באריסותא הא בפורענותא. ע"כ.

ופירש"י ז"ל עד שיגערו בו חבריו, שכבר גידל פרע יותר מדאי: אמר רבה, הא דתניא נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום: לשמחת מריעות, סעודה שעושים ריעים ואהובים זה עם זה, ולא הוי שמחה כל כך, אבל סעודה של שמחה כגון דנישואין לא: הא באריסותא הא בפורענותא, אריסא היינו שמתחיל אחד מהם לעשות סעודה ומלווה לכולם כדי שיעשו גם הם נמי כך לאותה סעודה אינו נכנס עד לאחר ל' יום, אבל בפורענותא שמשלם להם סעודות שנעשו לו, יכנס לאלתר שאי אפשר שלא ישלם. עכ"ל רש"י שם.

עוד אמרו שם (כ"ג.) ת"ר כל שלשים יום לנישואין (פירש"י, עד שלשים יום לאחר אביו יכול לישא אשה). מתה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים, רבי יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור, שלישי מותר. ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה, הניחה לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר מפני פרנסתן.

מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בביה"ק לכי ופרנסי את בני אחותך, אעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה, מאי לזמן מרובה, א"ר פפא לאחר ל' יום. והתוס' שם ד"ה ואמר לאחותה בביה"ק לאו דוקא שהאבל כל שבעה אסור. וריב"א אומר דזו היא שאמרו בזבחים (דף ק.) שמתה בער"פ ואמר"י לעיל (כ.). אפי' יום א' אפי' שעה אחת בטלה ממנה גזרת שבעה, מיהו משמע כאותו פירוש שפי' למעלה בשם ה"ר יונה שאסור ברחיצה עד הערב זהו מבעוד יום, ודין הניחה לו בנים קטנים מיד מותר לישא ולבעול, וכן אין לו בנים פירשתי בתוס' יבמות (מ"ג) וכן בכתובות (ד'). ובתשובות וכו' ע"ש.

ד

ומ"ש הניחה לו בנים קטנים מיד מותר לישא ולבעול, כתב בגליון הש"ס לרעק"א, נ"ל שתיבת לבעול ט"ס הוא.

ומדברי רבינו חננאל שם נראה דבמעשה דיוסף הכהן שהניחה לו בנים קטנים שמותר מיד ממש, כפשוטו, ע"ש.

והרא"ש שם פ"ג (סי' מ"ח) כתב שר"ת פירש דלא לתר לאו דוקא, והא דקאמר שאמר לה בביה"ק צאי ופרנסי את בני אחותך, לא היתה זו כניסתה, אלא שידוכין בעלמא, אבל לא כנסה אלא לאחר ז', דבתוך שבועה אסור לכנוס כדמוכח בפ"ק דכתובות (א) דקאמר מי שהיה טבוח ופתו אפוי ויינו מזוג ומת אביב של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר, ואת החתן והכלה לחופה ובו על בעי' מצוה ופורש, ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג ימי אבילות, ומסיק דוקא אביו של חתן ואמה של כלה דליכא איניש דטרח להו, אבל איפכא לא. ומסתמא איירי בבחור שלא נשא עדיין שע"כ צריך שאביו יטרח לו וקאמר איפכא לא, אלמא דאסור לכנוס תוך שבועה. וע"ש שהביא הפירוש של ריב"א שכתבו התוספות שם. ע"ש.

ומ"ש דש"מ שבשבועה אסור, אכן כן עולה במפורש משם, אך מאידך מפורש כאן בדמקום שאין מי שיטרח להם מותר גם בתוך השבועה. ויש כאן מקום לומר שכשיש הפסד גדול מותר גם תוך השבועה, וכמו שכתב הטור בשם ר"ת והרא"ש דאם כבר הזמין הקרואים או שכבר הכין צרכי חופה מותר לכנוס בזמן שנקבע אפי' שזה תוך שבועה, והדברים מפורשים להדיא גם בתשובת המבי"ט שאביא להלן בעה"ל].

ובאמת הן דברי הרא"ש להלן (סימן מ"ט) וז"ל: ר"ת ז"ל התיר לאשה שהיתה משודכת ומת אחיה אחר הזמנת הקרובים סמוך לחופה, שתכנס לחופה תוך ל' יום משום פריה ורביה דבעל, מאחר שלא ישא אשה זו לא ישא אחרת, ושמא אפי' אם לא היתה משודכת היה מתיר מאחר שהיה חפץ בה יותר מאחרת, כדאשכחן ביוסף כהן וכו', ואיכא למימר לפי שמרחמת על בני אחותה יותר מאחרת, וכו' ע"ש.

והטור (בריש סימן ס"ב) כתב כל שלשים יום אסור לישא או ליארס וכו', והרמב"ם כתב דליארס מותר אפי' ביום המיתה. ולא נהירא, וב"י כתב דנקטינן כהרמב"ם דמיקל בבלל ומסתבר טעמו, והד"מ (אות א') פסק כהרמב"ן והרא"ש והטור שהם רבים ובתראי נינהו. עו"כ שם מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה שלשה רגלים, רבי יהודה אומר ראשון ושני אסור שלישי מותר. ופסק הרמב"ם כת"ק, והרי"צ גיאת והרמב"ן פסקו כר' יהודה. ולזה הסכים הרא"ש, והב"י כתב שהרא"ש פסק כדבריהם, אבל מהרי"ף משמע כהרמב"ם, ובהגהות מיימוני כתב שכן פסקו ר"ח והאבי"ה וריצב"א ורשב"ם, ובכתבי מהר"י איסרלן (סימן א') כתב שכן עיקר. וסיים הב"י בזה"ל: ולפי דרך פסק שלנו ג"כ כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן. עכ"ל.

עו"כ הטור (סי' שצ"ב ס"ב) תניא אין בנים מותר לישא לאלתר משום פריה ורביה, ואם יש לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר משום פרנסתן, או אם אין לו מי שישמשנו מותר לינשא לאלתר, והזכיר מחלוקת הראשונים שלהרמב"ן אסור עד אחר שלשים יום, ושאר כל המפרשים פירשו לאלתר ממש תוך שלשים יום, אבל תוך שבועה כתב ר"ת שאסור לכנוס. וכתב הב"י שכ"כ הרא"ש (פ' אלו מגלחין סימן מ"ח), והסיק מרן בזה"ל: ולענין הלכה נקטינן כדברי שאר מפרשים דרבים הם.

עו"כ הטור שם, תניא אעפ"כ אסור לבא עליה עד לאחר שלשים יום. ופירש ר"ת דהיינו דוקא למי שיש לו בנים קטנים או מי שאין לו מי שישמשנו, שאין ממהר לישא אלא כדי שתשמשנו, אבל מי שאין לו בנים וממהר לישא משום פו"ר מותר לכנוס ולבעול מיד אחר השבועה. והרמב"ם לא חילק, ובכולם התיר לארס ולכנוס מיד ולבעול אחר שלשים. וא"א הרא"ש כתב כר"ת. ומרן ז"ל בב"י

כתב, שבתשובות הרא"ש (כלל כ"ז סימן ה') כתב שמהרי"ף משמע שסובר כהראב"ד ור"ת, ותמה על הרמב"ם שלא מחלק בין קיים פו"ר למי שלא קיים. וסיים הב"י בזה"ל: ולענין הלכה כיון שהרי"ף ור"ת והראב"ד והרא"ש מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן.

והב"ח שם כתב פירוש דהרמב"ם מפרש כפשוטו, דמותר לכנוס מיד אפילו תוך שבועה, וכ"כ בכסף משנה (אבל פ"ו ה"ה), דלהרמב"ם מותר לכנוס תוך שבועה אע"פ שאבל אסור כל שבועה בתשמיש ועוד דאסורה עליו שלא יבא עליה עד ל' יום, אפ"ה מותר לכנוסה מיד תוך שבועה, כיון דהכניסה כדי לקיים פו"ר קעביד מצוה רבה. ודו"ק. [ועפ"י הכ"מ הללו נראה דמין מתיר לכנוסה במקום הפסד גם בתוך שבועה. וצ"ע בברכ"י אות ב]. עו"כ הב"ח שם ולענין הלכה פסק בש"ע (ס"ב) דבאין לו מי שישמשנו, או שיש לו בניס קטנים מותר לו לקדש מיד ולכנוס אחר שבועה, ולא יבא עליה עד אחר שלשים, ואם לא קיים פו"ר מותר לבא עליה אחרי שבועה. והא דאמר מותר לקדש מיד, הוא לדעת הרמב"ם דמתיר לקדש אפי' ביום המיתה (וכמ"ש לעיל), ולא קי"ל הכי כדלעיל בסעיף ב', אלא רשאי לקדשה ולכנוסה מיד אחר השבועה, ולא יבא עליה עד אחר הל', אא"כ לא קיים פו"ר דמותר לבא עליה אחר השבועה. עכ"ד הב"ח.

וכבר הבאתי לעיל שמרן הב"י כתב שם להדיא ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דמיקל באבל ומסתבר טעמיה. ומ"ש הב"ח כאן דלא קי"ל כהרמב"ם, אזיל בתר מור"ם ז"ל בד"מ שם אות א'.

עו"כ הטור להלן אות ג' מעשה ששידך ומת אחי המשודכת קרוב לחופה, אחר שהזמין הקרואים, והתיר ר"ת שתכנס לחופה תוך שלשים יום משום פרו"ו שלו, כיון ששידך זאת ואם לא ישאנה לא ישא אחרת, אבל אם לא שידך אע"פ שחפץ בזאת, יותר מבאחרת דבר זה אסור. וכן הורה א"א הרא"ש ז"ל הלכה למעשה לאחד ששידך והכין כל צרכי חופה, ומתה אחות המשודכת, והוא לא קיים פרו"ו, והתיר לו לכנוס ולבעול אחר השבועה, שהיה סומך על ר"ת כיון שהיה הפסד בדבר אם לא יכנוס, אבל בלי הפסד אמר שלא היה מתיר. עכ"ל הטור.

והפרישה (אות יב) הקשה דכאן כתב הרא"ש, כיון שהיה לו הפסד וכו', ובאבן העזר (סימן י"ד) כתב דמי ששידך אשה ואירעה אבל, והוא לא קיים פרו"ו מותר לכנוסה תוך ל' יום, ולא חילק בין שהיה הפסד או לא, ועוד הקשה שבלשון ר"ת אמר שהזמין הקרואים משמע שהתיר משום הפסד, ואח"כ תלה ההיתר במצות פרו"ו. וכתב עוד דקדוקים נוספים, וע"ש שהגיה בלשון ר"ת באופן שעולה שהתיר לכנוס משום הפסד והתיר לבעול תוך ל' משום פרו"ו, וכן מפרש גם בדברי הרא"ש שם, שהתיר לכנוס מיד תוך שבועה משום הפסד, והתיר לבעול משום פרו"ו וזה רק תוך שלשים, ולא התיר לבעול מיד דדוקא היכא דאיכא הפסד מותר מיד, אבל כשאין הפסד אלא רק משום פרו"ו אינו מותר אלא לאחר שבועה.

וע"ש עוד שהקשה מסימן שמ"ב מי שהכין כ"צ חופתו ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין המת לחדר וכו', ודוקא אב החתן ואם הכלה שאין מי שיטרח בשבילם, ואפ"ה לא התירו אלא להכניס המת לחדר מהטעם שעדיין לא חלה אבילות, אבל אם כבר חלה אבילות או שזה היה קרוב אחר, לא יכניס אפי' שהיה הפסד שהכין כ"צ חופה וכו', וכתב וי"ל דה"ק משום הפסד לחוד לא מתירים אלא בצירוף הטעם דפו"ר וע"ש. [וצ"ע דאפשר ששם שכתוב, ובעל בעי' מצוה ופורש, ע"כ לא התירו זה רק כ"ז שלא חלה אבילות, אבל כאן התירו רק לכנוס מיד אבל לא התירו לבעול אלא תוך שלשים. וע"כ לא תלו זה בחלה אבילות או לא חלה].

ואולם מתשובת המבי"ט שאביא להלן נראה שתלה כל ההיתר דר"ת והרא"ש בטעם שכבר הכין צרכי חופה במעשה דהרא"ש ז"ל, ובמעשה דר"ת מיירי שכבר הזמין את הקרואים, ובפירוש איתמר

בדברי הטור דלעיל שהרא"ש היה סומך בזה על ר"ת כיון שהיה הפסד בדבר, אבל בלי הפסד אמר של מתיר עכ"ל.

אלא שבאמת בדברי הרא"ש כתוב: והוא לא קיים פר"ו והתיר לו לכנוס וכו', ובדברי ר"ת נאמר בהאי לישנא: והתיר ר"ת שתכנס לחופה תוך לי יום, משום פריה ורביה שלו. וכו'. ויש מזה להצדיק דברי הפרישה, ואפשר שגם המבי"ט לא מעלים עיניו מזה רק בא לומר דבלי הפסד לא התירו, כמו שכתוב בדברי הרא"ש להדיא.

וכבר דן בזה הגאון הגדול המובהק רבינו משה פיינשטיין זצ"ל, באגרות משה חיו"ד ח"ב (סימן קס"ט), שכתב, שהורה להתיר לאב החתן או אבי הכלה שהיה אבל להשתתף בחופה של בנו או חופת בתו תוך השבעה. והרב השואל כתב לו שיש שתמיהם על זה ורוצה לדעת המקור, והשיב שהוא מהכנה"ג שהובא בגליון מהרש"א (סימן שצ"א וסימן שצ"ב) שכתב, שהאב מותר להשתתף בחופת בנו או בתו, וכונתו כשהאב הוא האבל, דאם רק החתן או הכלה הם האבלים, והוא באופן דמותר לישא מצד הפסד או בנים קטנים, לא שייך לדרון בדבר האב שאינו אבל, ויכול גם לאכול שם, אלא ודאי שהאב הוא אבל וסובר שמותר ליכנס לחופת בתו. ובסימן שצ"א שכתב, דהיכא שמותר לו משום הפסד, איירי ששניהם אבלים, שמתה האם שהכלה ואביה אבלים שהיתר הנישואין הוא משום הפסד. ופשוט שה"ה שמותר בחופת בנו, משום שיש צער גדול לאב אם לא ישתתף בחופת בנו או בתו, וזה חמור מהפסד ממון, דחויזין כמה מוציא לבא על חופת הבנים, ואין דבר האבד יותר מזה, וע"כ מותר גם בתוך השבעה. אבל אבלים אחרים כגון אחים ואחיות שאין הצער גדול כך כך אין להתיר.

ושם כתב שאין להתיר לאב לאכול שם, ופי' האגרו"מ שהאכילה היא שמחה נוספת, אך אין בזה צער כ"כ אם לא יתירו לו לאכול שם, ולא חשיב כדבר האבד. וגם האם מותרת בחופת בנה ובתה.

ומ"ש מהרש"א (בסי' שצ"א) שהראנ"ח לא התיר אלא כשבנה החתן לא רצה לינשא בלי שאמו תשתתף, נר' שהכנה"ג פליג ומתיר גם כשלא יתבטלו הנישואין משום הצער הגדול, והלכה כמיקל באבל.

עו"כ שם שכיון שנחשב לדבר האבד, אין לחלק בין שבעה לשלשים. דדבר האבד מותר גם בתוך שבעה, וביו"ד (שו"ע סימן שצ"ב) הא דמותר לכונסה הוא גם בתוך שבעה. ובש"ע שם (סימן שצ"ב ס"ג) כתב מי שלא קיים פר"ו ושידך אשה, ואחר שהכין צרכי חופה מת אחי המשודכת, מותר לכונסה, ולבא עליה אחר השבעה, ומור"ם בהגה כתב, וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו, מותר לכונסה, כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת. וכתב באגרו"מ שהש"ע מתיר לכונסה גם בתוך השבעה, כדאיתא בש"ך (סק"ז). וקאי גם על מותר לכונסה הראשון שבדברי המחבר שהוא מחמת הפסד ממון. והגם שהט"ז ססק"ה אוסר תוך שבעה, עיין פ"ת (סק"ו). שהעיקר דהך לכונסה הוא מיד, וכתב שגם הט"ז איירי במת אחי הכלה שיש מי שיטרח, ובכה"ג איירי הא דהביא גליון מהרש"א מהכנה"ג שמותר באב אבל שהוא גם בתוך שבעה.

ואם החתן או הכלה לא אבלים, שמותרים להנשא משום פו"ר, אין לדחות החתונה כלל אפי' לזמן קצר בשביל האב והאם, ומותר להורים להיות בחופה אפי' שהם אבלים, מפני צערם וצער החתן והכלה. ופלא מה שכתב ידידי שבט"ז ובפ"ת (סימן שצ"א) מתירים רק בתוך שלשים, ולא בתוך שבעה. שלא הוזכר כלל שם נידון דבר זה. עכ"ד האגרו"מ כמעט מלה במלה.

והראוני תשובת הגר"א וולדינברג בציץ אליעזר (ח"ט סוף סימן ר'), שכתב בזה"ל: לשאלתך אודות אבל בתוך שבעה אם מותר להשתתף בחתונת בנו או בתו. עיין בספר כל בו על אבלות (עמוד 202), שמצדד להתיר אחר ג' ימים, ובספר אג"מ (חיו"ד ח"ב סי' קס"ט) מתיר בסתמא, ומשמע דאפילו בתוך שלשה ימים, וכן מצדד להתיר בספר קנין תורה (ח"ד סימן קכ"א), אבל רק להשתתף בחופה, אבל לא בסעודה. עכ"ד ציץ אליעזר.

הא קמן דשלשה גדולים הגאון אגרו"מ וקנין תורה וציץ אליעזר שוים בהוראה זו להתיר להורים שהם אבלים להשתתף בחופה של הבנים ולא בסעודה.

והנה מרן בש"ע י"ד (סימן שצ"ב ס"ג) כתב, מי שלא קיים פריה ורביה ושידך אישה, ואחר שהכין צרכי חופה מת אחי המשודכת מותר לכונסה ולבא עליה אחר שבעה.

והרמ"א בהגה כתב: וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכונסה, כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת. (הרא"ש והגהות מיימוני ומרדכי).

והט"ז (סק"ה) כתב שהטור כתב מעשה באחד ששידך וכו', והתיר ר"ת שתכנס לחופה תוך ל' יום משום פו"ר שלו שכיון ששידך זאת ואם לא ישאנה לא ישא אחרת וכו'. וכ"כ א"א הרא"ש הלכה למעשה לאחד ששידך והכין כל צרכי חופה ומתה אחות המשודכת והוא לא קיים פו"ר, והתיר לו לכונס ולבעול אחר ז' ימים, וע"ש שהיה הפסד בדבר, אבל אם לא היה הפסד אמר שלא היה מתיר עכ"ל. וכתב הט"ז שזה היתר לה בשבילו שהוא יקיים פו"ר, וזה לא מצאנו בגמ' להדיא, רק מעשה שהיה וסמך על ר"ת וצירף גם שיש הפסד ובשביל זה כתב הרא"ש והכינו כל צרכי חופה מה שלא נזכר בר"ת, [יש להעיר בדברו"ק דהט"ז שאמנם גם בדברי ר"ת נאמר, שהזמין את הקרואים]. וע"ש שכתב לישיב בזה מה שהעיר הב"ח. והעלה הט"ז שאין להתיר אלא משום הפסד הסעודה, וכ"כ בש"ע כאן. (כונתו שגם בש"ע כתב מרן המחבר ז"ל: ואחר שהכין כל צרכי החופה וכו').

עו"כ הט"ז שם דמ"ש כאן בשו"ע מותר לכונסה ולבא עליה אחר שבעה, הך לכונסה הוא נמי אחר שבעה דוקא, דא"ל דמשום הפסד מותר לכונסה גם תוך ז', דהא כתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין בשם ר"ת שאפי' במקום הפסד לא התירו תוך שבעה, גם כשאין לו בנים, דלא התירו אלא באביו של חתן ואמה של כלה דוקא, וכ"ש שהיא אבילה ואינה חייבת בפו"ר, או כמו שכתבתי. ובפרישה האריך בזה ולא עיין בדברי ר"ת שכתב הרא"ש בשמו כמו שזכרתי עכ"ל. [ויש להעיר בדברו"ק, דאכן הרא"ש כתב שאין להתיר תוך שבעה, אבל הכ"מ כתב שהרמב"ם מתיר לכונסה בתוך שבעה. שהרמב"ם מתיר לארס גם ביום המיתה וכנ"ל משם הפרישה].

והנה הש"ך (סק"ו) כתב הטעם דמותר לכונסה הוא, משום שיש הפסד וגם שלא קיים פו"ר, (מלשון זה נראה שטובר כמו שכתבתי לעיל בשם הפרישה אות י"ב שצריך שני הטעמים. הכותב). עו"כ הש"ך שם (סק"ז) על דברי הרמ"א (בנתרצה לאחותה) מותר לכונסה, מיד, ויבא עליה אחרי ז' כ"כ הט"ז, והב"ח כתב שלא יבא עליה עד אחר שלשים, ונר' דלא פליגי דהעט"ז מיירי שלא קיים פרו', והב"ח מיירי שקיים. עכ"ל. ובאה"ט (סק"ו) הביא דברי הש"ך (סק"ו) שהטעם משום שיש הפסד, וגם שלא קיים פרו'. והט"ז כתב דהך לכונסה קאי אלאחר שבעה דבתוך ז' אפילו במקום הפסד אסור ע"ש.

והפ"ת (סק"ז) ציין לבאה"ט בשם הט"ז, וכתב שבמאיר נתיבים (סימן ע"ט) בשם בנו גאב"ד לובלין ע"ש. וכתב שם עוד נשאל אם מתה אם הכלה אם האב מותר לעשות נישואי בתו תוך ז' ימי אבילות שאם ידחו יהיה הפסד גדול, ופסק להתיר שישא אחר ג' ימים ראשונים, חדא דמ"ש הש"ע מותר לכונסה, היינו זה רק במתה אחותה שיש מי שיטרח עבורה, פעם אחרת, אבל כאן שמתה אמה יש להקל לעשות נישואין אחר ג"י מהקבורה, וכתב שהסכים עמו גדול אחד. וגם שמע שכן הורה גדול אחד להתיר אפילו תוך ג"י ראשונים, ועיין בתשובת מהר"ם זיסקינד (סימן ט') ודרכי נעם (סימן כ"ח וכ"ט) באריכות. עכ"ל.

ובגליון מהרש"א ע"ד הש"ע (סימן שצ"ב ס"ג) שכתב שאם מת אחי המשודכת (אחר שהכינו צרכי חופה, והוא לא קיים פרו') מותר לכונסה, כתב בזוה"ל: ורשאי האב ליכנס לחופת בתו ובלבד שלא יאכל בסעודת החתן. כנה"ג. עכ"ל.

והנה רוב המפרשים פירשו שמ"ש בש"ע מותר לכונסה היינו מיד, תוך השבעה כמפורש בש"ך סק"ז, וכ"כ הפ"ת שהמאיר נתיבים בשם בנו גאב"ד לובלין הנ"ל, שהתיר לעשות נשואי בתו תוך שבעת ימי אבילות כדי למנוע הפסד גדול, דמ"ש הש"ע מותר לכונסה היינו מיד, מכמה הוכחות, וגם הט"ז (סוסק"ה) שכתב להחמיר בזה, היינו במתה אחותה שיש מי שיטרח עבודה, אבל כשמתה אמה של כלה יש להקל כהנ"ל. ע"ש. [ועיין ברכ"י אות ב', ועיין לעיל עמוד 4 מה שכתבתי עפ"י הכסף משנה שהביא הב"ח שם].

והנה נלענ"ד דמ"ש המאיר נתיבים, להקל לאב לעשות נשואי בתו תוך ז', הוא גם להקל לאב שגם הוא אבל שמתה אשתו שהיא אם הכלה, שגם הוא נכנס לחופה. וחתני הגר"י שרביט שליט"א אמר שהקל רק לכלה, מיהו נראה לענ"ד שגם לאב, דאל"כ היה צריך לכתוב השאלה רק על הכלה ולומר דמותר לה להנשא תוך ז', ומריהטת לשונו נראה שמתיר גם לאב להשתתף בחופה בלא שיאכל מהסעודה, וכדברי גליון מהרש"א בשם כנה"ג הנז'.

עו"כ בגליון מהרש"א לעיל (סימן שצ"א ס"ב בהגה), יתום ויתומה לש"ש, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר לאחר ל', אבל בתוך ל' אסור לכל סעודת מצוה שבעולם, (טור בשם הראב"ד), וכתב בגליון מהרש"א שם שבתשובת הראנ"ח (תשובות מים עמוקים סימן ב') שלמד מזה שאכל יכול להיות שושבין לבן רבו, אעפ"י שאפשר ע"י אחר, כיון דלפי אורח העולם מגיע לו השושבינות. עו"כ ועובדא בא לפני שהיתה אם החתן אבלה, והבן לא רצה לישא אם לא תהיה אמו שושבינית על הנישואין מפני איזה טעם שנתן לדבריו. והתירי מפני שלא קיים עדיין מצות פו"ד. ועיין סי' שצ"ב ס"ב. ועיין כנה"ג על הטור ס"י שצ"ב דהיא שמותר לו לכנוס משום הפסד, יכול האב ליכנס לחופת בתו אעפ"י שהיא נערה, ובלבד שלא יאכל שם. עכ"ל.

וראיתי בדברי סופרים להר"נ יברוב (סימן שצ"ג עמוד תר"ח) בבירור הלכה, הביא דברי האגרו"מ (יו"ד ח"ב סימן קס"ט) הנ"ל שהתיר לאב שהוא אבל ללכת לחופת בנו, בתוך השבעה וכתב שהמקור הוא בכנה"ג שהובא בגליון מהרש"א משמע שהתיר גם בתוך שבעה, שהרי הביא דברי הכנה"ג על ההיא דסעיף ג' ששם איירי תוך שבעה. וכמ"ש הש"ך שם סק"ז, והטעם הוא משום הצער הגדול הזה שלא להיות בחופת בנו ובתו עדיף מהפסד ממון, דחזינן שהאב מוציא ממון רב לבא לחופת בנו ובתו. ואין לך דבר האבד גדול מזה, ודבר האבד מותר גם בתוך השבעה. רק שלא יאכל בסעודה [ודקדק, דמשמע שמתיר להיות שם בזמן הסעודה רק שלא יאכל. שם.]. עו"כ שמהראנ"ח משמע שלא התיר אלא כשעלול להתבטל, שהתיר כשהחתן לא רוצה לישא אא"כ תהיה אמו שושבינית, וכתב דאולי הכנה"ג חולק ומתיר גם כשלא יתבטלו הנישואין. משום צער האב, ויש ללכת אחר המיקל עכ"ד האגרו"מ.

וכתב עליו, וכל דבריו תמוהים, דהכנה"ג כתב זה בשם המבי"ט (ח"ב סי' צ"ט) שם מפורש שהתיר רק משום שאם האבא לא יכנס תתבטל החתונה, וע"כ התיר דלא גרע ממשאי יתום ויתומה שאם לא יכנס יתבטל המעשה וגם שם מיירי המבי"ט תוך שלושים ולא כראב"ד שמתיר רק אחר ל', דהמבי"ט מיירי בשאר קרובים שמתה אחות הכלה. עכ"ד.

והנה עיקר השגותיו על האגרו"מ הוא מתשובת המבי"ט הזו. ואולם לענ"ד נראה דלק"מ אלא שצריך להתעמק בדברי המבי"ט כראוי, ונראה דדברי האגרו"מ נכונים, ונצדק צדיק.

ולבהרת הענין אביא דברי המבי"ט ח"ב (סימן צ"ט), וז"ל שאלה: ראובן שידך בתו וקבעו נישואין לר"ח ניסן, ובר"ח אדר נפטרה אחותה. והחתן רוצה לכונסה תוך ל' יום (להקדים לאמצע אדר. שמ"ע), אם האב יכול להשיאה. תשובה: נראה שלא הסתפקת אלא על האב (אם יכול היה להשיאה) אבל אם לא היה לה אב היתה מותרת לינשא. ואינו כן, שמה שראית בטור יו"ד סי' שצ"ב שר"ת התיר כשמת אבי

המשודכת, שתכנס לחופה תוך ל' יום, משום פר"ו. וכן הרא"ש התיר לכנוס ולבעול אחר שבעה שהיה סומך על ר"ת, כל זה הוא שהיה לו הפסד אם לא יכנוס, שהזמין קרואים במעשה דר"ת והכין צרכי חופה במעשה דהרא"ש, כמ"ש שם. ובנידון דידן לא הכינו שום דבר שהיה הפסד, ואם הכין איהו דאפסיד אנפשיה, כיון שלא היה זמן הנישואין אלא עד ר"ח ניסן.

עו"כ ואם היה דומה לדר"ת או הרא"ש, שהאחות מתה כשהגיע זמן הנישואין ויש הפסד, היה מותר אפי' היתה נערה, והיה צריך אביה לטפל בנישואיה ומותר ליכנס בחופתה, אך שלא יאכל בסעודה, דלא גרע ממשיא יתום ויתומה דמותר ליכנס שאם הוא לא יכנס יתבטל המעשה. עכ"ד המבי"ט. וברור דמתיר במקום הפסד, שבתחילה כתב שבמעשה דר"ת והרא"ש, מיירי שהיה הפסד, וכאן לא היה הפסד. ועוד שב והוסיף שאם היה דומה לדר"ת והרא"ש באופן שהיה הפסד מותר אפי' היא נערה ומותר לאב להכנס בחופתה.

אלא שכתב בסוף דלא גרע ממשיא יתום שמותר, שאם לא יכנס, יתבטל המעשה. והרב דברי סופרים הביין בדברי המבי"ט, שלא מתיר שיכנס האב לחופת בתו אלא בכה"ג שאם לא יכנס תתבטל חתונתם. ולפי עניות דעתי אינו מוכרח כלל, אלא כונתו שאם יש הפסד מותר להשיאה וליכנס שם, ומה שהוסיף וכתב דלא גרע ממשיא יתום ששם ג"כ התירו לו ליכנס משום שלא יתבטל המעשה. ור"ל דביתום ויתומה שהם זרים אליו, ס"ד שאין לו ליכנס לחתונתם, ולכן כתב אעפ"י שהוא לא אבי היתום מ"מ התירו כדי שלא יתבטל המעשה, ואילולי החשש שעלול להתבטל לא היו מתירים לו ליכנס לחתונתם שאינו אביהם, אבל כאן שיש הפסד, וגם שהוא אביה ויש צער לאב ולכלה, יש להתיר לו ליכנס אפי' שאין חשש שיתבטל. מפני ההפסד ומפני הצער.

וכן למד באגרו"מ שם שעל כן כתב בזה"ל: אלא איירי דהאב הוא אבל, שמותר ליכנס לחופת בתו, ובסימן שצ"א שכתב דהיכא שמותר לו לכנוס משום הפסד, איירי ששניהם אבלים, משום דמתה האם שהכלה ואביה הם אבלים, שהיתר הנישואין הוא משום הפסד, ופשוט שה"ה שמותר לכנוס לחופת בנו, והטעם פשוט דצער גדול כזה שלא להיות על חופת בתו ובנו, אין לך דבר האבד גדול מזה שמותר גם בתוך שבעה, וכו'.

ומתוך דבריו נראה שלמד שאכן ההיתר להשיאם הוא משום פר"ו ומשום הפסד, וזה שכתב: שהיתר הנישואין הוא משום הפסד. וזה אכן מפורש ב"פ במבי"ט (וכן מבואר בש"ך סימן שצ"ב סק"ו). והוסיף באגר"מ וכתב בזה"ל: פשוט שה"ה שמותר לכנוס לחופת בנו, והטעם פשוט דצער גדול כזה שלא להיות על חופת בתו ובנו עדיף מהפסד ממון, שהרי חזינן שהרבה הוצאות מוציא האב לבא לחופת בתו ובנו, אין לך דבר האבד גדול מזה, שמותר גם בתוך שבעה. ע"כ מלשונו שם.

הנה מחלק ההיתר לשנים עצם הנישואין מותרים אפי' שהכלה אבלה, משום הפסד והחתן לא קיים פר"ו, ולאב שגם הוא אבל מותר ליכנס מפני שהצער הזה גדול מהפסד ממון, והוא דבר האבד שמותר גם בתוך השבעה.

עוד הוסיף האגר"מ שלאבלים אחרים אין להתיר שאין צערם גדול כל כך, (אם לא ישתתפו בחופת אחותם). ומטעם זה גם אסור לאב לאכול שם, שאין בזה צער כ"כ אם לא יאכלו לא נחשב לדבר האבד.

עו"כ בדברי סופרים שם, שהמבי"ט שם מיירי תוך שלשים ולא כהראב"ד שמתיר רק אחר שלשים. וע"ש. והנה גם הגר"מ ידע את זה, אלא שס"ל שאכן כך היה המעשה בתשובת המבי"ט אבל הה"נ גם תוך שבעה, שאחר שההיתר הוא משום דחשיב לדבר האבד, ובדבר האבד מותר גם בתוך השבעה. כמפורש בדבריו הנ"ל. ועוד הוסיף וכתב שם, וז"ל: ולהטעם שביארתי אין חילוק בין תוך שלשים לתוך שבעה, דדבר האבד מותר גם תוך שבעה, וגם הוא בסי' שצ"ב בש"ע שמותר לכונסה. (כוונתו לסעיף ג' שם), וז"ל מי שלא קיים פו"ר ושידך אשה ואחר שהכין צרכי חופה מת אחי המשודכת

מותר לכונסה ולבא עליה אחר השבועה. והש"ך (סק"ז) כתב שמותר לכונסה מיד תוך שבעה, וכתב באגרו"מ, וקאי גם על מותר לכונסה הראשון שבדברי המחבר שהוא מחמת הפסד ממון. והגם שהט"ז (סוף סק"ה) אוסר בתוך ז', עיין בפ"ת (סק"ו), שהעיקר דהך לכונסה הוא מיד, וכתב שגם הט"ז איירי במתה אחות הכלה שיש מי שיטרח, ובכה"ג איירי הא דהביא גליון מהרש"א מכה"ג, שמותר לאב אבל גם בתוך שבעה. וכו'. ע"כ מלשונו שם. נמצא שעיקר ההיתר בתוך שבעה, הוא לומד מהש"ע (סימן שצ"ב ס"ג) מדברי מרן והרמ"א שם ע"ה, וידע גם ידע שהמבי"ט איירי תוך שלשים, אלא שסובר שאין לחלק בזה בין תוך שבעה או תוך ל', רק המבי"ט דיבר במעשה שהיה תוך שלשים. [ולהלן אבאר שרוב הפוסקים מפרשים שלכונסה מותר גם תוך שבעה].

ומ"ש דברי סופרים שם, ונראה שמה שהכריח להאגרו"מ לפרש טעם המבי"ט משום דהוי כדבר האבד וכו', אחר המח"ר אין זה מתלבש בדברי הגאון אגרו"מ, ועיקר השגתו היא במה שהבין שהמבי"ט לא התיר לאב להשתתף בחופת בתו אלא כדי שלא תתבטל החתונה, וכאמור יש הבנה אחרת לגמרי בדברי המבי"ט שבה צעד הגאון אגרו"מ וכו"ל. וע"ש בדברי סופרים שנדחק מאד בהבנת דברי המבי"ט שאסר לאכול בסעודת החתונה. ועיין להלן שהבאתי מהספר נטעי גבריאל שכתב בשם כמה ספרי שו"ת, שמפרשים דמה שאמרו: "שלא תתבטל החתונה" כונתם שלא יהיה צער ולא ישיבתו שמחת חתן וכלה, אבל אין ר"ל שלא תתבטל החתונה ממש. ע"ש.

עו"כ בדברי סופרים, שבעיקר דינו של האגרו"מ בדבר מותר איסור שמחה, אפי' תוך שבעה. אעפ"י שכן כתב בשו"ת תפארת צבי, כבר דחה דבריו הגרש"ק בשו"ת טוב טו"ד וכמו שנתבאר לעיל בסימן שצ"א בעמ"ד (סיק קצ"ה), וע"ש שכן דעת שאר האחרונים שזה דוקא בציוור של הרמ"א שם, אבל המחבר מיירי אחר השבעה. ע"ש. ושפיר י"ל שגליון מהרש"א קאי על דברי המחבר, ע"ש. ועוד דכיון שדברי כנה"ג בשם המבי"ט איירי אחר השבעה, מנ"ל להתיר תוך השבעה, וגם אם נסכים עם האגרו"מ שגליון מהרש"א מתיר גם תוך שבעה. מדובר שאם לא יכנס תתבטל החתונה. ע"כ.

והנה בזה רצה הרב דברי סופרים לערער את יסוד דברי האגרו"מ. אך לענ"ד יסוד זה בנוי עפ"י דברי מרן ע"ה בסימן שצ"ב ס"ג שכתב מתה אחות המשודכת, מותר לכונסה ולבא עליה אחר השבעה. והפרישה פירש שכונסה מיד, ובא עליה אחר השבעה, והגם שהט"ז חולק עליו ומפרש שגם הכניסה היא רק אחרי השבעה, מ"מ מהש"ך נראה שפוסק כהפרישה, שהרמ"א ז"ל שם כתב, וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכונסה. והש"ך סק"ז כתב מותר לכונסה מיד. ודקדק בשו"ת קנין תורה להגרא"ד הורוויץ זצ"ל, דמשמע שגם בדעת מרן ז"ל מתיר לכונסה מיד, שאם בדברי מרן אין היתר לכונסה מיד, מאי וכן שכתב הרמ"א ז"ל. עו"כ שכן משמע מבאה"ט שם, שהביא דברי הש"ך שכונסה מיד, וכתב על זה, אבל הט"ז כתב וכו', בדרך פלוגתא, וש"מ שהבין בדעת הש"ך שמתיר לכונסה מיד גם תוך השבעה, גם בדעת מרן הש"ע. [כאן כתב הגרא"ד הורוויץ זצ"ל בפשיטות דהש"ך שכתב כונסה מיד גם תוך שבעה. קאי גם על דברי מרן בש"ע (בסימן שצ"ב ס"ג) שכתב מי שלא קיים פרו"ו ושידך אשה, ואחר שהכין צרכי חופה מת אחי המשודכת, מותר לכונסה ולבא עליה אחר השבעה. שלדעת הש"ך גם מרן מתיר לכונסה מיד תוך השבעה. אולם בברכ"י (אות ב') הביא דברי הש"ך סק"ז שמסומן על דברי מור"ם בהגה שם. וכתב וז"ל וחזיתיה למהר"ם הלוי בדרכי נועם (יו"ד סימן כ"ח) שכתב ע"ד הש"ך שאינם מוכרחים כ"כ ע"ד הלבוש, כי תיבת מיד לא כתבה אלא בבבא השנית שהניחה לו בנים קטנים וכו' [שם בהגה] אבל בבבא דמי שלא קיים פרו"ר [שהם דברי מרן בש"ע שם] לא הזכיר מיד. וברכ"י כתב עליו, ואנכי הרואה דגם הרב ש"ך בבבא שניה אמרה כמ"ש הוא ז"ל ואולי בדפוס ישן נזכר כן בש"ך, אבל נוסח דקמן מכוונת ותכל תלונותיו מעל הש"ך. עכ"ל. וכונתו פשוטה שבאות ז' שבש"ך מסומנת ע"ד מור"ם בהגה, ולא ע"ד

מרן. ואולם לעיל (עמוד 4) כתבתי שמדברי מרן ז"ל בהכ"מ משמע שמרן ז"ל גופיה סובר שבמקום הפסד ולא קיים פו"ר מותר לכנוס מיד. וצ"ע.

ועיין עוד בדברי קנין תורה שהביא עוד רבים וטובים הסוברים שגם לדעת מרן הש"ע מותר לכונסה מיד תוך השבועה, באופן שעולה שדברי האגר"מ ועיקר דינו בדבר האבד מותר גם בשבועה, מיוסד ומבוסס על אדני פז, ומ"ש בדברי סופרים שהגרש"ק בטוב טו"ד דחה דברי שו"ת תפארת צבי שכתב שדבר האבד מותר גם בשבועה, הנה בקנין תורה הביא דברי הגאון בספרו יוסף דעת (בסימן שצ"ב) דפשיטא ליה שמותר לכונסה גם בשבועה גם לדעת המחבר, שעל כן הקשה דהויא חופה שלא ראויה לביאה דלהרמב"ם והש"ע באה"ע (סי' ס"א) אינה חופה וע"ש.

ויש להוסיף על כל אלה את דברי הפ"ת (סימן ש"צ סק"ו) שכתב בשם מאיר נתיבים (ח"א סימן ע"ט), הנ"ל.

עו"כ דברי סופרים שם נראה דמה שהכריח להאגרו"מ לפרש טעם המבי"ט משום דהוי כדבר האבד, הוא מפני שבמבי"ט מבואר שהגם שמותר לילך, אין היתר שיאכל שם, ואם זה משום דדמי ליתום ויתומה, הרי הרמ"א שם (סי' שצ"א) התיר גם לאכול שם, וע"כ הסיק האגרו"מ שההיתר הוא משום דדמי לדבר האבד, ולכן אין להתיר אכילה שזו שמחה נוספת, ולא חשיב דבר האבד. והוסיף וכתב אלא שכבר נתבאר שא"א לומר כן, דמפורש במבי"ט שההיתר הוא כדי שלא (תתבטל החתונה) ומה שאסר המבי"ט לאכול שם, אפשר דס"ל כהרמב"ן דגם ביתום ויתומה אסר לאכול שם, וכתב שזה דוחק וגם שלא היה לגליון מהרש"א לכתוב שאסור לאכול שם, ועיין עוד שם שנדחק לפרש דברי המבי"ט במה שאסר לאכול בחופת בתו. ע"ש שנשאר בצ"ע.

עו"כ הר"נ יברוב, שמ"ש האגר"מ שגליון מהרש"א כתב בשם הראנ"ח, שלא התיר אלא כשבנה החתן רצה לבטל אם אמו לא תהיה שושבינית, והסיק דהראנ"ח חולק על כנה"ג ואולינן בתר המיקל. ותמה שאין זה מהראנ"ח אלא דברי מהר"ש איגר ז"ל, ונמצא שגם הוא לא התיר אלא כשעלול להתבטל המעשה.

עוד ציין לכל בו להלכות אבלות שהתיר לאם או סבתא אבלה ליכנס לחופה בשעה שאין שיר ומחולות, גם תוך ז' אחר ג"י ולא לאכול אלא ישובו לביתן תיכף אחרי הז' ברכות שאומרים בחופה, וכתב והתרת עפ"י הרמ"א (סי' שצ"ג ס"ב) שהתיר בלילה ללא צורך, שהמחבר אסר שם תוך השבועה, אך הרמ"א כתב שההולך בלילה לא הפסיד. עו"כ שסמך ע"ד רש"י (בתענית י"ג) והגהות יד שאול ליו"ד (סי' שצ"ג), (שרש"י שם התיר מלאכה בליל ט' באב, והגהות יד שאול כתב שהגם שהמג"א (סי' תקנ"ד ס"ק כ"ג) תמה על זה, אך אפשר שזה לענין מלאכה, אבל ללכת בלילה אפשר דכו"ע מודים, שלא שייך כ"כ אבלות בלילה. וכתב שם דלענין לצאת מפתח ביתו א"צ ראייה, דודאי מותר גם לצאת בשביל חופת בנו או נכדו,

דודאי שהוא צורך גדול, ואם התירו שילך לישון בביתו ק"ו בזה, ורצה לחלק בין הולך יחידי להולך לחופה ומתערב בין רבים מנ"ל להתיר, וכתב ומ"מ יש מקום להתיר כמו שהתירו האחרונים בדבר האבד, גם כשמתערב בין בני אדם, (וציין למה שכתב שם בדברי סופרים סי' כ"ו) והוסיף שבשביל להתיר ליכנס לחופה אין ראייה מרש"י. [ואינו מוכרח כלל שמ"ע].

עוד כתב שהמחבר שבשבווע א' לא יצא מפתח ביתו אפי' לשמוע ברכות חופה משמע שאין איסור מצד החופה, רק מצד יציאה מפתח ביתו, ולפי"ז יש מקום להתיר היכא שגם היציאה מותרת להמחבר, אבל הרמ"א בסי' שצ"א אסר כל הלי' יום ללכת לחופה, וא"כ כ"ש בשבועה. [ולעיל כתב שם שהרמ"א (בסי' שצ"ג ס"ב) התיר בלילה וכנ"ל].

עו"כ שם: ומ"מ כיון שרבים סומכים להתיר לאב או לאם לילך לחופת הבן או הבת אפי' תוך שבעה, יש לברר עכ"פ איך ינהגו לגבי שאר דיני אבלות ולגבי נעלים והחלפת בגד הקריעה ולבישת בגד שבת. וכתב שכתב כל זה (בקיזור ספרו פרק מ"א סעיף ס') עכת"ד.

וצריך לציין דברי מרן ז"ל בש"ע (סי' שצ"א ס"ג) וז"ל ליכנס לחופה שלא בשעת אכילה לשמוע ברכות, יש מתירין ויש אוסרין אלא עומד חוץ לבית לשמוע ברכות, והרמ"א ז"ל בהגה שם כתב, אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים במזמוטי חתן וכלה, וכן נוהגים באשכנז ובמדינות אלו. וכל זה בבית שעושיין החתונה שאוכלין ושותים ושמחים שם, אבל בחופה שעושיין בביכ"נ שמברכין ברכת האירוסין ונישואין ואין שם שמחה כלל, מותר מיד אחר השבעה (הגהו' מימוני'), ויש אוסרין עד שלושים לשמוע הברכות. ומ"מ נראה דאבל יכול לברך ברכת אירוסין ונישואין תחת החופה שבבית הכנסת. וכן יוכל להכניס חתן כדרך ארצנו ששני אנשים מכניסים החתן תחת החופה, ויכול ללבוש קצת בגדי שבת בשעה שמכניס, באמת נראה ברור שעיקר ההיתר לדעת המבי"ט הוא שיש הפסד. וכי"נ שלמד הש"ך (שצ"ב סק"ו) שעיקר ההיתר להכניסה לחופה הוא משום הפסד. ובסק"ח שם, כתב דמותר לכנוס אחות אשתו משום שהיא מרחמת על בני אחותה. וכתב הש"ך שעל כן מותרת אפי' בלא הפסד, עכ"ל

ותבט עיני בחזון עובדיה (אבלות ח"ב עמוד של"ט סעיף ח'), שכתב, מי ששידך בתו לבן תורה שעדיין לא קיים פו"ר, ונפטרה אמו של אבי הכלה, אין לדחות הנישואין עד לאחר יב"ח, כדי שיוכל להשתתף בסעודת חתן וכלה, אלא יעשו הנישואין בהקדם, והאב רשאי ליכנס לסעודת חתן וכלה בכל שבעת ימי המשתה, גם בתוך יב"ח של אמו, וגם שאר קרובי החתן והכלה תוך יב"ח מותרים להשתתף בסעודת הנישואין, כדי שתהיה שמחת החתן והכלה בשלמותה, ששון ושמחה ישיגו. עכ"ל.

ובהערה (ח) הביא הגמרא דמו"ק (כ"ב:), ת"ר על כל המתים, נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום, על אביו ואמו, לאחר יב"ח. ונתוס' (ביבמות מ"ד). כתבו, ואומר רבינו יוסף הלוי, דהא דאסרינן בית השמחה, היינו דוקא שמחה של רשות, אבל סעודה של מצוה שרי. וכמ"ש במסכת שמחות (פ"ט) על כל המתים וכו', אבל על אביו ואמו יב"ח, אא"כ היתה סעודה של מצוה, ומיהו אפשר דלא שרי בסעודה של מצוה אלא לאחר ל' יום. אך קצת משמע דאפילו תוך ל' יום שרי. וכן הובא ברא"ש (שם סי' דף'), וכן כתב הסמ"ג בשם הרב יוסף הלוי. וכתב בשם רבנו יהודה, שכתב משם ר"ת ור"י, שמותר לאבל ללכת לסעודת חתן בתוך יב"ח. וכן הוא בתשו' מיימוני (הל' אבל סו"ס י"ט), וע"ש עוד שהאריך הרחיב בזה מדברי הפוסקים קמאי ובתראי כיד ה' הטובה עליו.

ולהלן (בעמוד שד"מ באמצע טור א') כתב: מסקנא דדינא שהדבר ברור שהאבל גם בתוך יב"ח על אמו, יוכל להשתתף שיתוף מלא בכל מהלך שמחת בתו, ובסעודות שבעת ימי המשתה, ללא כל פקפוק, וכו'.

ואחר הדברים הנ"ל, הביא גליון מהרש"א (סי' שצ"א ס"ב) על דברי הרמ"א שם, שהמשיא יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל בסעודה שם יתבטל המעשה, מותר לו להיות שם לאחר שלשים, אבל תוך שלשים יום אסור וכו'. וכתב שהמראנ"ח למד מזה, שמותר להיות שושבין לבנו של רבו (תוך ל') אפי' שאפשר ע"י אחר, וכו'. וכתב, ועיין בכנה"ג (סו"ס שצ"ב) שכתב, דהיכא דמותר להכנס משום הפסד, יכול האב להכנס לחופת בתו וכו'. עוד הביא שם את דברי אגרו"מ (סימן קס"ט), הנ"ל, ע"ש.

וכתב על האגרו"מ, ונוראות נפלאתי על דבריו, כי המעיין יראה שכל דברי גליון מהרש"א באו על דברי הרמ"א שם דמיירי בשלשים, ולא בתוך שבעה. ואין לו שום מקור להתיר תוך שבעה. וכן מ"ש באגרו"מ על מה שהביא גליון מהרש"א משם הראנ"ח (עיין לעיל), זה לא מהראנ"ח אלא הם דברי

הגר"ש איגר עצמו, שאפי' שראה דברי הכנה"ג הורה שלא להתיר אלא באופן שאם לא יתירו לאם להשתתף יתבטל המעשה. וגם רק לאחר שלשים, וזה ברור.

עו"כ שאחר זמן בא לידו הספר הנכבד דברי סופרים, וראיתי שתמה על כל דברי האגרו"מ כנה"ל. וע"כ אין להקל (בשעה) כדברי האגרו"מ.

שו"כ שראה בקנין תורה שהקל בזה (בח"ד סי' קכ"א) תוך שבעה, וכ"כ הרה"ג כתריאל טכורש בירחון אור תורה שנה עשירית (ניסן השתל"ח סי' קכ"א), ואני על משמרתי אעמודה. וכן הורתי להחמיר הלכה למעשה, רק התרתי לאבי החתן שיעמוד בחוץ, וישמע הברכות ויחזור לביתו, וכמ"ש בש"ע (סי' שצ"א ס"ג). ושו"ר להרב המנוח מהרא"י וולדנברג בציץ אליעזר (ח"ט סימן ו' אות ד'), שהביא להלכה דברי האגרו"מ הנ"ל, ושגם הכל בו הל' אבלות מצדד להתיר אחר ג' ימים וכו'. ובמחכ"ת אין הדין כן. ודברי האגרו"מ מרפסן איגרא. ואעפ"י שהגרא"י אהובנו, האמת אהובה יותר. והנלע"ד כתבתי. ע"כ מדבריו"ק של מרן הראש"ל זלה"ה בחזון עובדיה שם. ואולם ע"ד הרב דברי סופרים שהשיג על כל דברי האגרו"מ, כבר השבתי על דבריו ז"ל ככל הנ"ל.

ואחר זמן רב מאז שכתבתי את הנ"ל הביא לי ידידי הרב איתן שלמה ואעקנין שליט"א צילום משו"ת נטעי גבריאל שו"ת סימן א', (עמוד תשמ"ג) שדן באבל תוך שבעה, אם מותר ליכנס לחתונת בנו ובתו. והאריך למעינתו בים הגדול של הפוסקים כיע"ש באורך.

ואמרתי אעברה בין שבילי נטיעיו ואלקטה ממאמרי גדולי הפוסקים בענין זה בעה"ו.

בריש דבריו הביא תשובת המבי"ט ח"ב (סי' צ"ט) שהזכרתי לעיל, והביאה משם שיירי כנה"ג בדבריו על דברי הש"ע (סי' שצ"ב ס"ג) הנ"ל, מי שלא קיים פר"ו ושידך אשה ואחר שהכין צרכי חופה מת אחי המשודכת מותר לכונסה ולבא עליה אחר שבעה. עכ"ל, וכתב נ"ג דמזה ששכנה"ג כתב את דברי המבי"ט ע"ד המחבר האלה שמדבר תוך שבעה, א"כ ההיתר של המבי"ט קאי גם בתוך השבעה.

ואולם (באות ב') שם למד שהמבי"ט התיר רק משום שלא יתבטל המעשה, וכ"כ אח"כ וז"ל הרי מבואר מהמבי"ט והעתיקו השכנה"ג להלכה דמותר לאב להשתתף בנישואי בתו כדי שלא יתבטל המעשה, כמו ביתום ויתומה וכו'. [ולפי מה שפירשתי דברי המבי"ט אין צריך לזה].

אלא שכתב: הכונה שלא יתבטל המעשה, כתבו האחרונים שו"ת ר' טיאה וייל (סי' ק"ז) ושו"ת זרע אמת ח"ג (סי' קס"ט) וערוך השלחן (סי' שצ"א ס"ה) ושבט יהודה הל' אבלות (סי' שצ"א), ושלחן העזר (דף ק"ח ע"א סק"ג) שהכונה שלא יצטערו החתן והכלה אם המשיאים אותם לא ישתתפו, אבל אין הכונה שיתבטל השידוך.

ואביא דברי השאלות ותשובות הנ"ל בקיצור. ואפתח בשו"ת רבי טיאה וייל ז"ל יו"ד (תשובה ק"ז) והיא מ"ג תמוז תקמ"ב שנשאל באבי החתן ואבי אביו שהם אבלים על שאר קרובים אם מותרים להיות שושבינים ולאכול שם.

והזכיר להב"ח (סימן שצ"א) דיש להתיר תוך ל' דשאר קרובים יותר מתוך יב"ח על אב ואם. וכתב, וא"כ מותר להיות שושבינים. אמנם הש"ך (סק"ג וסק"ה) חולק על הב"ח. וע"ש שמיישב דברי הב"ח.

וע"ש בד"ה אמנם הראב"ד בהשגות (על הרמב"ם פ"ו מהל' אבל ה"ו) אוסר בשמחה של מצוה בשאר קרובים והא דקתני בירושלמי דלשם שמים שרי, היינו במשיא יתום ויתומה לש"ש ואם לא יכנוס יתבטל המעשה, אבל בנישואי עשיר שהזמינו כדי להתכבד בו אסור. וע"ש מה שהעיר בזה. וכתב לכך נראה ביאור הדברים דהאי יתבטל המעשה, אין הכונה שיהיו נישואין בטלים בהאי שעתא, אלא שמחת הנישואין לשמח רעים אהובים חתן וכלה הוא נקרא המעשה. וזה שרי אם יש ביטול בזה, כי גדול המשמח וכו' בברכות (ו' ע"ב) וכו'. משא"כ אם יש ביטול מעשה ושמחת סעודה, אם לא ילך שם

שרי שיהיו הכל שמחים. ואביו ואמו של החתן אם הם שושבינים עצבים זה גורם צער לחתן ולכלה, ואין שמחתן שלמה, ולכן מותרין להכנס אפילו תוך ל' לקרובים עכ"ל. וע"ש שהאריך עוד בזה, ובהמשך שוב כתב ומ"ש אי אפשר לסעודה זולתו, אין הכונה שתבטל הסעודה לגמרי, אלא הכונה שיש קצת ביטול סעודה ושמחה בזולתו, ומה לי ביטול במקצת או ביטול כולה, עכ"ל וע"ש עוד במה שכתב גם אחרי כן. והא קמז מפורש דמתיר לאב ואם בתוך ל' דשאר קרובים להיות שושבינים לבנם החתן. וכן הוא מפורש, "ויתבטל המעשה" היינו תמזעט שמחתם.

עוד ציין לשו"ת זרע אמת יו"ד (סימן קס"ט) ודפוס זה קשה בקריאה מאד, ואביא ממסקנתו מול סו"ף, וז"ל: הכלל העולה דבית המשתה של נישואין ודאי אסור לרובא דרובא דרבוותא שהאבל יכנס שם, ואפילו בקרובים אין נראה להתיר כדעת הרשד"ם מהטעמים הנ"ל, אך אם הוא באופן שאם לא ילך תבטל השמחה, בהיות עיקר השמחה תלויה בו, להראב"ד מותר ולרמב"ן אסור, ויש לסמוך על הראב"ד אי משום שרוה"פ הכי ס"ל, ואי משום דהלכה כהמיקל באבל, והגם שליכנס לבית חתונה בזמן מזמוטי חו"כ קי"ל דאסור כהרמב"ן והרא"ש, אבל ליכנס שם לשמוע ברכות הנישואין תלוי במחלוקת כמ"ש בש"ע (שצ"א ס"א) ואפשר להקל דהלכה כהמיקל באבל גם בדבר שתלוי במחלוקת הפוסקים כשזה שקול. אבל מנהגינו להחמיר כהרמ"א שלא התיר אלא בחופה שבביכ"ו ע"ש. וכן ראוי להורות. וגם מדברי זרע אמת עולה שמ"ש "שיתבטל המעשה" היינו שתמזעט השמחה. ויש קצת משמעות להקל באב ואם ליכנס בשעת החופה ובפרט אם זה בביכ"ו או בחוץ, ואין שם מזמוטי חתן וכלה.

והנה ובערוה"ש (סימן שצ"א ס"ה) הביא דברי הרא"ש בשם הראב"ד על משיא יתום ויתומה. וכתב, וז"ל: וזה שהתירו במצוה לשם שמים זהו באחד משני דברים, או ביתום שאם לא יהיה שם יתבטל, ונ"ל דלא דוקא יתבטל השידוך לגמרי, אלא שהחתן והכלה מצטערים, וכו' עכ"ל. עו"כ להלן (סוף אות ו') דזה שכתב הראב"ד דאם לא יכנס יתבטל המעשה. אין הכונה על ביטול השידוך, וכו'. הנה גם כאן מפורש דקאי על הצער ולא ביטול של השידוך ממש. וזה עוד חיזוק דגם כשאין חשש ביטול מותר לאב להשתתף בחתונת בנו או בתו, מפני הצער שלו ושלהם, ונצדקו דברי אגרו"מ. ובלא"ה יישבתי טעם שלא יתבטל שייך רק ביתום שהוא זר, אבל בבנו ובתו אין צריכים טעם זה.

עוד ציין שם לשבט יהודה (עיאש) (סימן שצ"א דין ב') שכתב ועל אביו ואמו שחייב לפורעה אסור. והביא מהרשד"ם (סימן ר"ב) הנ"ל שהקל לאחד האחים שעשה חופה תוך יב"ח לאביו, ואמר שמתירים אחיו להכנס לבית המשתה. (וע"ש שכתב קיצור דברי שכה"ג לכמה דינים) וכתב וז"ל: ובודאי דכל זה מיירי תוך ל' ולא תוך ז'. וע"ש. [ועדיין לא הבנתי למה ציין תשובה זו].

עוד ציין לשלחן העוזר (סימן י"א אות י"ג) שבפנים כתוב אבל משיא יתום ויתומה שאם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר אפילו חוץ לביתו אחר ל' אפילו באו"א, אבל תוך ל' אפילו לשאר קרובים רבו המחמירים, וכתב (באות י"ג) עיין גובי"ק חיו"ד (סימן ק) תמה על הטור שבסימן שצ"א ביתום כתב להתיר רק לאחר ל' ובסימן שצ"ב נקט כר"ת במשודכת ומת אחיה, מתיר תוך ל' משום פרו', והא גם ביתום אפשר שיתבטל לגמרי ע"ש. ועיין בשב"ש ליו"ד שצ"א שכתב דאין הכונה שיתבטל השידוך לגמרי, אלא הכונה שאם לא ילך לסעודה יתבטל שמחת הנישואין לגמרי וערבה שמחת חו"כ כולה ויתעצבו, אבל גוף הנישואין לא יתבטל, וע"כ ככה"ג אסור תוך ל', משא"כ בהך דר"ת אם יתאחר עד אחר ל' יתבטל לגמרי עד אחר ל' מצות פו"ר, ע"כ התירו תוך ל'. עכ"ל.

עו"כ שם (אות ג') דאעפ"י שביתום ויתומה ברמ"א שם (שצ"ב ס"ב) כתב דלהראב"ד הוא רק אחר ל', ולמהרי"ל אחר ז', אבל בתוך שבעה לא התירו ואיך למד המב"ט להתיר תוך שבעה, וכתב דיתום ויתומה שאין צער הרבה שאינם הוריו ע"כ לא התירו אלא אחר ז', אבל הורים אמיתיים שצערם וצער בנייהם החתן או הכלה הוא כל יסוער, ע"כ התירו גם בתוך שבעה, ע"כ.

ואעפ"י שכתב סברא טובה, מ"מ אין ראייה להיתר תוך שבועה. ובענייני אכן כתבתי סברא זו לחלק בין יתום לבין בנו ממש, אך חילקתי רק לענין דמ"ש ביתום שמא יתבטל, על כן התירו לו להשתתף בחופתו של היתום ואפילו שאינו בנו דאם לא החשש שעלול להתבטל לא היו מתירים, אבל בבנו ממש מותר להשתתף אפי' שאין חשש שיתבטל מפני הצער של האב ושל החתן והכלה שזה יותר מדבר האבד, וכמ"ש באגרו"מ שם. ואת זה למדו מהש"ע סימן שצ"ב ס"ג ע"ש.

ובאות ד' שם, הביא דברי גליון מהרש"א על סימן שצ"א ס"ב, שמעשה שהחתן לא רצה לישא אם לא תהיה אמו האבלה שושבינית, והתיר. ותמה בכנה"ג למה צריך לטעם שהבן לא רצה לישא אם לא תשתתף אמו, והרי גם בלי זה מותר לאמו להיות בחופתו, וכמו שציין שם לשכנה"ג הנ"ל.

אח"כ ציין לאגרו"מ יו"ד (סי' קע"א) שכתב שההיתר הוא גם בלי הטעם שלא רצה לישא. ובסימן קס"ט שם, כתב שאולי הראב"ח שבגליון מהרש"א חולק ע"ד שכנה"ג והלכה כדברי המיקל.

עו"כ שם, אך כנראה שהגרמ"פ וכו'. שמפרש שלא נחלקו בזה, ופירש דגליון מהרש"א הוצרך לטעם שלא רצה לישא, מפני שרצה שתשתתף בסעודת הנישואין, אבל להיות שושבינית די מטעם הצער. וכבר פירשתי דברי המבי"ט לעיל ע"ש.

עו"כ (באות ד') שם שיש עוד היתר להשתתף בחופת בניו דבש"ע (סי' שצ"ג ס"ב) שאסור לאבל תוך ז' לצאת לשמוע ברכות חופה או מילה, והש"ך (סק"א) כתב בשם תשובת הרא"ש (כלל כ"ז) אע"ג דאבל חייב בכל המצות, היינו מ"ע שבגופו כגון ציצית ותפילין או למול בנו, אבל ללכת לחופה או למילה לשמוע הברכות בשביל גמילות חסד אין לו לצאת מביתו. עכ"ד. ולפי"ז י"ל דרק בחופה של איש זר פטור, אבל בחופת בנו שהיא מצוה המוטלת על האב (כמ"ש בקידושין כ"ט). שחייב האב להשיא את בנו, וגמ"ח זה מוטל עליו וחייב בו, לכן יוצא מביתו תוך שבועה.

[ואולם קשה לסמוך על סברא זו ולהתיר בלי שיש סימוכין ממי שהתיר מן הפוסקים, ויותר נלע"ד כפי שכתבתי בפנים בס"ד].

ועוד הוסיף שם (אות ח') דבש"ע (סי' שצ"א ס"ב) הביא ברייתא דמו"ק (כ"ב) על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום, על אביו ואמו אחר יב"ח, נמצא דבתוך ל' יש איסור דרבנן, שחז"ל אסור ליכנס לבית המשתה כל ל' יום. וע"ש שכתב שלענין איסור להשתתף בשמחה אין חילוק בין שבועה לשלושים. [ולא ביאר מנין לו שאין בזה חילוק בין שבועה לשלושים].

עו"כ שהרמב"ם (פ"ה מהלכות אבל סוף הלכה כ') כתב בזה"ל, אם בשאלת שלום נאסר האבל, ק"ו שהוא אסור להרבות דברים ולשחוק שנאמר דום, ולא יאחו תינוק בחיקו שלא יביאנו לידי שחוק, ולא יכנס למקום שמחה כגון בתי המשתאות וכיוצא בהן. עכ"ל, ושאל בני"ג שם למה אמר כגון בתי משתאות, ולא אמר שאפי' בסעודת מצוה אסור, אכן באמת הרמב"ם הלחץ פ"ו בדיני שלשים לא כתב כלל הך דינא בסעודת מצוה. [ושם בפ"ו הלחץ פ"ו ה"ב כתב ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל שלשים יום, אסור בתספורת ובגיהוץ ובנישואין ובשמחת מריעות. ולא הזכיר שמחת מצוה, ולהלן ה"ו כתב שמחת מריעות שהיה חייב לפרוע מותר לעשותה מיד לאחר שבועה וכו', והביא דברי הרדב"ז שם שכבר עמד על זה, והאריך בזה, וכתב שרבינו סמך על מ"ש שם בהלכה ה' מי שלא קיים פרי"ו או שיש לו בנים קטנים וכו', הרי זה מותר ליארס ולכנוס מיד, ואסור לבא עליה עד ל' יום, וע"ש שבמקום מצוה לא העמידו גזירת שלשים, ואעפ"י שלא פורש בדברי רבינו, כל שיש צד מצוה אע"פ שיש שם שמחה, מותר אחר שבועה. ועל אביו ואמו אחר ל'.

עו"כ בני"ג שם, ועכ"ז התירו האחרונים להיות שושבינין ולהשתתף בשמחת קרוביו, ואפי' לאכול שם, וכמ"ש מהרשד"ם (יו"ד סימן ר"ב) להתיר לאבל ללכת לנישואי אחיו בתוך ל' יום, והוכיח כן מסוכה (כ"ו). דחתן וכל בני החופה פטורים מסוכה הרי התירו סוכה דאורייתא, שלא יצטער החתן,

כו

כ"ש אבילות דרבנן. ובברכ"י (בסימן שצ"ב סוף אות ב') כתב וז"ל והרי מהרשד"ם (סימן ר"ב) לא התיר אלא משום צער חתן ובתוך יב"ח ופשוט. עכ"ל. והרד"א (הגה 6) שם כתב שישמח לב (לדח"מ פרנ"ג) יו"ד סימן ט"ז כתב שר"א טולידו בתשובת כ"י כתב שמהרשד"ם מתיר גם תוך ל' ודלא כהברכ"י ודחה דבריו. וע"ש.

עו"כ שם, והראב"ד שהתיר במשיא יתום ויתומה שלא יתבטל אם לא יאכל, כתב דהיינו משום שהוא לא קרוב שלהם. אבל קרובי החתן והכלה מותר משום הצער שלו ושלם.

[וכבר כתבתי שלא הוצרכו לטעם זה אלא בזרים, אבל בבניו שרי משום הצער דעדיף מדבר האבד, ואפילו שאין חשש שיתבטל]. והובא להלכה בשבט יהודה (סי' שצ"א) ושלחן גבוה (שם סק"ח), ספר טוב לכת (שם) והגהות פנים חדשות שם, וכ"כ בשו"ת פנים מאירות (ח"ג סי' ל"ז) שהובא בפ"ת (סי' שצ"א סק"ז) ובהגהות בית לחם יהודה שם, והעתיקו רעק"א, וזה בשו"ת ר' ווייל (סימ ק"ז) ע"ש.

וע"ש בשם זרע אמת ועוד שהקשו ע"ד מהרשד"ם הנז', דשאני מצות סוכה דמצטער פטור מסוכה. ע"ש בארוך.

ושו"כ (בד"ה ומצאתי) מחלוקת של גדולי האחרונים בבעל ברית אבל תוך שבעה אם מותר ללבוש בגד שבת וכו'. וע"ש בארוך. וכן יש אומרים ששוכינות לא גרע מבעל ברית, וי"א שזה יותר ממילה.

עו"כ שם (אות ט') שמצא למהרשד"ם יו"ד (סימן ר"ב) רמזו כנה"ג שמחלק בין מצות קידוש החדש, דשרי, ובין הכניסה והאכילה בנישואין שאסור, אבל בני החופה נראה דפשיטא דשרו לכו"ע וי"א שאפי' תוך ל' מותר לאכול בסעודת חתן ודי שנחמיר באיניש דעלמא כהרמב"ן, אבל קרובי החתן מותרים דיו"ט שלהם הוא, וע"ש מול סו"ף כתב, ללמוד לנ"ד שאבי החתן מותר ליכנס ולאכול בסעודת בנו החתן, וכתב שהגם שאפשר לערער על הראיות, מ"מ יש ללמוד היתר גם תוך שלשים, וכתב דקי"ל הלכה כהמיקל גם בפוסקים, ועשינו מעשה להתיר בהסכמת המורים הי"ו שלא לדחות מזמן לזמן עכ"ל. וכע"ז כתב הנובי"ק (חיו"ד סי' ק') וכ"כ בערוה"ש סי' וכו', הרי לפנינו כמה ראשונים דס"ל שכניסה לסעודת חתונה אם אינו אוכל, אינו פגיעה באבילות, ע"כ מותר להשתתף ודון מינה שהיתר זה שייך בשעה"ד גם תוך שבעה.

עו"כ שם (אות ב') שבמים עמוקים לראנ"ח (סי' ג') כתב אם תוך יב"ח מותר להשתתף בנישואין וכתב תוך דבריו שבכל כיוצ"ב יש להקל, כדאשכחן גבי מת אביו של חתן, שמכניסין המת לחדר ונוהג ז' ימי המשתה, ואע"ג דהתם עדיין לא חלה אבילות, יש ללמוד איך חששו חז"ל והקילו להמציא אופנים לדחות האבל מפני צרכים שלה, עכ"ד.

עו"כ שם (אות יא') ומה שאסרו לאבל לצאת מפתח ביתו כל שבעה, כמ"ש בש"ע (שצ"ג ס"ב) והרי התרנו לו ללכת לחופה, ועוד שהרמ"א התיר בצורך גדול כגון דבר האבד.

ובשו"ת חת"ס (א"ח סי' קנ"ח) כתב שראה לרבותיו שהתירו לאחד להסתפר ולכבס וללבוש מגוהץ תוך שבעה על אביו, כדי לראות פני קיר"ה משום הפסד רב דממונו, שתספורת וכל מנהגי אבלות הם דרבנן. ועוד דמבואר בש"ע שם ובש"ך סק"ד ובאה"ט סק"ב, שבעל ברית יכול לצאת לביכ"ו לכבוד המילה וכ"כ באייר (סי' קלי"ב סק"ד), והגרא"ז מרגליות (סקי"א), קשו"ע (סי' רי"ד ס"ג) חכ"א (כלל קס"ז ס"ד), ושכ"כ שו"ת דבר אמת ח"א (סי' פ"ב) וב"ד וחק"ל חולקים, וס"ל לעשות מילה בבית. עכ"פ רוה"פ התירו ללכת לביכ"ו בבגדי שבת וערוה"ש שם (ס"א) כתב שלצאת לא מבואר בגמ', ובירושלמי כך הוא כדי שיתבודד בביתו ולא ישכח אבילותו.

עו"כ שם, ולפ"ז בנ"ד שמתירין לו לצאת לחופת בנו כיון שלא אוכל שם ולא ישכח אבילותו, וגם שאין דבר האבד יותר מזה. ובתשו' הגאונים שערי צדק ח"ג (שער כ' אות ט"ז) כתבו שהטעם שלא יצא

מהבית שלא יבעוט ביסורין שהביא עליו הקב"ה עכ"ל. אבל כשיוצא לדבר מצוה לא נראה כבועט אלא מקיים מצות המלך, ובפרט להמבואר בשבות יעקב (ח"ב סי' צ"ט) שהטעם שהתירו דבר האבד, משום שהוריו עצמם ניחא להו ומוחלים על כבודם, וה"נ בנ"ד.

ובשו"ת תפארת צבי (סימן ב"ו) מתיר לנגנים לנגן תוך ג"י לאבלם בשביל פרנסתם דהוי דבר האבד, ועוד מצרף דברי השב"ג שמתיר אם הוא אומן לרבים, ושו"ת גור אריה (סי' ק"ג) ושו"ת טוטו"ד ח"ב (סי' רמ"א) חולקים עליו, דאין להתיר דבר שבפרהסיא מפני דבר האבד ובפרט בדבר של שמחה, אבל החת"ס אה"ע (סי' קצ"ג) ושו"ת השיב משה (חידו"ד סי' ב"ט) ושו"ת דברי יעקב (שור) (סי' ל"ה) כתבו להתיר דבר האבד בפרהסיא כשא"א בצינעא, ובשד"ח (מ"ע אבילות אות ה"א), ומשמרת שלום (או"ד סק"א) עכ"פ יש מקום להתיר אפי' לנגן בכלי שיר בתוך שבועה לצורך פרנסתו, וכ"ש להשתתף בנישואי בנו.

עו"כ שם (אות י"ב) ברמ"א (סי' שצ"א ס"ג) ובש"ך שם (סק"ד) התירו לאבל שהוא שושבין בחופה ללבוש בגדי שבת בתוך שבועה, כמ"ש בש"ע שם ס"ב, וכן בשמחת פדיון הבן כמ"ש בשבות יעקב ח"ב (סי' ק"ב), והגהות רעק"א (סי' ש"צ ס"ה), והגם שאשה פטורה מפדיון בנה (כמבואר ביו"ד סי' ש"ה ס"א) ואפ"ה נחשב לה כרגל, (ומותרת בבגדי שבת), וכ"כ זרע אמת שלבעל ברית הוי יו"ט שלו מדרבנן ודיני אבילות דרבנן, בפרהסיא, וא"כ בהורי החתן וכלה שהוא יו"ט שלהם יותר מבעל ברית ופדיון הבן, ממילא מותר להשתתף בבגדי שבת, שלא יהיה כאבילות (ביו"ט) בפרהסיא. וע"ש (אות י"ג) בדין לנעול הסנדל בברית ובחופת בניו, ובאות י"ט שם, הביא פסקו של אגרו"מ ושו"ת קנין תורה (הב"ל).

וע"ש בעמוד (תש"ס) שם הביא תשובת הג"ר יוסף בויגארטן אב"ד שיף שוהל בויען מגדולי המשיבים בדורו. וזה נדפס בסוף ספרו פרדס יוסף על התורה. העובדא שקבעו נישואין ליום א', ומתה אחות אבי החתן, ויוצא שיום החתונה הוא ביום ד' לאבלותו של האב, וכבר הזמינו הקרואים והכינו המשתה. וכתב והנה על החופה והחתונה אין שאלה, שהחתן והכלה אינם אבלים, וכיון שלא קיים פ"ו אסור לדחות הנישואין, והשאלה היא איך ינהג האב. ודקדק מהש"ך (סי' שצ"ג) שכתב ע"ד המחבר שם (ס"ב) שכתב, אבל אינו יוצא מפתח ביתו אפי' לשמוע ברכות חופה או ברכות המילה, והעתיק מדברי הרא"ש בתשובה, אע"ג שהאבל חייב בכל המצות, היינו מ"ע שבגופו כמו ציצית ותפילין ולמול את בנו אבל לילך לחופה ומילה בשביל גמילות חסד לא. וא"כ יש ללמוד מזה דרשאי ליכנס לחופת בנו דהוי מצוה שבגופו, דמצוה להשיא את בנו (קידו" כ"ט), וע"ש עוד, וכתב עכ"פ ברור לנו שאבל לאחר אנינותו רשאי לכל השיטות לילך להכניס בנו לחופה, ובפרט בנ"ד שהוא אחר ג' ימים מהקבורה, וכן מבואר שאם הוא סנדק או מוהל שמותר לילך אחר ג' ימים, ויש מקילים בתוך ג'. ואם מותר ללבוש בגדי שבת, יש ללמוד מהרמ"א (שצ"א ס"ג) שהתיר לאבל על אב ואם אחר ל' להיות שושבין וללבוש בגדי שבת, והש"ך שם (סק"ה) הביא דברי הב"ח דאבל על קרובים מותר אפי' בתוך ל' והש"ך חולק עליו, עכ"פ יש ללמוד דמאחר שמותר להכניס בנו לחופה בתוך השבועה, מותר גם ללבוש בגדי שבת ואולי גם כ"ש הוא מאחר שהוא שמת בנו. עכ"ד.

עו"כ שם (עמוד תש"ס"ב) תשובת הג"ר יצחק אייזיק ליעבס זצ"ל מחבר שו"ת "בית אבי" שכתב למחבר לכבוד הרה"ג המפורסם מוהר"ג ציננער שליט"א רב בברוקלין נ"י, ושם הביא הגמרא דמו"ק (כ"י) ששבעת ימי אבל דרבנן ואסמכוה אקרא, ובירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירה מן הדא, ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים וכו', וכ"כ הרמב"ם ריש הל' אבל מ"ע להתאבל על הקרובים, שנא' ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה. אבל שאר השבועה אינו דין תורה, אע"פ שנא' בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה תיקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה. ומרן הכ"מ כתב שכן דעת הגאונים והרי"ף והרמב"ן. והלח"מ הביא דברי הרשב"א (בסי' קנ"ב) דדוקא יום מיתה וקבורה בהדרי, הא זה בלא זה לא, והביא ראיה מפ"ק דכתובות ע"ש.

עו"כ להלן, לכן בני"ד כיון שהשאלה לא הוי על יום ראשון רק באמצע השבועה יפה הוראתו להתיר כל הדברים האסורים באבל, ובפרט להיות שושבין לחתן להוליכו לחופה, כדאיתא בגליון מהרש"א בשם כנה"ג, וכן גם ללבישת בגדי שבת ונעילת נעלי עור וכיוצא בזה. וע"ש במה שכתב: ולענין אם מותר לרחוץ, וכו' ע"ש.

וכתב יוצא מכל זה דהאב מותר לצאת לחופת בנו ומותר לצורך גם לרחוץ, וכן גם האם מותרת לרחוץ, ובשאר דברים דעתי מסכמת לכל דבריו, והוסיף בזה ה"ל: וכן קבלתי ושמעתי בימי חורפי מרבנן קשישאי לנהוג כמו שכתבתי לעיל, ואי"ה אעיין עוד בזה ויהיה רצון שלא יארע זה ח"ו למעשה.

עוד הביא שם תשובת הג"ר יצחק ניימאן שליט"א רב דחסידי בעלז מונטריאול שכתב לו, שראה שהביא מקורות טובים, אך דברי מהרשד"ם שהביא מגמרא מפורשת שדוחים מצות עשה דאורייתא (סוכה) מפני שמחת חתן וכלה, הוא יסוד גדול, ואע"פ שהמרשד"ם לא דיבר תוך שבועה, עכ"פ אבילות שאר ימים בודאי דרבנן, ואפילו יום ראשון אפשר ללמוד מהגמרא סוכה, וה' יעזור רק לבשורות טובות, ועיין שם שכתב עוד בענין להשתתף כשיש כלי זמר, עיין שם באורך והיקל גם בזה. ובסו"ד כתב שנכון למנוע את עצמו בריקודים במצוה טאנץ, וכו'. עכת"ד נטעי גבריאל.

והנה הגרא"ד הורוביץ זצ"ל ראב"ד שטראסבורג בצרפת, בקנין תורה (סי' קכ"א) גם הוא דן באב אבל, אם רשאי להיות בחופת בנו בתוך השבועה, והביא דברי הש"ע (סי' שצ"ב ס"ג) שכתב דמי שלא קיים פ"ו ואחר שהכין צרכי חופה מת אחי המשודכת, מותר לכונסה ולבא עליה אחר השבועה. והפרישה פירש שכונסה תוך השבועה, ובא עליה אחר השבועה. והט"ז חולק ומפרש שגם הכניסה אחר השבועה. והפ"ת כתב בשם מאיר נתיבים (ח"א סי' ע"ט) שבנו הג"מ שאול אבד"ק לובלין צידד כהפרישה, והוא דיבר כשמתה אם הכלה, והתיר לעשות הנישואין אחר ג' ימים של אבלות. שאם יחכו עד אחרי ז' ימי אבלות, יהיה הפסד גדול, ושמע שגדול א' התיר אפילו תוך ג"י, ומאיר נתיבים הנז' הוכיח כן מלשון הש"ע שם, שאם תאמר שאין לכונסה עד אחר השבועה, לא היה צריך לכתוב אלא שכונסה אחר השבועה, וממילא ידעינן שבא עליה רק אז (אחר השבועה), א"ו שמותר לכונסה מיד. וכן משמע מהש"ך שם שכתב, מותר לכונסה משום שיש הפסד אם לא יכנסו. ואם נאמר שכונסה רק אחר ז' הו"ל לחלק ולומר, בדמקום שכבר נעשה ההפסד לא ישא עד אחר השלשים, עו"כ שכ"מ מלשון הרמ"א שכתב על דברי הש"ע, וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכונסה, והש"ך כתב מותר לכונסה מיד, ואם ברישא אין היתר לכונסה אלא אחר השבועה, מאי וכן דקאמר כיון שזה לא דומה לרישא.

עו"כ בקנין תורה שם (או"ב), שכן משמע מבאה"ט שפי' בדעת הש"ך, שכונסה מיד, שאחר שכתב דעת הש"ך, כתב אבל הט"ז כתב דהך לכונסה הוא אחר השבועה בדרך פלוגתא.

והברכ"י בשם העט"ז כתב דהש"ך (סק"ה) כתב דמותר לכונסה מיד. [ועיין להלן מה שהוספתי לחזק שגם בדברי מרן הכונה היא לכונסה מיד תוך השבועה].

וביוסף דעת להשו"מ (בסי' שצ"ב) נר' שפשיטא ליה בדעת המחבר דמותר לכונסה מיד, ולבא עליה אחר הז', וזה מוכח ממה שהקשה דהוי חופה שאינה ראויה לביאה, ולהרמב"ם והשו"ע (באה"ע סי' ס"א) אינה חופה, וכתב שצ"ל דכיון שהיא ראויה מצד עצמה, רק שאליו אסרו חז"ל כדי שישכח את הראשונה, עדיין מיקרי חופה ראויה לביאה, וכה"ג חילקו הפוסקים לשיטת הרמב"ם לענין חיבי לאוין, ועיין שטמ"ק (כתובות ד') גבי בועל בעילת מצוה ופורש, ופירש שלכן התירו לבעול ולא סגי בחופה לבד, דאם יעשו רק חופה בלא בעי' מצוה, הוי חופה שלא ראויה לביאה. ולפי מ"ש י"ל דלא גרע מח"ל, ואולי יש לחלק דבח"ל כתב הר"ן דכיון שרוצה לבעול באיסור מיקרי חופה הראויה

לביאה. [וזכרני שהאחרונים בריש מס' כתובות הקשו על מ"ש ביומא שמכינים לכ"ג גם אשה, שאם תמות אשתו יתייחד עמה, והקשו והא ביה"כ אין זה יחוד הראוי לביאה, ואחד התירוצים הוא, שהיא ראויה, רק איסור דיוה"כ רביע עלה, אבל היא ראויה מצד עצמה, וזכרני שבשד"ח כ' דמה"ת ראויה שאיסור תשמיש ביה"כ הוא דרבנן. אבל כאן דבאמת לא רוצה לבעול, י"ל דהוי כחופת נדה, ואולי כיון שאין בזה רק איסור דרבנן שאני].

עו"כ שהתוס' בקידושין (נ"א.) תירצו באופן אחר דח"ל היינו טעמא שהיה האיסור קודם הקידושין, וקידושין, שאין מסורים לביאה הוא רק באופן שע"י הקידושין בא האיסור, כמו בקידושין אחת משתי אחיות ע"ש.

עו"כ שם (אות ג) אמנם רבו החולקים על תשובת מאיר נתיבים הנ"ל וכמ"ש הפ"ת בשם מהר"ם זיסקינד, ושול"ת דרכי נועם האריך להוכיח מכתובו (ג) שרק באבי החתן ואם הכלה מקדימים ז' ימי המשתה, אבל אח הכלה צרי' להקדים ימי אבלות, והרמב"ם בה"ל אבל (פ"ו ה"ה) ומכ"מ שם, עולה דמי שלא קיים פ"ו ומתה אשתו, מותר לכנוס מיד אפילו תוך שבועה, ודלא כהרמב"ן, והכ"מ הוכיח כן מהירושלמי (פרק החולץ).

ואח"כ כ' ולעומת כל זה הנה הלבושי שרד ציין ע"ד הט"ז את מ"ש במאיר נתיבים, וביוסף דעת היה מעשה וכו'. וכתב שמהש"ך בנה"כ (ס"י שמ"ב) נראה דבזה"ז לא שייך דליכא מי שיטרח, והכל תלוי בהפסד, ואין נ"מ אם יש מי שיטרח או לא, ושנעשה מעשה כהמאיר נתיבים בהסכמת בעל השו"מ ז"ל.

עו"כ שם (א"ד) שבנידון שההורים הם האבלים, ולא החתן והכלה שהאב אבל על אמו ונהוג שהאב מקבל השושבינות, והוא בתוך השבועה בג"י ראשונים, ובגליון מהרש"א (שצ"ב ס"ג) שהשו"ע כתב מותר לכונסה וכתב שם בשם כנה"ג שהאב רשאי להכנס לחופת בתו ובלבד שלא יאכל בסעודה, ומקור דברי הכנה"ג הם מתשו"ב מבי"ט (ח"ב סי' צ"ט), ושם כתב על מ"ש ביו"ד (שצ"ב) שר"ת התיר כשמת האב או האחות ויש הפסד בדבר, היה מתיר לאב להכנס לחופה אם הוא מטפל בנישואיה אפי' שהיא בערה, רק שלא יאכל בסעודה. דלא גרע ממשאיתום ויתומה דמותר להכנס שאם לא יכנס יתבטל המעשה, עכ"ל.

וכפי המובן מנה"כ הנ"ל בזה"ז מצוי שהקרובים מטפלים בסעודה ובתכשיטים, וע"כ מותר להכנס שלא לתבטל שמחתם, שיש צער גדול אם אביו לא יוכל להכנס, וק"ו מיתום ויתומה, ויש לצדד להתיר לו בגדי שבת כמ"ש הרמ"א (שצ"א ס"ג), ובלבד שיהיה אחר ל', וכן נוהגין. והרמ"א דיבר בשושבין רחוק, אבל באבי הכלה שהוא עצמו בעל השמחה אפי' להמחמירין כהט"ז ולא כהפרישה, זה רק בחתן וכלה אבלים, אבל בנדון שהאב הוא האבל לא מצינו. לא בראשונים ולא באחרונים שיאסרו להורים להשתתף תוך ז', ובזכ"ל א (ח"ג א"א) התיר לאבי הבן במילת בנו ללבוש בגדי שבת תוך הז' וינועל מנעליו, וא"כ ה"ה בזה.

ובאמרי ברוך (שצ"ב ס"ג) צידד להתיר אפילו ריקודים ומחול וכלי זמר. והרמ"א (שצ"א ס"ג) כתב שאבל יכול לברך ברכות אירוסין ונישואין תחת החופה, אך על אבי האב לא ידעתי לע"ע היתר. והשי"ת יזכנו לששון ושמחה. עכ"ד.

ומלבד מה שכתב בקנין תורה להוכיח שהעיקר שגם לדעת מרן בש"ע יו"ד (סימן שצ"ב ס"ג), מותר לכונסה מיד תוך השבועה ובא עליה אחר השבועה וכמו שכתב הפרישה שם ושכן נראה מרוב האחרונים, נלע"ד לחזק את זה גם מדברי מרן ז"ל גופיה בכסף משנה, שהרמב"ם בהלכות אבל (פ"ו ה"ה) כתב בנישואין כיצד אסור לישא כל שלושים יום, ומותר לארס אפילו ביום המיתה. ומי שמתה אשתו אם כבר קיים פריה ורביה ויש לו מי שישמשנו ואין לו בנים קטנים, הרי זה אסור לישא אשה

אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים, אבל מי שלא קיים עדיין מצות פריה ורבייה, או שקיים ויש לו בנים קטנים, או מי שאין לו מי שישמשנו, הרי זה מותר לארס ולכנוס מיד, ואסור לו לבא עליה עד ל' יום. וכן האשה שהיתה אבלה לא תבעל עד שלושים יום. עכ"ל.

והנה מבואר ומפורש בדברי הרמב"ם שמי שלא קיים פו"ר וכו', מותר לארס ולכנוס מיד. ומרן ז"ל בכ"מ שם כתב, אבל מי שלא קיים מצות פו"ר וכו' (מו"ק כ"ג). שאם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פו"ר, הניחה לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר מפני פרנסתו, מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן וכו', ומפרש רבינו כפשטה דלישנא דלכנוס מיד אפילו תוך שבעה, ודלא כהרמב"ן שכתב דלעולם אסור שלשים יום וקורא אותו לאלתר, משום דזמן הנישואין שלש רגלים וגם דלא כר"ת שכתב בתוך שבעה אסור. עכ"ל.

ואולם מרן בש"ע לא פסק בזה כהרמב"ם ז"ל, שכן כתב (בסימן שצ"ב ס"ב) וז"ל מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה שלש רגלים. וכו', ואם לא קיים מצות פו"ר או שיש לו בנים קטנים או שאין לו מי שישמשנו, מותר לקדש מיד, ולכנוס אחר השבעה. ולא יבוא עליה עד לאחר שלשים יום, אא"כ לא קיים מצת פו"ר שאז מותר לבא עליה אחר שבעה. עכ"ל.

והנה בשני אלה פסק דלא כהרמב"ם, שהרמב"ם מתיר גם במי שלא קיים פו"ר וגם במי שיש לו בנים קטנים או שאין לו מי שישמשנו, לארס ולכנוס מיד, ומרן אמנם בקידושין פסק כהרמב"ם דמקדש מיד, אבל לכנוס לא התיר עד אחר השבעה דלא כהרמב"ם, וגם מ"ש בסוף דבריו בש"ע הנז', שאם לא קיים פו"ר מותר לבא עליה אחר השבעה, גם זה דלא כהרמב"ם, שהרמב"ם כתב שם על שלשתם שאסור לבא עליה עד שלשים יום.

וכבר עמד על זה בב"י דהטור (רי"ש סימן שצ"ב) כתב שהרמב"ם מתיר לארס מיד, ולא נהירא. והב"י כתב דנקטינן כהרמב"ם דמיקל באבל, ומסתבר טעמו. וזה שכתב בש"ע הנז': מותר לקדש מיד. [ובד"מ שם אות א' פסק כהרמב"ן והרא"ש והטור דפליגי שהם רביים].

ומה שפסק דבשלשתם לא יכנוס עד אחר השבעה, גם בזה הטור כתב שהרמב"ן כתב מ"ש אם אין לו בנים מותר לישא לאלתר היינו אחר שלשים, ור"ת ושאר מפרשים פירשו לאלתר תוך ל', אבל תוך שבעה אסור, וב"י שם כתב דהלכה כר"ת ושאר מפרשים. וע"כ פסק בשו"ע דלא יכנוס עד אחר השבעה, ולא כהרמב"ם שמתיר גם לכנוס מיד תוך השבעה.

ומ"ש מרן בסוף הסעיף (שצ"ב ס"ב) שאם לא קיים מצות פו"ר מותר לבא עליה אחר השבעה, הוא כר"ת שהובא בטור שם, וכתב הטור שהרמב"ם לא חילק, ובכולם התיר לארס ולכנוס מיד ולבעול אחר שלשים, ומרן בב"י פסק גם בזה כר"ת והרא"ש, שכן משמע גם מהרי"ף.

ואעפ"י שמרן ז"ל פסק באלה שאין לכנוס מיד כהרמב"ם, עכ"פ דעת הרמב"ם להתיר לכנוס מיד אפי' שאין הפסד, רק משום מצות פו"ר או בנים קטנים וכו'.

ועל כל פנים כשיש תרתי להקל שגם לא קיים פו"ר וגם יש הפסד מרובה, נראה שגם מרן יודה בזה להרמב"ם להתיר לכנוס גם תוך השבעה כדי למנוע ההפסד. תדע שבסעיף ב' שבו כתב, שלא יכנוס עד אחר השבעה לא הזכיר בו הפסד כלל ועיקר.

ועפ"י נראה לבאר דעת מרן ז"ל בש"ע (שם ס"ג) שכתב וז"ל: מי שלא קיים מצות פו"ר ושידך אשה, ואחר שהכין צרכי חופה, מת אחי המשודכת, מותר לכונסה ולבא עליה אחר שבעה. עכ"ל.

דנראה בזה שהעיקר כרובם של המפרשים שפירשו גם בדעת מרן ז"ל שמה שכתב מותר לכונסה היינו מיד בתוך השבעה, אבל היתר ביאה הוא רק אחר השבעה, אע"פ שעדיין לא קיים מצות פו"ר. שהרי כבר כתב לעיל (בסעיף ב') דמי שלא קיים מצות פו"ר מותר לקדש מיד, ולא יכנוס עד

אחר שבעה. וצריך להבין מה חידש כאן שהוסיף שמלבד שלא קיים פו"ר גם יש לו הפסד שהכין צרי החופה, אם זה אותו דין שגם בזה דאיכא תרתי לא יכנוס אלא אחר השבעה, למה היה צריך לכפול הדין, ולמה בזה הוסיף שיש גם הפסד, אלא נראה ברור שעיי"ז שיש בזה שני עניינים נוסף בהיתר שיכול לכונסה גם בתוך השבעה. ועוד ששינה לשונו שבסעיף ב' כתב בפירוש שלא יכנוס תוך ז', שכתב שם: מותר לקדש מיד ולכנוס אחר שבעה וכו', ואילו בזה דיש גם הפסד כתב: מותר לכנסה ולבא עליה אחר השבעה, ומה שלא כתב כאן בסעיף ג' שמותר לקדשה מיד, משום שכבר כתב את זה בהא דסעיף ב', וכאן עלה מעלה נוספת שגם לכנוס מותר מיד תוך השבעה, ולא הוצרך להזכיר הקידושין, דאם לכנוס מותר מיד תוך שבעה מפני ההפסד שיש בה בודאי שאין שום צורך להזכיר הא דמותר לקדשה מיד, ובכלל מאתים מנה שאם מותר לכונסה מיד פשיטא דמותר לקדשה מיד.

ונראה לי להוסיף עוד הסבר דבזה שיש גם הפסד בנוסף על זה שהוא לא קיים מצות פו"ר, מותר לכונסה גם בתוך השבעה. שזה שונה מסעיף ב' ששם אמנם לא קיים מצות פו"ר אך אין הפסד, וע"כ מרן פסק שאין לכונסה עד אחר השבעה, דבלא"ה כל השבעה אסור בתשמיש, אבל אחר השבעה שמותר בתשמיש פסק שיכול לכונסה משום קיום פו"ר. אבל בסעיף ג' שבנוסף לזה שלא קיים פו"ר יש גם הפסד, אם יאסרו לכונסה עד אחר השבעה לא ינצל מהפסד, כי כל צרכי חופה וסעודה שהכין יתקלקלו ויפסדו, וע"כ צריך להתיר לכנוס תוך השבעה, שאע"פ שאסור לבא עליה עד אחר הז' מ"מ כונסה תוך ז' כדי למנוע הפסד. וכמו שכן פסק הרמב"ם ז"ל, להדיא שאפי' בלי הפסד אם לא קיים פו"ר מותר לארס ולכנוס מיד, ובהו כאמור מרן פסק דלא כהרמב"ם ז"ל אבל בצירוף שלא קיים פו"ר וגם יש הפסד מתיר לכונסה גם תוך שבעה. ואולם הרמב"ם ז"ל שם פסק שאסור לבא עליה עד שלשים יום, ומרן פסק שמותר לבא עליה אחר השבעה. ויש חיוק גדול לזה מתשובת המבי"ט שהבאתי לעיל ע"ש.

ואולם צריכים להבין דברי הרמב"ם ז"ל שם (הל' אבל פ"ו ה"ה) שמתיר למי שלא קיים פו"ר לארס ולכנוס מיד (אפילו בתוך השבעה כאמור בכסף משנה שם), ואוסר לבא עליה עד שלשים יום, ומאי נ"מ בהיתר לכונסה משום פו"ר, כשבלא"ה אסור לבא עליה עד ל'.

וראיתי שהתעורר בזה הב"ח (בסימן שצ"ב ס"ב) שהביא דברי הרמב"ם והכסף משנה, שכתבו שמותר לכונסה גם בתוך שבעה, אע"פ שאסור כל שבעה בתשמיש, אפי"ה מותר לכונסה מיד תוך שבעה, כיון שהכניסה כדי לקיים פו"ר קעביד מצוה רבה. עכ"ל, ועדיין צריך ביאור להבין דברו"ק של הב"ח. ובענייני אנסה לבאר, דהרמב"ם בתחילת הלכה ה' כתב, בנישואין כיצד אסור לישא אשה כל שלשים יום, ומותר לארס אפילו ביום המיתה, ואע"ג שאין בזה שום נ"מ (מלבד שמה יקדמו אחר ברחמים עיין בכס"מ שם). ולפ"ז גם כניסה בלי ביאה לכאורה אין לאסור, אלא שחז"ל גזרו שלא ישא עד שיעברו עליה ג' רגלים, אך במי שלא קיים פו"ר או שיש לו בנים קטנים או במי שאין לו מי שישמשנו לא גזרו, ומכיון שאינו בכלל הגזירה, אי"כ אין שום נ"מ לאסור עליו לא אירוסין ולא כינסה ובלבד שלא יבא עליה עד ל' יום לשיטתו דהרמב"ם.

עוד יש לחזק בדברי הפרישה שם (אות י"ב) שמפרש בדברי הרא"ש שהתיר לכנוס תוך ז' משום הפסד ע"ש.

ובגליון מהרש"א (סי' שצ"א ס"א) כתב שהכנה"ג (ס"י שצ"ב) כתב דהיכא שמותר לו לכנוס משום הפסד, יכול האב ליכנס לחופת בתו אעפ"י שהיא נערה ובלבד שלא יאכל.

וכן יש להוסיף דברי מהרשד"ם (יו"ד סימן ר"ב) התיר ללכת לנישואי אחיו תוך יב"ח, ולמד כן ממסכת סוכה (כ"ו ע"א) שאמרו חתן ובני החופה פטורים מסוכה, אע"פ שהיא מ"ע מהתורה, וק"ו לאבלות דרבנן.

עוד יש להוסיף תשובת החת"ס (חא"ח סי' קנ"ח) שכתב שרבותיו התירו לאחד להסתפר ולכבס וללבוש מגוהץ תוך שבעה על אביו, כדי לראות פני הקיר"ה, משום הפסד רב של ממון, דכל אלה הם מדרבנן, ועוד שרוה"פ התירו לצאת לביהכ"נ לכבוד המילה בבגדי שבת.

עוד יש לחזק הנ"ל בדברי מור"ם ז"ל בהגה לש"ע (סי' שצ"ג ס"ב) שמרן ז"ל כתב בש"ע, אבל שבוע הראשון אינו יצוא מפתח ביתו אפילו לשמוע ברכות חופה או ברכות המילה. עכ"ל. וכתב הרמ"א בהגה, מיהו המיקל לצאת בלילה מפני הצורך לא הפסיד (ת"ה ס"ר ר"צ). ע"ש. וגם בנ"ד מדובר בלילה שרוב ככל החופות בימינו נערכים בלילה.

ובתשובות הגאונים שערי צדק ח"ג (שער כ' אות ט"ז) כתב שהטעם שאסור לצאת הוא שלא יבעוט ביסורים, וכשהולך למצוה לא חשיב בועט.

ובשבו"י ח"ב (ס"ז) כתב שהטעם להתיר בדבר האבד, משום שהוריו ניחא להו, ומוחלים על כבודם. עוד יש מחלוקת בין האחרונים בנגנים בימי אבלם, התפא"צ (סי' ב"ו) התיר אפי' תוך ג"י לאבלם לנגן לפרנסתם, ויש אוסרים, ויש שמסכימים להתפא"צ ומתירים, וכ"ש להשתתף בנישואי בנו. עוד יש בסוף תשובת נ"ג שלש תשובות, שמתירים לאב ואם להשתתף בחופת בנם או בתם אפי' שהם אבלים.

וזאת תורת העולה בשאלה של אב או אם בתוך שבעת ימי אבלם, אם רשאים ליכנס לחופה לשמוע הברכות של הקידושין וקריאת הכתובה וכן ברכות הנישואין שתחת החופה.

הנה הרוצה להחמיר כדעתו של גאון ישראל גדול דורנו מרן הראש"ל בחזון עובדיה אבלות תע"ב.

וכשיש צער עצום ורב להורים וגם לחתן ולכלה, הרוצה להקל בזה יש לו על מה לסמוך, שכן פסקו להקל רבים וכן שלמים מגדולי דורנו ועל צבאם מופה"ד הגאון האגרות משה, ועוד רבים מגדולי האחרונים של הדורות הקודמים, ובפרט ששמעתי עדויות מפי נאמנים על קושט דבר אמת שמרן גדול הדור בעל יביע אומר גופיה, הורה להתיר בזה כמה וכמה פעמים, וכן עיקר וממנה לא נזוע.

וכל מה שהעיר בספר "דברי סופרים" אחר המחילה רבה אין בזה לדחות פסק של רב האי גאון מובהק וגדולים רבים מהדורות הקודמים, ורק שלא ישבו לסעודה אלא אחר החופה ישונו לביתם, ומותרים ללבוש עליהם בגדי שבת לכבוד חתן וכלה וכן נעלים.

והית"ש יאיר עינינו בתורתו ולא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד. ויהי רעוא קמי שמיא שלא ישמע שוד ושבר בזבולנו, וישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, ונשמע באזנינו קול שופרו של משיח צדקנו שיתקע בשופר גדול לחירותינו, ויראו עינינו וישמח ליבנו ותגל נפשנו, בישועתך מלכנו בביאת משיחנו ובנין מקדשינו בב"א.

בברכת התורה

שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לירושלים

הגאון רבי דוד יוסף שליט"א

ראש בית המדרש 'יחווה דעת'
וחבר מועצת חכמי התורה

איסור מוקצה בטבל ובפת שלא הפרישו ממנה חלה

הנה אסרו חכמים להפריש תרומות ומעשרות בשבת, וכמו שאמרו במשנה (ביצה דף לד), וכן פסק הרמב"ם (פרק כג מהלכות שבת הלכה ט' והלכה יד) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שהוא דומה למקדיש אותן פירות שהפריש, [והרי זה כמקח וממכר בשבת], ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (סימן שלט סעיף ד). ובמשנה שבת (דף קכו): אמרו, שהטבל אסור בטלטול. ובגמרא (שם דף קכח). אמרו, דהיינו אפילו בדברים שהם טבל מדרבנן. (ועיין עוד בשבת קנד: ובעירובין פו.). וכן פסק הרמב"ם (פרק כה מהלכות שבת הלכה יט), שפירות שאסור לאוכלן, כגון פירות שאינן מעושרין, אפילו הן חייבים במעשר מדבריהם וכו' אסור לטלטלן. וכן כתב עוד הרמב"ם (בפרק ד' מהלכות עירובין הלכה יד). ועיין בביצה (ג): שביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אין מטלטלין אותה. והיינו משום שכל דבר האסור באכילה אסור בטלטול. וכן כתבו הרי"ף (ביצה פרק ג' דף יג ע"ב) והרא"ש (שם סימן ב') שכל שאסור באכילה אסור בטלטול. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (רי"ש ביצה) שכל מה שנאסר באכילה ביום טוב אסור לטלטלו ממקום למקום. וכן הביא הבית יוסף (סימן תמו) בשם תשובת הריב"ש (סימן תא). ועיין עוד בחידושי הרשב"א (ביצה כד: ד"ה רב אמר) ובביאור הגר"א (סימן תמו סק"ב וסימן תרלח סק"ט). ועיין בים של שלמה (ביצה פרק ג' סימן ה' וסימן ט') שחלק על כלל זה, ושכן דעת התוספות (שבת מה: ד"ה דאית ביה). וע"ש שפירש כן בדעת רש"י. והמגן אברהם (סימן תקפו סק"ב) הביא דברי הים של שלמה והאריך לדחותו. ועיין בהגהות החתם סופר על המג"א (שם) שגם כן העיר מדברי התוספות (שבת מה: ד"ה דאית ביה) דמוכח דלית להו האי כללא. ובחידושי (ביצה ב.) הביא בשם הפני יהושע שם, שביאר דברי התוספות באופן אחר, ולדבריו אין ראייה לנידון שלפנינו מדברי התוספות. ועיין עוד בפני יהושע (ביצה ד. ד"ה בגמ' אושפזיכניה) ובחידושי הגאון רעק"א (ביצה ב. ד"ה ואולם).

ולכאורה היה נראה לומר בפשטות שהטבל ושאר איסורי אכילה חשיבי מוקצה מחמת גופו, כיון שאינם ראויים לכלום. וכן מוכח במגיד משנה (פרק ד' מהלכות עירובין הלכה יד) שכתב, שהטבל אין עליו תורת כלי, ואסור בטלטול גם לצורך גופו או מקומו. והביאוהו המגן אברהם (סימן שח ס"ק יח) והתוספת שבת (שם ס"ק כ). [ועיין בספר שבילי דוד (שם סק"ד) שכתב שכן הגירסא במגן אברהם, ודלא כספרים שגרסו "טבלא". ועיין באליה רבה (שם ס"ק כ) ובמשנה ברורה (שם ס"ק לד) שגרסו "טבלא"]. וכן מבואר בים של שלמה (חולין פרק א' סימן לא), שהאסור באכילה הוי מוקצה מחמת גופו. וכן כתב הפני יהושע (ביצה ד. ד"ה בגמ' אושפזיכניה) דהיינו משום דלא חזי למידי. וכן כתב בחידושי הגאון רעק"א (ביצה ב. ד"ה ואולם), שאוכלין שאי אפשר לאוכלם בו ביום אין עליהם תורת אוכל ולא תורת כלי, ואסור אף לרבי שמעון, והוי דומיא דאבנים. וכן כתב בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן שח סעיף ט') שהטבל שיכול לתקנו במוצאי שבת ולאוכלו, אלא שבשבת אסור לתקנו מדברי סופרים, וכן כל כיוצא בזה, הוא מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. וכן כתב הבן איש חי (ש"ב פרשת מקץ אות ו') שהטבל כיון שהוא מוכן לאדם תיכף אחר השבת, הרי זה מוקצה

מחמת גופו ואסור לטלטלו בשום אופן וכו'. ועיין בחידושי החתם סופר (מהדורא תנינא לביצה ב.) שכתב לענין דברים האסורים באכילה, שכתבו הרי"ף (ביצה פרק ג' דף יג ע"ב) והרא"ש (שם סימן ב') שכל שאסור באכילה אסור בטלטול, שאין זה משום דחשיבי כצוררות ועפר, אלא היינו משום גזירה שמא יבוא לאוכלו, וכתב שלפי טעם זה יהיה מוקצה זה אסור גם בנגיעה, דגזרינן דילמא אתי למיכל, וכגון חמץ בפסח שאסור אפילו ליגע בו, ושלפי זה כל מוקצה האסור באכילה אסור בנגיעה, מה שאין כן מוקצה שאינו אסור באכילה אלא בטלטול דשרי בנגיעה. וע"ש. ובבירור הלכה במבוא להלכות מוקצה (ס"ק ב') כתבתי עוד לרדן בדברי החתם סופר בזה. ואכמ"ל.

אולם בשו"ת התשב"ץ חלק א' (סימן יד בד"ה ונראה) כתב לענין יין ששתה ממנו הגוי, שהנשאר בכוס הוא מוקצה מחמת איסור. ועיין בעל המאור (ביצה פרק ה' דף יט ע"ב) שכתב, שהטבל חשיב מוקצה מחמת איסור. ועיין במה שכתב על זה הרמב"ן במלחמות ה' (שם דף כ' ע"א). ועיין עוד בחידושי הריטב"א (עירובין לד': סוף ד"ה באוירא). ובשו"ת הרא"ש (כלל כב ריש סימן ח') מנה כמה דברים שהם מוקצה מחמת איסור, ובכללם תרומה טמאה וטבל, ולאחר מכן כתב שמוקצה מחמת גופו ומוקצה מחמת מצוה הם שוים בדיניהם, ואמרינן בהו מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, ויצא מכללם טבל שאף על פי שהוקצה בבין השמשות מחמת איסורו אם נתקן מותר וכו'. אלא שהרא"ש עצמו להלן (בד"ה הדרך הג') כתב, לפי שכל דבר המוקצה מחמת גופו כתרומה טמאה וכאבן ודבר המוקצה מחמת איסור כנר שהדליקו בו בשבת וכו'. ועיין בשו"ת רעק"א תנינא (סוף סימן ק) שכתב בדעת התוספות והר"ן, דסבירא להו דהטבל הוי כמו מוקצה מחמת איסור. והוא עצמו בחידושו לביצה (ב.) כתב, שאיסורי מאכלות חשיבי מוקצה מחמת גופו, וכנ"ל. ובמרכבת המשנה (פרק ח' מהלכות שבת הלכה י') כתב כן אפילו על איסורי הנאה כבשר בחלב, דחשיבי מוקצה מחמת איסור. ועיין עוד בחיי אדם (כלל סה אות ד') ובשו"ת חתם סופר (חלק אורח חיים סוף סימן עח). ואפשר לומר דסבירא להו להרא"ש וכל הראשונים והאחרונים הנ"ל, דבאמת כל דבר האסור באכילה, כיון שאין לו שום שימוש, ואינו כלי, ממילא חשיב כמוקצה מחמת גופו, ומה שנקטו בדבריהם דהוי מוקצה מחמת איסור, היינו דסיבת איסור הטלטול באה מחמת איסור האכילה, ואין הכי נמי שמאחר שנאסר באכילה הוי מוקצה מחמת גופו. [ובלאו הכי כתב הרא"ש שם בדבריו להשוות מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת גופו, וכנ"ל]. ועיין במשנה ברורה (סימן רעט סק"א) שכתב לענין מותר השמן שבנר, דכיון שאסור ליהנות ממנו בכל יום השבת ממילא אסור גם כן לטלטלו, דאינו ראוי לכלום.

ורבינו הרז"ה בעל המאור (שבת פרק כא דף נט ע"ב) כתב, דכל מידי דבר אכילה הוא דלא חזי למיכל עד מוצאי שבת, לכלבים נמי לא קאי, ולא מטלטלין ליה, דהא לא חזי למידי. ומלשון "דלא חזי למידי", מוכח דאתי עלה מדין מוקצה מחמת גופו. וכן מוכח מלשון הר"ן ועוד מהראשונים שיובאו להלן בסמוך. ולכאורה יש לומר דהטבל חשיב גם כמוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי הוא מקפיד שלא להשתמש בו על ידי נתינה לבעלי חיים, כיון שהוא רוצה להשתמש בהם אחר השבת בעצמו, והוי דומיא דכלים המיועדים לסחורה, שמקפיד שלא להשתמש בהם בשבת. ואמנם בדברי מאכל נקטינן דאין שייך בהם מוקצה מחמת חסרון כיס, ואפילו כשהם עומדים לסחורה. וכמו שנתבאר בבירור הלכה במבוא להלכות מוקצה (ס"ק לד'), אולם יש לומר דשאני התם שדרך בני אדם להימלך עליהם ולהשתמש בהם בשבת, וממילא אינו מקצה אותם מדעתו, מה שאין כן הכא שאינו יכול להימלך עליו, כיון שאינו ראוי לאכילה ואי אפשר לאוכלו בשבת, ולא חזי אלא לבעלי חיים מחמת שמקפיד שלא לתתם להם, והוי דומיא דמה שכתבתי בבירור הלכה במבוא להלכות מוקצה (שם) לענין מצת מצוה בערב פסח שחל בשבת, שמקפיד שלא לתתה לקטנים מחמת שרוצה לאוכלה בעצמו בליל פסח, ואינו יכול לאוכלה בעצמו בערב פסח מחמת שאסור לאכול מצה בערב פסח, וממילא אינו יכול להימלך עליה, ואף כאן אינו יכול כלל לאוכלו בעצמו, ולבעלי חיים הוא מקפיד שלא לתתו, ואם כן שפיר יש לומר דחשיב מוקצה מחמת חסרון כיס. אלא שעדיין יש מקום לחלק

בין הראוי למקצת בני אדם, שבוזה שפיר יש לומר שאם מקפיד שלא לתתו להם חשיב מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי הוא ראוי לאכילת בני אדם", ורק מחמת הקפדתו אינו נותנו להם, לבין כשהוא ראוי "אך ורק לבעלי חיים", ומקפיד שלא לתתו להם, ובראוי לבעלי חיים יש לומר שכל שמקפיד שלא לתתו להם חשיב כמו שאינו ראוי לכלום, שהרי אין לו שום שימוש כלל, והוא מוקצה בעצם, ולא חשיב אלא מוקצה מחמת גופו, דמוקצה מחמת גופו היינו שאין לדבר שום שימוש, וממילא מחמת שאין דעתו לתתו לבעלי חיים חשיב שאין לו שימוש כלל. (ובבירור הלכה במבוא להלכות מוקצה הארכתי עוד בזה. ואכמ"ל).

אלא שלפי האמור לעיל לענין דבר הראוי למאכל בעלי חיים, יש להעיר על עצם הדבר שאסרו את הטבל בטלטול, שמכיון שהטבל מצד עצמו ראוי למאכל לבעלי חיים רווחת בידינו שכל שהוא ראוי למאכל בעלי חיים המצויים לא חשיב מוקצה, וכמו שפסקו הטור והשלחן ערוך (סימן שח סעיף כז). ואמנם יש לחלק ולומר דשאני טבל שמחמת שאין דעתו לתתו לבעלי חיים, אלא דעתו לתקנו על ידי הפרשת תרומות ומעשרות אחר השבת. ולאוכלו בעצמו, שפיר חשיב מוקצה. אולם נראה שסברא זו אם דבר מאכל שאינו ראוי לאדם בשבת אלא לבעלי חיים, אלא שברעתו לתקנו ולאוכלו בעצמו אחר השבת, חשיב מוקצה או לא, תלויה במחלוקת הראשונים, דהנה בברייתא (שבת קכח.) אמרו, דג מליח מותר לטלטלו, דג תפל אסור לטלטלו, ופירש רש"י, דאינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו דעתיה למשדייה, אבל מליח נאכל חי על ידי מלחו. וכן כתבו התוספות (שם ד"ה דג) בפירושם השני, שדג תפל אף שהוא ראוי לכלבים מכל מקום אין דעתו לתתו לכלבים. אולם בפירושם הראשון כתבו, שדג תפל אינו ראוי אפילו לכלבים. וכן כתבו בספר התרומה (סימן רנד) ובספר המאורות ובתוספות הרא"ש (שם) והצדה לדרך (מאמר ד' כלל א' פרק כג). ולפי טעם זה יש לומר דאין הכי נמי שאילו היה ראוי לכלבים היה מותר לטלטלו, ואפילו כשאין דעתו לתתו לכלבים. והטור (סימן שח) כתב, שדגים חיים אינם ראויים אפילו לכלבים, ומרן הבית יוסף שם הביא על דברי הטור את טעמו של רש"י. ולכאורה קשה, שהרי טעמו של רש"י אינו כטעם הטור, ואליבא דרש"י אפילו אילו היה ראוי לכלבים היה אסור לטלטלו. וכן העיר הדרישה (שם סי"ק יג), והוסיף עוד שהרי הטעם דלאו דעתיה למשדייה לכלבים אינו אלא לרבי יהודה דאוסר מוקצה, אבל לרבי שמעון אף שאין דעתו לתתו לכלבים שרי, ואליבא דרבי שמעון עיקר הטעם הוא משום שאינו ראוי לכלבים, ומחמת כן נקט הטור טעם זה, ונראה מדבריו שמבאר כן ג"כ בדעת רש"י, ומה שנקט הטעם דלכלבים לאו דעתיה למשדייה, היינו אליבא דרבי יהודה. וכן כתב הב"ח (סימן שח), דדוקא מחמת שאינו ראוי לכלבים אסור לטלטלו, אבל אילו היה ראוי לכלבים, אף שאין דעתו לתתו לכלבים היה לנו להתיר אליבא דרבי שמעון דקיימא לן כוותיה, משום דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, ומה שכתב רש"י הטעם דלכלבים לאו דעתיה למשדייה, היינו אליבא דרבי יהודה, ושכן פירשו התוספות בפירושם הראשון. ומבואר יוצא דסבירא להו להדרישה והב"ח שכל שהוא ראוי למאכל בעלי חיים, אפילו כשאין דעתו לתתו להם אלא לבשלו ולאוכלו בעצמו אחר השבת, שרי בטלטול, וכן הוא גם לדעת רש"י, ולא כתב הטעם דלכלבים לאו דעתיה למשדייה אלא אליבא דרבי יהודה. ועיין בים של שלמה (חולין פרק א' סימן לא) שכתב גם כן דהסברא שאין אדם נותן לכלבים מה שראוי לו בעצמו אחר השבת היא דוקא אליבא דרבי יהודה, אבל לרבי שמעון שרי.

אולם בעל המאור (שבת פרק כא דף נט ע"ב) הנ"ל, כתב בהדיא דכל מידי דבר אכילה הוא דלא חזי למיכל עד מוצאי שבת, לכלבים נמי לא קאי, ולא מטלטלין ליה, דהא לא חזי למידי. והוסיף עוד, שאף שבהמה שנתנבלה בשבת מותרת בטלטול אליבא דרבי שמעון, שאני התם שאינה ראויה עוד לאדם, ומעכשיו עומדת לכלבים, וממילא דעתו מערב שבת שאם תיעשה נבלה בשבת יתננה לכלבים, (והיינו דלית ליה לרבי שמעון מוקצה מחמת חסרון הכנה), אבל דבר שראוי לאדם אלא שאינו מוכן עכשיו מחמת שלא נתבשל, לא מהני מה שהוא ראוי לכלבים, כיון שאין דעתו לתתו להם. והביאו המגן אברהם

(סימן שח ס"ק נו), וכתב ללמוד מזה דבשר דלא חזי לאכול חי אסור בטלטול. וכן מוכח להדיא מדברי התוספות לעיל (מה: ד"ה הכא) דבשר תפל שרי לרבי שמעון משום דאינו מקצהו מכלבים כמו בעלי חיים, ומבואר יוצא שבאופן שאין דעתו לתתו לבעלי חיים אין הכי נמי שיש לאסור אף אליבא דרבי שמעון. וכן כתב בהדיא בחידושי הרשב"א (שבת קכח), דהא דשרי לטלטל בשר חי בשבת הוא משום דחזי לאומצא. דאי משום כלבים נמי לא שרי ליה, דמאי דחזי ליה מקצה ליה מכלביה. וכן מתבאר מדברי התוספות (פסחים נו: ד"ה דתנו). וע"ש. וכן כתב הר"ן בהלכות (שבת פרק יח דף נא ע"א) שמה שאסרו טלטול דג תפל הוא משום דאינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו דעתיה למשדייה. וכן כתבו בחידושי הר"י מלוניל ובחידושי הר"ן הנד"מ ובחידושי הר"ן הישנות (שבת קכח). ובחידושי הריטב"א הנד"מ (שבת קמב): ובפסקי ריא"ז (שבת פרק יח הלכה ב' אות ב') והארחות חיים (הלכות שבת סימן שעב). ועיין במאירי (קכח). שמבואר כן לפי גירסא אחת בדבריו. אבל לפי גירסא אחרת במאירי אין ראיה מדבריו. וכן מוכח להדיא מדברי המגיד משנה (פרק בו מהלכות שבת הלכה טז), שתמה על מה שהתיר הרמב"ם לטלטל החרדל כיון שהוא מאכל ליונים, שהרי במשנה אסרו לטלטלו מטעם שרוב החרדל קאי למאכל אדם, ואף על פי שהוא גם כן מאכל ליונים אסור בטלטול, "דמידי דחזי ליה מקצה ליה מיונים". וכן כתב בבאיור הלכה (סימן שח סעיף לא בד"ה דחזי) להוכיח כן מדברי המגיד משנה. וכן כתב המאמר מרדכי (שם ס"ק כו) להוכיח כן מדברי המגיד משנה. ועיין בערך השלחן (שם ס"ק יא) שכתב, שנידון זה תלוי במחלוקת הראשונים, ולדעת הרא"ה והרשב"א והר"ן יש לאסור גם אליבא דרבי שמעון, כל שאינו ראוי עתה לאדם ויכול לתקנו אחר השבת, כיון שאין דעתו לתתו לכלבים, ומאידך כתב שלגירסת רש"י ותוספות בגמרא [שגרסו שמחלוקת רב הונא ורב חסדא היא לענין בשר תפל]. אפילו אינו ראוי לאדם מותר לטלטלו משום דחזי לכלבים. ועיין עוד במגן אברהם (סימן תצח סק"ח וסימן תקטו סוף סק"ב) במה שכתב אליבא דהתוספות (ביצה ו: ד"ה מוכן). ועיין עוד במגן אברהם (סימן תמו סוף סק"ג. ודו"ק).

והנה בשבת (קכז): אמרו לענין דמאי, דכיון דאי בעי מפקר נכסיה והוה עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה, דתנן מאכילין את העניים דמאי, וכתבו התוספות (שם ד"ה דאי) דהוה מצי למימר דחזי לעניים, ונקט האי טעמא דאפילו לדידיה חזי ליה וכו'. ומבואר יוצא דשפיר מהני הטעם דחזי לעניים להפקיעו מאיסור מוקצה גם אם אינו רוצה לתתו לעניים. אולם מדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א (שם) מתבאר, דאף דלענין תרומה אמרו דלא הוי מוקצה כיון דחזי לכהנים, מכל מקום שאני דמאי שהוא מצניעו עד למחר לתקנו לאכילתו, ואינו נותנו לאחרים. ועיין עוד במאירי והר"ן (שם). ומבואר יוצא שבדבר שאין דעתו לתתו לאחרים ואינו יכול לאוכלו בעצמו בשבת חשיב מוקצה אפילו כשהוא ראוי לאדם אחר. ועיין היטב בשער המלך (פרק ז' מהלכות לולב הלכה כה). ודו"ק. [ומה שכתב הפרי מגדים (סימן שח משבצות זהב ס"כ כה) שבראוי לאדם שרי לטלטלו בכל ענין ואפילו אין דעתו לתתו לאחרים, אינו אלא אליבא דהתוספות דסבירא להו שכל שראוי לאחרים שפיר מהני, וכנ"ל]. ולפי דבריהם יש לומר דכל שכן כשאינו ראוי אלא לבהמה, שכל שאין דעתו לתתו לבהמה אלא לתקנו ולאוכלו בעצמו אחר השבת לא מהני. ודו"ק. ובבירור הלכה במבואר להלכות מוקצה (ס"ק טו) הארכתני בנידון דבר שאינו ראוי לאדם אחד והוא ראוי לאחרים, אי חשיב מוקצה לאותו שאינו ראוי לו, והבאתי ראיות לכאן ולכאן מדברי הראשונים והאחרונים. וע"ש באורך.

והרמב"ם (פרק כו מהלכות שבת הלכה טז) כתב, ומטלטלין בשר חי בין תפל בין מליח מפני שראוי לאדם, וכן דג מליח, אבל התפל אסור לטלטלו. ולכאורה יש לדקדק על מה שכתב בתחלת דבריו, דטעם היתר טלטול בשר חי הוא משום דחזי לאדם לאומצא, שהרי הרמב"ם פסק כרבי שמעון לענין שבת, ואם כן היה לו להתיר אף בלא חזי לאומצא, כיון שהוא ראוי לכלבים, ובעל כרחו דסבירא ליה דאי לאו הא דחזי לאומצא היה אסור לטלטלו אף לרבי שמעון, כיון דמאי דחזי לכלבים לא מהני, כיון שבדעתו לתקנו ולאוכלו בעצמו אחר השבת. וכן כתבו בשו"ת עדות ביעקב די בוטון (סאלוניקי

ת"פ, סימן א' דף א ע"א) והמהר"י עייאש בלחם יהודה (פרק ב' מהלכות שביבת עשור דף טו ע"ב ד"ה והיה) בדעת הרמב"ם. דסבירא ליה כשיטת בעל המאור להחמיר. וכן כתבו עוד אחרונים בביאור דעת הרמב"ם. אלא שיש להעיר על זה, שהרי לעיל בסמוך הבאתי דברי המגיד משנה שהקשה על הרמב"ם שהתיר טלטול החרדל מפני שהוא מאכל ליונים, דכיון שרובו קאי למאכל אדם מאי דחזי לאדם מקצה ליה מיונים, ולפי זה אליבא דהרמב"ם שהתיר בחרדל היינו אף שאין דעתו לתת ליונים. וכן ראיתי באליה רבה (ס"ק סט) שאמנם כתב מתחלה לבאר בדעת הרמב"ם, דכל דלא חזי לאומצא אסור לטלטלו, כיון שאין דעתו לתת לכלבים, ושכן הוא אפילו אליבא דרבי שמעון, ושמתמם כן נקט הרמב"ם הטעם שהוא ראוי לאדם, ומשמע דבלאו הכי יש לאסור, ורצה לבאר כן גם לפי גירסת הרי"ף שגרס בגמרא שמחלוקת רב הונא ורב חסדא היא לענין בשר תפוח. ושוב כתב לדחות דיש לומר דהרמב"ם נקט הטעם שהוא ראוי לאדם, ואין הכי נמי דאי לאו האי טעמא גם כן היה לנו להתיר מפני שהוא ראוי לכלבים, אף שאין דעתו לתת לכלבים, ונקט טעם זה מפני שהוא לכולי עלמא. ובסוף דבריו רמז שכן מוכח מדברי הרמב"ם בדין החרדל, דסבירא ליה להקל אף בדברים העומדים למאכל אדם ואין דעתו לתתם לבעלי חיים. וע"ש. וכן ראיתי שעמד בזה רבי דוד עראמה בפירושו להרמב"ם שם, דמחד גיסא משמע מדבריו דבכל כהאי גוונא שאין דעתו לתתם לכלבים הוי מוקצה, ומאידיך גיסא מדין החרדל משמע דסבירא ליה להקל. וע"ש מה שכתב לבאר בזה. אולם נראה שיש לדחות בפשיטות, שבאמת טעמו של הרמב"ם שהתיר טלטול החרדל מפני שהוא מאכל ליונים, הוא משום שבמקומו של הרמב"ם היו מצויים יונים, והיה דרך בני אדם לגדל אותם, והיו מאכילים אותם בחרדל, ונשתנה הדבר ממה שהיה בזמן חכמי המשנה, וכמו שכתב הבית יוסף לבאר בדבריו, ויש לומר שמה שהתיר הרמב"ם טלטול החרדל מפני שהיו רגילים לתתו גם ליונים, וממילא אינו מקצהו מבעלי חיים כלל, ולפי זה אין לנו ראייה ממה שכתב הרמב"ם להתיר טלטול החרדל לענין נידוננו כלל. ודו"ק. וכן כתב התהלה לדוד (סימן שח ס"ק לו) לדחות הראיה ממה שכתב הרמב"ם בדין החרדל, דיש לומר דסבירא ליה שהחרדל קאי בין לאדם ובין ליונים.

ומה שכתבו הדרישה והב"ח הנ"ל, שאף רש"י שכתב הטעם דלכלבים לאו דעתיה למשדייה, מודה שלענין דינא דקיימא לן כרבי שמעון, אפילו כשאין דעתו לתתו לכלבים מותר בטלטול, ולא כתב טעם זה אלא אליבא דרבי יהודה דלא קיימא לן כוותיה, כן נראה גם כן מדברי הט"ז (סימן שח סוף ס"ק כ) בדעת רש"י. ועיין להגאון רעק"א בתוספותיו על המשניות (שבת פרק כד משנה ד') שכתב להוכיח מדברי רש"י בביאורו על המשנה (שבת קנ"ג): שאמרו שמחתכין את הדלועין לפני הבהמה, דהיינו אף שסתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם, (וכן פירש רבינו עובדיה מברטנורא שם), ומשמע דאף דבעלמא הדלועין עומדים להצניעם עד אחר השבת ולבשלם לאדם, מכל מקום מותר אליבא דרבי שמעון להאכילם לכלבים, ושכן מוכח עוד ממה שכתב רש"י לעיל (מה: ד"ה דאית בה ביצת אפרוח), דהכא שרי. וע"ש. ולכאורה היה נראה עוד להוכיח שכן הוא אליבא דרש"י, דהנה בגמרא (שבת קמ"ב): אמר רבא, אנא אי לאו דאדם חשוב אנא סכינא אבר יונה למה לי, הא חזי לי לאומצא, והיינו שלחומרא היה מניח סכין על בר יונה ומטלטלו, אבל מן הדין מותר לטלטלו בפני עצמו כיון דחזי לאומצא, והקשו על זה בגמרא דמשמע דאי לאו דחזי לאומצא היה אסור לטלטלו בפני עצמו, והרי אין זה אלא לרבי יהודה, ומשמע דרבא סבירא ליה כרבי יהודה, ופירש רש"י (שם ב"ה הא) שמה שאמרו דבלא חזי לאומצא אליבא דרבי יהודה אסור לטלטלו, היינו אף על גב דחזי לשונרא, ומשום דאמרין דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. ומוכח להדיא דאליבא דרבי שמעון שפיר יש להקל מטעם דחזי לשונרא, אף שאין דעתו לתתו לשונרא וגם לא חזי לאומצא, דכיון שיכול לתתו לשונרא שרי בטלטול. וכן ראיתי בשו"ת שבט הלוי חלק ג' (סימן כט אות א') שכתב להוכיח כן מדברי רש"י. אולם הנה בחידושי הריטב"א (שבת קמ"ב): הקשה על מה שאמרו בגמרא שם דבלא חזי לאומצא לא שרי אליבא דרבי יהודה, דיש לומר דבכהאי גוונא אפילו לרבי שמעון יש לאסור, ולא התיר אלא כגון

בנבלה שנתנבלה בשבת שהיא מוכנה לכלבים, מה שאין כן הכא דנהי דלא חזיא לאומצא בשבת עצמה, מכל מקום ראויה היא למאכל אדם במוצאי שבת, ובזה גם רבי שמעון מודה דלא מהני מה שראויה לכלבים כיון שאין דעתו לתתה לכלבים, וכתב ליישב דהגמרא מיירי באופן שאין אותו בשר ראוי לאדם כלל, ולא רק באומצא, וכגון בשר שנתפח בו ביום, ובזה דוקא אליבא דרבי יהודה אסור בטלטול, אבל אליבא דרבי שמעון שרי כיון דחזי לכלבים, וכתב לבאר כן גם בדעת רש"י שם, ומבואר בהדיא בדבריו דאליבא דרש"י היכא דחזי לאדם במוצאי שבת לא מהני מה שראוי לכלבים כיון שאין דעתו לתת לכלבים. וע"ש. וכן כתב הארחות חיים (הלכות שבת סימן שעב), ש"לרש"י אסור לטלטל דג תפל כיון שאינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו בדעתיה למשדייה. ומבואר דסבירא ליה שרש"י כתב כן לענין דינא, ולא רק אליבא דרבי יהודה. וכן כתב הנחלת צבי (סימן שח ס"ק לא) בדעת רש"י, דסבירא ליה דאף אליבא דרבי שמעון אין להקל אלא כגון בנבלה שנתנבלה בשבת שאינה ראויה אלא לכלבים, אבל דבר שראוי אף לאדם אלא שעתה אינו ראוי, כגון דג תפל, דלאו דעתיה למשדייה לכלבים, אסור בטלטול. וכן כתב הנהר שלום (ס"ק יד בד"ה מעתה), שדעת רש"י שכל שאין דעתו לתת לכלבים אסור בטלטול. ועיין עוד בביאור דברי רש"י, בפרי מגדים (סימן שח משבצות זהב ס"ק כ' ואשל אברהם ס"ק נו).

ומרן השלחן ערוך (סימן שח סעיף לא) כתב מתחלה שבשר תפל שרי בטלטול משום דחזי לאומצא, ולאחר מכן כתב שדג שאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי, וסתם ולא פירש אם היינו שאינו ראוי אפילו לכלבים, וכטעם התוספות הראשון והטור, ולפי זה אילו היה ראוי לכלבים היה מותר לטלטלו אף שאין דעתו לתת לכלבים, או היינו שמכיון שאינו ראוי לאדם, אסור בטלטול כיון דלכלבים לאו דעתיה למשדייה, וכטעמם של רש"י והתוספות בביאורם השני. ולכאורה כן מוכח ממה שנקט השלחן ערוך בתחלת דבריו דבשר חי שרי בטלטול כיון דחזי לאומצא, ומשמע דאי לאו האי טעמא היה לנו לאסור אף שהוא ראוי לכלבים. והיינו משום דלאו דעתיה למשדייה לכלבים. (ועיין לעיל שכן דייקו כמה אחרונים מדברי הרמב"ם שנקט טעם ההיתר בבשר חי משום דחזי לאומצא. ועיין עוד להלן בשם הלבוש). אולם יש לדחות, שהרי אפשר לפרש בדברי השלחן ערוך במה שכתב לענין דג תפל שאסור בטלטול משום שאינו ראוי, דהיינו שאינו ראוי כלל בין לאדם ובין לכלבים, ואין הכי נמי שאילו היה ראוי לכלבים היה מותר בטלטול, ואם נפרש כן יש לומר שאף מה שכתב בתחלת דבריו דחזי לאומצא, היינו להורות שאפילו כשאין דעתו לאוכלו באומצא, וגם אין דעתו לתת לכלבים, שרי בטלטול מחמת עצם הדבר שהוא ראוי לאומצא, ולענין זה אין צריך לטעם דחזי לכלבים, ואפילו בלא זה מותר משום שהוא ראוי לאומצא. ודו"ק. והנה מדברי הט"ז (שם ס"ק כ') נראה שהבין בדעת השלחן ערוך, שדג תפל אינו ראוי אף לכלבים, ואין הכי נמי שאילו היה ראוי לכלבים היה מותר בטלטול אף שאין דעתו לתת לכלבים. וכן נראה שהבין הפרי מגדים (שם משבצות זהב ס"ק כ') בדעת הט"ז, שהטעם שאסור לטלטל דג תפל הוא משום שאינו ראוי אף לכלבים, ואילו היה ראוי לכלבים, אפילו אם אין דעתו לתת לכלבים יש להתיר אליבא דרבי שמעון דקיימא לן כוותיה, וכתב הפרי מגדים לבאר כן אליבא דהט"ז גם בדעת מרן השלחן ערוך, שכתב לענין דג רק שאינו ראוי, והיינו כמו שנתבאר לעיל, שהשלחן ערוך כתב "שאינו ראוי", ומשמע דסבירא ליה שאינו ראוי כלל גם לכלבים חשיב מוקצה]. וכתב לבאר גם בדעת הטור דסבירא ליה כתי' הראשון של התוספות. [וכן נראה מדברי המהר"י אבוהב בדעת הטור]. ועיין עוד בפרי מגדים (שם משבצות זהב ס"ק כה). ועדיין יש להעיר על מה שכתבו האחרונים הנ"ל בדעת השלחן ערוך, שהרי בבית יוסף הביא על דברי הטור שדגים חיים אינם ראויים אפילו לכלבים, את דברי רש"י דדג תפל אינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו דעתיה למשדייה, ומשמע שאפילו אם היה ראוי לכלבים יש לאסור. וכבר העיר כן הנחלת צבי (שם ס"ק לא) וכתב דאפשר שהבית יוסף לא היה נראה לו לומר שדג תפל אינו ראוי לכלבים, ולכן הביא פירוש רש"י, אבל מכל מקום לא רצה להחליט בענין מפני שלא היה נראה לו גם כן מאי דמשמע

מדברי רש"י שמה שראוי לאדם אינו נותנו לכלבים, ולכן כתב בשלחן ערוך בסעיף לב לענין דג תפל, "שאינו ראוי" סתם. ולא סיים למה אינו ראוי, והוא מפני שמסתפק בדבר. ובשו"ת עדות ביעקב די בוטון (סאלוניקי ת"פ, סימן א' דף א' ע"א) כתב בביאור דעת מרן בבית יוסף, דסבירא ליה שאף הטור שכתב שאינו ראוי לכלבים, מודה שאפילו אילו היה ראוי לכלבים אסור בטלטול כיון דלאו דעתיה למשדייה לכלבים. [ועיין בפרי מגדים (שם אשל אברהם ס"ק נו) שכתב, דאליבא דהמגן אברהם ניהא מה שלא סיים השלחן ערוך לענין דג תפל שאינו ראוי "לכלבים". וכוונתו שמרן השלחן ערוך שכתב "שאינו ראוי", כוונתו דאף שהוא ראוי לכלבים הוא מוקצה כיון שאינו עומד לכך, ודלא כט"ז]. והעולת שבת (שם ס"ק ס') כתב בפשיטות לבאר כן גם בדברי השלחן ערוך, שמה שכתב שדג תפל אינו ראוי, דהיינו דלכלבים אין דעתו למשדייה. ועיין בלבוש (שם סעיף לא-לב) שכתב שבשר חי שרי בטלטול משום דחזי לאומצא, אבל דג תפל אסור בטלטול משום שאינו ראוי לאדם, ולכלבים אין דעתו לתתו, ומבואר דסבירא ליה דאמנם בראוי לאדם, כגון דחזי לאומצא, מהני אליבא דרבי שמעון אפילו אם אין דעתו לאוכלו באומצא, ועצם הדבר שהוא ראוי לכך מהני, אבל לכלבים לא מהני מה שהוא ראוי בלבד, ובעינן שתהיה דעתו לתתו להם, ולכן בדג תפל כיון שאין דעתו לתתו להם אסור בטלטול. וכן כתבו הנחלת צבי (שם ס"ק לא) והחוט יאיר במקור חיים (שם ס"א) והפרי מגדים (שם משבצות זהב פ"ק ב') בדעת הלבוש. ורבותינו האחרונים נחלקו בזה מערכה לקראת מערכה, ודעת כמה אחרונים כדעת הב"ח והדרישה והט"ז הנ"ל להקל אפילו כשאין דעתו לתתו לכלבים. ולעומתם דעת רבים מהאחרונים כדברי המגן אברהם להחמיר בזה כל שאין דעתו לתתו לכלבים. (ובהלכה ברורה על סימן שח נביא בס"ד דברי האחרונים בזה). וכן דעת המשנה ברורה (שם ס"ק קכז), ובשער הציון הביא שכן כתבו כמה אחרונים, ובביאור הלכה (שם בד"ה דחזי) הביא שכן כתבו כמה ראשונים, (והובאו לעיל), ומחמת כן כתב שאף שהתוספות (קכח. ד"ה דג) בחד תירוצא, וכן הטור, כתבו, דדג תפל אסור בטלטול משום שאינו ראוי לכלבים, ומשמע שאם היה ראוי לכלבים היה מותר בטלטול אף שאין דעתו לתתו לכלבים, מכל מקום לא נוכל לסמוך על זה למעשה נגד כל הראשונים הנ"ל. וע"ש. ובאמת שהמג"א (סימן תמו סוף סק"ג) כתב בהדיא לבאר מה שאסרו פירות טבל הוא משום דלאו דעתיה למשדייה לכלבים. ואזיל לשיטתיה הנ"ל, שכל שהוא ראוי לאכילה אחר השבת אפור בטלטול כיון שאין דעתו לתתו לכלבים.

ונראה עוד ליישב בס"ד ההערה הנ"ל, שהטבל חזי לבעלי חיים, על פי מה שכתב המהר"ד פאררו בחסדי דוד על התוספתא (שבת פרק טו הלכה ח'), דטבל אינו ראוי לבהמה כיון דאסור בהנאה של כילוי, וכמו שכתבו התוספות (שבת כו. ד"ה אין מדליקין). וכן כתב פרי מגדים (סימן שח משבצות זהב ס"ק כה) דאמנם כל דבר שראוי לתתו לגוי ודעתו לתתו לגוי אינו מוקצה, דומיא דדבר הראוי לבעלי חיים ודעתו לתתו להם, אולם שאני פירות טבל שאסור לתתם לגוי, כיון שאסורים בהנאה של כילוי, וכמו שכתבו התוספות (שבת כו. ד"ה אין מדליקין) הנ"ל. ועיין בשער המלך (פרק א' מהלכות שביתת עשור הלכה ה' בד"ה תו) ובקובץ על יד החזקה (פרק כה מהלכות שבת הלכה יט) שהקשו על מה שאמרו דאפילו טבל מדרבנן אסור בטלטול, דהא חזי לקטנים, [לסוברים דאיסור דרבנן שרי למספי ליה לקטן בידים], ולענין מוקצה אפילו היכא דחזי לבהמה לא חשיב מוקצה. ועיין בשער המלך (פרק חי מהלכות גולב הלכה ב') שהעיר על עצם הדין שהטבל נחשב למוקצה, דהא יכול להפקיר הפירות ולפוטרום מן המעשר. וע"ש מה שכתב לבאר בזה. ועיין במה שכתבתי בשו"ת אוצרות יוסף חלק כ' (סימן ה' אות ו') בענין עצם הדבר אי שרי להפקיר בשבת.

ולענין דיעבד אם הפריש תרומות ומעשרות בשבת, אמרו במשנה (תרומות פרק ב' משנה ג') דשפיר מהני. וכן פסק הרמב"ם (פרק כג מהלכות שבת הלכה טו). וממילא כשהפריש תרומות ומעשרות בשוגג, מותרים בטלטול ואינם מוקצה, ואין אומרים בהם "מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא". והנה ידוע שנחלקו רבותינו הראשונים בענין אי אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי

לכולי יומא לענין דבר האסור בטלטול מדרבנן, וכמה מהראשונים הסוברים להקל בזה, כתבו להוכיח כן מדין טבל שאם עבר ותיקנו מתוקן ולא חשיב מוקצה. ומכל מקום אף הסוברים להחמיר בזה, מודים לענין טבל דלא אמרינן הכי, ועיין בתוספות (ביצה לא: ד"ה נפחת) שהביאו בשם הר"ר משה שכתב לבאר, דרוקא במקום שהמוקצה מסתלק מן העולם לגמרי, וכגון פירות טבל שהפריש תרומות ומעשרות בשבת לא אמרינן מגו דאתקצאי, אבל במקום שאין המוקצה מסתלק מן העולם, וכגון מעות שהיו על גבי הכר, שאף על פי שנטלם מעל הכר עדיין הן בעולם, ואף שאין שם מוקצה אלא מדרבנן, לא נסתלק איסור מוקצה מן הכר (בסיס לדבר האסור). וע"ש בתוספות מה שהקשו על זה. והרמב"ן במלחמות ה' (ביצה פרק ד' דף כ' ע"א) דשאני התם שהטבל מעצמו ראוי ועומד הוא לאדם, אלא דאיסורא הוא דרביע עליה, ואפשר שיפקע האיסור בשבת, וחשיב כמוכן, ולא דמי לדבר שמצד עצמו אינו מוכן אלא אם כן יעשה בו מעשה האסור מדרבנן. והביאו בחידושי הריטב"א (שבת מג.). ובשו"ת הרא"ש (כלל כב סימן ח') כתב, שהטבל יצא מכלל כל הדברים שאמרו עליהם דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, כיון שהטבל כל אדם יכול לתקנו, ולא דמי לבכור בעל מום אף על פי שניכר בו מבוער יום, לפי שאין התרתו אלא על ידי חכם, ומי יימר דאתרמי. וכמה ראשונים כתבו לחלק בין טבל לבין שאר איסורי דרבנן באופנים אחרים. ואכמ"ל.

ולענין טלטול תרומה שהופרשה, בין בשבת ובין בערב שבת, עיין במשנה (שבת קכו) ובגמרא (שם סכז): ובירושלמי (דמאי פרק ד' הלכה ב') לענין תרומה טמאה. וכן פסק הרמב"ם (פרק כה מהלכות שבת הלכה יט) שמעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו או תרומה טמאה או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אסור לטלטלן. וכן כתב עוד הרמב"ם (פרק בי מהלכות יום טוב הלכה טז) לענין תרומה טמאה. ועיין בשבולי הלקט (סימן קכ) בשם הראב"ד. שתרומה טמאה חשיבא מוקצה מחמת גופו. ועיין בשמירת שבת כהלכתה (פרק ב' הערה ק) לענין טלטול תרומה בזמן הזה.

ולענין טלטול חלה שהופרשה, בין בשבת ובין בערב שבת, עיין במשנה (ביצה כז) ובתוספתא (ביצה פרק א' הלכה יא) שחלה שנטמאת אסור להזיזה ממקומה. ועיין בשלחן ערוך (סימן תקו סעיף ד') שאסור לשרוף חלה טמאה ביום טוב. וכתב בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (שם סעיף ט"ו) שבזמן הזה שכולנו טמאים אסור לטלטל את החלה שהרי אינה ראויה לכלום. וכן כתב המשנה ברורה (שם פ"ק כט). ועיין בשו"ת מהר"י וייל (סימן קצג) שבזמן הזה אין מאכילין חלה לשום כהן ואפילו כהן קטן. וכן פסק הרמ"א בהגה (סימן תנז סעיף ב). ועיין בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן תקו סעיף ט') שכתב להקל בטלטול חלה טמאה ביום טוב אחר הפרשה כשעודנה בידו, ולהניחה במקום שירצה. וכן מתבאר מדברי הבית יוסף (סוף סימן תנז) והרמ"א בדרכי משה (שם סק"ה). ודו"ק. וכן כתבו המשנה ברורה (סימן תקו ס"ק כט) והכף החיים (שם ס"ק מג), והביא שכן כתבו בספר מקראי קודש (סימן בג) והיד אהרן (שם מהר"ב ס"ק כט) והקיצור שלחן ערוך (סימן צח אות יא). ובמק"א הבאתי מחלוקת הפוסקים בענין טלטול מוקצה נמור שכבר נמצא בידו, אם רשאי לטלטלו עד מקום שירצה, וכתבתי דיש לומר דלענין חלה טמאה שיש לחוש שיבוא למכשול ולאוכלה, יש לומר שאף לאוסרים בעלמא בשאר מוקצה, ויודו דשרי לטלטלה עד מקום שירצה. וגם שאני התם שבאה לידו בהיתר, ובשעה שנטלה בידו קודם שהפריש היתה היתר גמור, ורק אחר ההפרשה נאסרה, ולא דמי למי שטעה ונטל בידו מוקצה גמור.

ולענין עצם איסור הפרשת חלה בשבת, עיין בביצה (ט). וברמב"ם (פרק ג' מהלכות יום טוב הלכה ח') ובטור ושלחן ערוך (סימן תקו סעיף ג'). ולענין איסור טלטול פת שלא הפרישו ממנה חלה, עיין במשנה ברורה (סימן תקו פ"ק כא ובשער הציון ס"ק ל) שכתב, שבארץ ישראל שאי אפשר להפריש חלה בשבת, ואסורה הפת באכילה בלא שיפריש ממנה חלה, (וכמבואר בשלחן ערוך יורה דעה סימן שכג סעיף א'), ממילא אסורה גם בטלטול, והביא שכן אמרו בתוספתא (ביצה פרק א' הלכה יא) ובירושלמי (ביצה פרק א' הלכה ח'), ושכן פירשו הרמב"ן במלחמות ה' (ביצה פרק א' דף ד' ע"ב) והרשב"א (ביצה ט.), דהיינו בחלת ארץ ישראל, ושכן הסכים הפרי חדש (שם). אולם בחוץ לארץ שיכול לאכול ולהשאיר מעט כדי להפריש אחר כך,

מא

לא הוי מוקצה. והביאו בחזון עובדיה שבת חלק ג' (עמוד קי). ועיין להגרש"ז אויערבך בשלחן שלמה (ס"ק סז אות ב') ובשמירת שבת בהלכתה (פרק כ' הערה קי) שכתב לענין פת שלא הפרישו ממנה חלה (בארץ ישראל), דהוי מוקצה אף ביום טוב, ואסור בטלטול, כמבואר בסימן תקו סעיף ג' בשער הציון ס"ק ל' הנ"ל, וביאר שלענין מוקצה אין להתחשב במה שאפשר לתקן על ידי עיסה אחרת שילוש ביום טוב, כיון שבפני עצמו אסור לתקנו, והוי דומיא דבסיס לדבר האסור שאין לנו להתחשב במה שיכול לנער המוקצה מעליו, וכן מצינו בביטול כלי מהיכנו שאסור כשנעשה הכלי לבסיס, ואין מתחשבים במה שאפשר לנער המוקצה ממנו כלאחר יד או שיתן עליו דבר חשוב המותר. וע"ש עוד מה שכתב לבאר בזה. ועיין בספר פסקי הלכות להרה"ג רבי יצחק מאוזו (סימן ב' אות טו) שהביא מדברי הפוסקים בענין אם מותר להפריש חלה בחוץ לארץ, ושם הביא מדברי הפנים מאירות חלק ב' (סימן צז) שכתב להקל בזה, וזה שלא כדברי המשנה ברורה הנ"ל. אלא שהפנים מאירות בחלק א' (סימן ל' בד"ה ובה גיח"ל) סותר דבריו בזה.

ולענין טלטול דמאי, עיין במשנה (שבת קכו): דשרי לטלטל דמאי. וביארו בגמרא (קכו) דכיון דאי בעי מפקר נכסיה והוה עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה, דתנן מאכילין את העניים דמאי. וכן פסק הרמב"ם (פרק כה מהלכות שבת הלכה יט). והנה התוספות (שם ד"ה דאי) כתבו, דהוה מצי למימר דחזי לעניים, ונקט האי טעמא דאפילו לדידיה חזי ליה וכו'. (ולענין עצם הדבר אם מותר להפקיר בשבת, עיין במה שכתבתי באורך בשו"ת אוצרות יוסף חלק כ' סימן ה' אות ו'). אבל מדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א (שם) מתבאר, דאף דלענין תרומה אמרו דלא הוי מוקצה כיון דחזי לכהנים, מכל מקום שאני דמאי שהוא מצניעו עד למחר לתקנו לאכילתו, ואינו נותנו לאחרים. ועיין עוד במאירי והר"ן (שם). ועיין לעיל בבירור הלכה (ס"ק קצו בד"ה אולם בעל המאור) שרבותינו הראשונים והאחרונים נחלקו לענין דבר שאינו ראוי לאדם בשבת, מחמת שצריך תיקון, כגון דברי מאכל הטעונים בישול, והם ראויים למאכל בהמה, אי אמרינן דמידי דחזי ליה אינו נותנו לבעלי חיים, או שמא כיון דסוף סוף ראוי לבעלי חיים לא חשיב מוקצה. ושם (בד"ה והנה בשבת) הערתי מדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א, דמשמע שאפילו בראוי לאדם כל שאין דעתו לתתו לאחרים אלא לתקנו ולאוכלו בעצמו אחר השבת חשיב מוקצה.

ולפי הנ"ל מבואר יוצא שלא התירו לטלטל דמאי אלא משום דאילו הוה עני היה ראוי לאכול מאותם פירות בלי להפריש מהם תרומות ומעשרות, והתירו כן משום דרוב עמי הארץ מעשרים הם. ולפי זה, יש לומר שבמקומות שאין לנו לתלות הדבר ברוב, ואדרבה מסתברא שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות, ויש לדון ולומר שאפילו אין זה נחשב לספק כלל, ממילא יש לומר שאינם מותרים אף לעניים, ויהיו אסורים בטלטול. וכן כתב בספר הלכות שבת בשבת חלק ב' (פרק בי אות מו עמוד רכב) להחמיר בכל ספק גמור של טבל, כיון דלא חזי לעניים, ושכן שמע מפי הגרי"ש אלישיב. ועיין בשו"ת יביע אומר חלק ט' (חלק יורה דעה סימן ל', ובמילואים שם) ובחזון עובדיה (הלכות תרומות ומעשרות עמוד קלה). ומכל מקום לפי המציאות הקיימת לאחרונה ברבים מהשווקים, נראה שפירות המצויים בשווקים שאין עליהם השגחה ראויה קרוב לודאי שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות. ועיין במה שכתבתי כיוצא בזה לעיל בהלכה ברורה (סימן רסא סעיף ט') לענין הפרשת תרומות ומעשרות בערב שבת ביה"ש בפירות שנקנו מהשווקים בזמנינו.

המזרם מכל האמור:

א. אסרו חכמים להפריש תרומות ומעשרות בשבת, וכמו שאמרו במשנה (ביצה דף לד:), וכן פסק הרמב"ם (פרק כג מהלכות שבת הלכה מ' והלכה יד) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שהוא דומה למקדיש אותן פירות שהפריש, [והרי זה כמקח וממכר בשבת], ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (סימן שלט סעיף ד').

מב

- ב. מחמת כן אסרו חכמים לטלטל פירות וירקות שהם טכל, שהרי אינו יכול לאוכלם בשבת ואפילו דברים שחיובם בתרומות ומעשרות אינו אלא מדרבנן, אסורים בטלטול בשבת. וכן כל דבר האסור באכילה בשבת, אפילו אם יהיה מותר באכילה אחר השבת, אסור לטלטלו בשבת.
- ג. הטבל נחשב ל"מוקצה מחמת גופו", ואסור לטלטלו בכל טלטול שהוא, ואפילו לצורך גופו או מקומו.
- ד. בדיעבד אם הפריש תרומות ומעשרות בשבת מועילה הפרשתו, ואם היה הדבר בשוגג מותר לאוכלם בו ביום, ואם היה הדבר במזיד אסורים עד מוצאי שבת.
- ה. אם הפריש תרומות ומעשרות בערב שבת, אסור לטלטל את התרומה שהפריש, בין תרומה גדולה ובין תרומת מעשר, שהרי בזמן הזה כולנו טמאי מתים, וממילא נטמאת התרומה ואינה ראויה אף לכהנים. וכן אם הפריש מעשר ראשון ועדיין לא הפריש ממנו תרומת מעשר, או שהפריש מעשר שני ועדיין לא פדה אותו או חיללו על שוה פרוטה, אסורים בטלטול, שהרי אסורים הם באכילה.
- ו. אם הפריש חלה מן העיסה, ולא שרפה קודם השבת, אסורה החלה בטלטול, שהרי אסורה באכילה ואינה ראויה לכלום. ומכל מקום אם הפריש חלה מן העיסה שנילושה ביום טוב, והחלה עודנה בידו, מותר לו לטלטלה עד למקום שירצה.
- ז. פת שלא הפרישו ממנה חלה, בארץ ישראל אסורה בטלטול, שהרי אסור להפריש חלה בשבת מפני שהוא כמתקן, ואסור לאכול מאותה פת עד שיפרישו ממנה חלה. אבל בחוץ לארץ אף על פי שאסור להפריש חלה בשבת אף בחוץ לארץ, מכל מקום רשאי לאכול מאותה פת בשבת ולהשאיר ממנה מעט לצורך הפרשת חלה ולהפריש החלה אחר השבת, וממילא מותרת אותה פת בטלטול בשבת. ובהלכה ברורה (סימן רעד סעיף כג) נתבאר, שפת שלא הפרישו ממנה חלה (בארץ ישראל), או שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, אינה מצטרפת ל"לחם משנה", ונחשבת כמי שאינה כלל.
- ח. פירות או ירקות שהם דמאי, דהיינו שהיו שייכים לעם הארץ, ורוב עמי הארצות בזמנם היו מפרישים תרומות ומעשרות, מותרים בטלטול. אולם פירות או ירקות הנקנים בזמנינו ממקומות שאין עליהם השגחה שיפרישו מהם תרומות ומעשרות, ומחמת כן מקפידים להפריש מהם תרומות ומעשרות, אסורים בטלטול בשבת.

הגאון רבי
שניאור ז. רווח
שליט"א

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש המכון למצוות התלויות בארץ

תגובה לגבי קמח שעבר עליו הפסח

כח ניסן, י' למטמונים תפארת שבגבורה, תשפ"ד

לכבוד

הגאון רבי ... שליט"א

השלום והברכה!

אודות מה ששאלת לאחר שאתה יודע את דעתי שאין בקמח חשש של ממש לחמץ, וההיתר של שעת הדחק הכתוב בשו"ע שאפשר ליקח קמח מן השוק לעשות מצה לפסח, אפשר גם בקמח הרגיל של ימינו [והבאנו הדברים גם בחוברת זו בגליון הקודם], מכל מקום שוב נכתבו פרסומים שונים בדבר הקפדה על קמח שנטחן לאחר הפסח, והשוו זאת לחמץ שעבר עליו הפסח שכידוע יש שנהגו להחמיר בחמץ גמור הנמכר לגוי וע"פ שיטת הגר"א שנהג שלא לאכול חמץ שכזה. והדבר נראה בעיניך כמבוכה האם יש כאן מחלוקת במציאות מקצה אל קצה האם קמח רגיל יש בו חשש של חמץ גמור או שאין בזה שום סרך של חשש [ואף מותר בשעת הדחק להשתמש בו בפסח]. ובפרט מה שפרסם אחד הכותבים כי יש מציאות אחרת בטחנות הקמח לגבי קילוף החיטה והחדרת מים אל הגרעין, וביקשת שוב לשאול את דעתי.

וכדי לעשות את רצון כבודו, אומר לך שכבר השבתי על דבריהם, בקונטרס שהוצאנו לאחר הפסח על חיטים וקמח מאימתי ובאיזה אופן יש לחוש לגביהם לחמץ. ושם באות ט כתבתי לדון שוב בהאי דינא, ודחיתי דברי הפרסומים החדשים שאינם עולים בקנה אחד עם המציאות שנראית לעינינו, עד ערב פסח האחרון של שנה זו, ולהלן עיקרי הדברים.

פסק מרן השו"ע (סי' תנג סעי' ד) 'החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה, ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק'. כלומר, לכתחילה הביא את דעת הרמב"ם והרי"ף שצריך שמירה משעת קצירה, והגביל זאת למצת מצוה בלבד, אח"כ הביא את דעת הרא"ש שמשעת טחינה צריך שמירה. והביא שבשעת הדחק אפשר לסמוך על עיקר הדין כדעת המתירים שמותר אף ליקח קמח מן השוק כפי שהביא הטור בשם גאון, וכדבריו בבית יוסף ששיטת הרמב"ם והרי"ף אינם לעיכובא.

וטעם הדברים שאפשר לקחת קמח מהשוק לצורך אפיית מצת מצוה, מפני שבסתמא לא מחזקינן איסורא ולכן מותר לקנות קמח לא שמור, ואת מצות 'ושמרתם' יקיים החל משלב הלישה שזה עיקר הדין וכהכרעת מרן השולחן ערוך.

מד

ובעיקר הטעם דשרי ליקח מן השוק ולא מחזקינן איסורא, כתב הט"ז (ס"ק א) שאפי' במקום שנוהגים ללתות החטים במים, אימר לא לתת בדרך שנתחמץ אף שאין אנו בקיאינן. והוסיף המשנ"ב (ס"ק כד) בשם האחרונים, שמשמא אין שורין עד שתחמץ אלא מציפינן עליהן מים ומדיחין אותן וטוחנן מיד. וסוף דבריו אלו לטחון מיד מקורם מהרמב"ם (חמץ ומצה ה, ז) אלא שביאר שם הרב המגיד, דהיינו שלא ישהה במים זמן, כי אם ישהה ודאי מחמיצין. כלומר לו יצויר שהשרה במים והוציאם מן המים ולא החמיצו, אין חובה לטוחנן מיד. וכ"כ מרן החו"א (קכה, כה) בדעת המשנ"ב.

מוסיף הט"ז, אף על גב דפסק השו"ע (סעי' ה) שבימינו אסור ללתות, שאני הכא דהוא שעת הדחק, וגם שמא לא לתתו את אלו החטין. ועוד הביא בשם האחרונים, דעכשיו שהמנהג לכבס את החטים ולהשהות אותם במים, אסור ליקח קמח חטים מן השוק אפילו בשעת הדחק, דהוי ממש כדגן שנטבע וכפי המבואר בסימן תס"ז ס"ב, דאפילו בדיעבד אסור מדינא דתלמודא וגרע מלתיתה, ואפילו למצה בשביל שאר ימי הפסח אסור וכ"ש ליקח מהם למצת מצוה. ויש הרבה פוסקים דס"ל דאפילו לשהות אותם בבית אסור משום בל יראה וכההיא דסימן תס"ז ס"ב בהג"ה שם. ואף אם עבר ושהה יש אוסרין ובא"ר בשם זקנו מתיר למכרם לעכו"ם לאחר פסח דעכ"פ אינו אלא ספק חמץ. עכת"ד. כלומר הגם שהגדירו רק כספק חמץ, מכל מקום אסור לקחת מקמח זה אפילו בשעת הדחק.

והנה בפרי מגדים (ס"ק א) בבואו להסביר את הט"ז שהתיר אפילו במקום שלותתים, כתב שהיינו טעמו משום דהוה ספק ספיקא, שמא לא לתתי, ואם תמצא לומר לתתי שמא בדרך שלא נתחמץ. וכתב המג"א (ס"ק ח) בשם אב"ד דליסא, שבמדינתם שרגילין לרחוץ החיטים ושוהין אותם במים, אסור ליקח קמח מן השוק דהוי ממש כדגן שנטבע וכו', וכן פסקו כל חכמי פראג, שפעם אחת הורה מורה אחד ליקח מן השוק קמח וחזר בו וגזר תענית על שגתו. וכ"כ הפמ"ג (ס"ק ח) בשם שו"ת צמח צדק (סי' לב) דלתיתה שלנו, חמץ גמור הוא, דשוהין הרבה במים ולא דמי ללתיתה דתלמודא. ועוד הוסיף, שאם ניכר מי מכבס, ורוב אין מכבסין, מותר ליקח שלא במקום קביעות כל דפריש כו'. ואם אינו יודע מי מהחנות מכבסין, אף בפירש, אסור, שמא יקח מקבוע, כיון שאין איסור ניכר, יע"ש. וכבר הרב פרי חדש (סוף ס"ק ד) כתב על דברי השו"ע שמותר ליקח קמח מן השוק, שמשמא תלינן שהמוכרים אינם לותתין, אבל אם ידע שאחד מהמוכרים לותת אסור לילך לחנות לקנות, דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אבל אם המוכר מביא לבית הישראל למכור מותר ליקח ממנו, כיון שרוב המוכרים אינם לותתין, כל דפריש מרובא פריש. והחק יעקב (ס"ק טז) אחר שהביא דברי הצ"צ הנז' ועוד, כתב: 'ולענ"ד נראה לחלק, דדוקא מן אותן הטוחנין שבעיר או המוכרין קמח בקביעות אין ליקח, וכל שכן מן הנחתומים דיש להם סולת נקיה שאין ליקח מהם, אבל מותר לקנות מן בני הכפרים המביאין קמח בכל יום מן הכפרים דאין [להם] סולת נקיה, וכדאיתא להדיא בפרק כל שעה (דף מ"א) מעיקרא מאי טעמא, לא משום דלא לתתי ואם לתתי לא מחזקינן איסורא שלתתי בדרך שנתחמץ, וגם לא שייך גביהו הטעם של הצמח צדק מדין הקבוע, דכולהו גידי בכל יום, הני אזלי והני אחריני ניבחו, וכולם פירשו ממקום קביעותיהו, וכן הדבר נראה לעין שאין סולתן נקיה כל כך. ושמעתי שגם בימי מו"ח זקיני הגאון מהר"ש זצ"ל היה פעם אחת דחק בקמחא דפסחא והתיר לקנות מן השוק. ואפשר דגם כן בדרך שכתבתי. ואין להחמיר נגד משמעות פוסקים ראשונים ואחרונים כולי האי, ובפרט במצות שאינם של מצוה'. עכ"ל.

והנה על סמך כל הכתוב לעיל, ראיתי שיש מפוסקי זמננו, שכתבו שהקמח בימינו עובר לתיתה, וחמור הוא אף יותר מתקופת חז"ל, כי שוהה עם המים. והוסיפו עוד והחמירו בקמח כדין חמץ גמור לענין שעבר עליו הפסח, או למחמירים בלמכור חמץ גמור, ועוד.

אלא שהמציאות בפועל במה שנעשה בימינו עם החיטים קודם טחינתם, שונה לחלוטין מהמתואר לעיל, והן אמת שאכן טיפת מים כפי שיבואר להלן כן נופל על החיטה, אולם גרועה

היא הרבה יותר מהאי דינא של זליפה מועטת. ונבאר הדברים, שהנה בהאי דינא של דגן שנטבע בנהר, המבואר בס"י תסז (סע"ב), כתב בביאור הלכה (ר"ה דגן) 'ודע עוד דבב"י איתא דיש פוסקים שסוברין דיש חילוק בין שריה מרובה לזליפה מועטת. אכן המחבר סתם בזה וכתב הט"ז דמדהעתיק המחבר שיטת רבינו אפרים דלכן א"צ ביקוע משום דמינח ניחיי (ולדידיה א"צ לחלק בין זליפה מועטת למרובה) ש"מ דאף זליפה מועטת אוסר, והעתיקו הגר"ז, וכן העתקתי במ"ב, וכדבריו מצאתי גם בב"ח והעו"ש העתיקו, אמנם בב"ח משמע דדעתו דרק לכתחלה יש ליהור בזליפה מועטת שלא לקנותם לאכלם בפסח וכן ג"כ דעת הפר"ח שעל מה שכתב הרמ"א שלא יבואו וכו' כי אז אפילו לא נתבקעו אסורות, כתב הפר"ח וז"ל פי' כשירדו רוב הגשמים עד שהשק היה שרוי במים וכו' אבל לכתחלה פשיטא שיש ליהור אפילו בזליפה מועטת, עד כאן לשונו, ומשמע בבית מאיר דבדיעבד במקום הפסד מרובה יש לסמוך ע"ז. עכ"ל הביאור הלכה. וראה עוד בס"ק יד מש"כ המשנ"ב לגבי זליפה מועטת מן המשוטים. ובאמת שמצאנו עוד כמה ראשונים דס"ל להתיר בזליפה מועטת, והביא דבריהם בהערות איש מצליח על הביאור הלכה שם, מספר המכתם, הריטב"א, יראים, העיטור ועוד. ולכן גם הוא הכריע שם שבהפסד מרובה אפשר לסמוך להתיר בזליפה מועטת לאפות מקמח זה מצות מצוה.

וכן ראיתי שהביא דברי הראשונים הרב נחלת צבי על השו"ע (ס"ק ב), וכי שמדברי רבינו אפרים שפסק השו"ע נראה שאין לחלק בין שרייתו מועטת או מרובה, דאף בשרייתו מועטת נמי יש לאסור היכא דמינח ניחא. ולפי זה חייטין המובאין בשוק וגשמים מזולפין עליהן יש לאסור. אבל המרדכי בפרק כל שעה (ס"י תקסט) כתב על שם הר"א ממי"ץ (ביראים ח"ב ס"י שא) שאין לחוש אם לא שירדו עליהם רוב גשמים ושרייתן מרובה חוששין כי האי ארבא בחישתא, נראה מדבריו שיש לחלק בין שרייתו מרובה או מועטת כמ"ש הגהות מיימוניות (קושטא פ"ה אות ז) לחלק בין לתיתה ובין האי ארבא בחישתא דליתיה זליפתה מועטת והר"ן (יב ע"א ד"ה וא"י) בשם הרא"ה, וכו'. ולפי מה שתפס הרב ש"ע עיקר כדעת רבינו אפרים דמשמע מיניה שאינו מחלק בין שרייתו מועטת או מרובה אלא בין עסיק ובין לא עסיק, לא הוי ליה להרב הגה להגיה עליו דברי האגור והכלבו משמע מדבריהם דסברי כדעת הרא"ה וריצב"א והר"מ שמחלקין בין שרייתו מועטת או מרובה, דהא כתבו טעם להתיר משום שמא לא נתחמץ, ולדעת רבינו אפרים אם נאמר שירדו עליו גשמים ודאי נתחמץ. ואפשר לומר דדעת הרב הגה הוא אף לדעת ר' אפרים היכא דאיכא ספק כגון שאינו ידוע אם ירדו עליו גשמים איכא להקל ולסמוך אחילוק בין שרייתו מרובה או מועטת. וגם מדברי הרמב"ם גבי לתיתה בחיטים בפ"ה מהלכות חמץ משמע נמי דמחלק בין שרייתו מרובה או מועטת וכמ"ש הרב המגיד שם. לכן נראה כיון דכל הני גאונים המרדכי והגהות מיימוניות והרמב"ם והרשב"א מסכימים לדעת אחת, נלע"ד בשעת הדחק יש לסמוך אהני גאונים להתיר חטים המובאים בשק וגשמים מזולפים עליהם אם אין שרייתו רק מעט, אבל אם ירדו עליו רוב גשמים עד שהשק יהיה שרוי במים אז יש לאסור. ודוקא בשעת דחק גדול עד שאין נמצא לקנות אלא חטים אלו, אבל שלא בשעת הדחק פשיטא שאין להתיר אפילו בזליפה מועטת אם לא שיש ספק וכמ"ש לדעת הרב הג"ה. עכת"ד הרב נחלת צבי שם. וראה עוד בשו"ת יבי"א ח"ט ס"י לט שהביא עוד פוסקים שכתבו בדבר זה.

וברור שכל האמור לסמוך בשעת הדחק, היינו לאכילה בפסח גופיה. ומאן דכר שמיה, לאסור בשימוש לאחר הפסח באיסור דרבנן שקנסו על אכילת חמץ לאחר הפסח.

וידועה דעתו של מרן החזו"א (או"ח ס"י קכא אות כד, כה ועוד) שביאר שבלתיתה חולפים על הדגן ג' פרקים. א. שריה במים קדם לתיתה. ב. קילוף סובגן. ג. שהיה אחר לתיתה קדם טחינה, ולתיתה אינה מחמצת דשריה ראשונה אינה זמן מרובה, זמן הליתיה יש בה תרי צדדים להיתר. וכו', אבל העיקר שלא יעבור על הדגן תקופה ארוכה של בלילה במים שבדרך הרגיל תקופה זו מחמצת,

ולתיתה אין בה תקופה כזו. ושוב ביאר ברמב"ם ובמרן השו"ע שנפלו מים על החיטים הכוונה שנקוו המים והחיטים שרו בתוכם. ומש"כ במ"ב בבה"ל בשם אחרונים דלמש"כ רבינו אפרים לחלק בין עסיק בהו למינח נייעח אין חילוק בין שריה לזליפה מועטת, תמוה דלתיתה נמי מינח נייעח קדם לתיתה ולאחר לתיתה [ומש"כ הר"ם וטוחנן מיד אינו אלא לכתחלה וכמש"כ לעיל], וכו', ולכן אין לאסור רק בשריה וזמן מרובה עד שיהא בדרך הרגיל מתחמץ, מיהו אפשר שאין אנו בקיאיין לקבוע לו זמן אבל עד שיעור מיל ודאי יש להתיר אפי' בשריה, וכ"כ במ"ב שם הפר"ח דזליפה מותרת דיעבר, וכל שלא נתעכבו המים אלא הן זוחלין הויא זליפה המותרת, וזו נקראת זליפה מועטת. ובהמשך הוסיף והוכיח שסתם לתיתה החיטים בחזקת שלא הוחמצו, ע"ש.

ועל כן מאד נפלאטי, איך אותם כותבים מפרסמים שהמצב היום גרוע מלתיתה, ואינם ניגשים לבדוק בעצמם וביסודיות קודם הפרסום. שהנה בפועל המציאות שונה לגמרי, ראשית, אין בעולם היום בטחנות קמח המסחריות כלל מושג 'לתיתה', ולא 'השריה' במים, אולם כן קיים בחלק מסוגי הקמח 'הרטבה' במים, וזה רק בקמח שנשחן בטחינה גלילית [דהיינו בין גלילים שטוחנים את הגרגרים], אולם טחינה בריחים או כל שיטת טחינה אחרת שאיננה טחינה גלילית - אין החיטים מורטבים כלל, כי אין המכונה יודעת לקבל חיטה לאחר הרטבה. וגם בטחינה באמצעות גלילים, יש סוגי חיטה במדינות רבות בעולם, שאחוזי הלחות הנדרשת בגרגר קיימת באופן טבעי ואין מרטיבים כלל, ועוד שלצורכי 'קמח מלא' הרוב המוחלט מטחנות הקמח אינן מרטיבות קודם הטחינה, כיון שאין להם צורך בהפרדת הסובין מהגרגר [לדוגמא בארץ ישראל, בשביל 'קמח מלא' קיימים שתי טחנות שמרטיבות לעומת שמונה אחרות שלא מרטיבים (נתונים שקיבלתי מהרב פנחס פרידמן אחראי על טחנות קמח בבד"ץ עדה החרדית)]. ועל כולנה, שגם בקמח הלבן בטחינה גלילית שכאן בארץ מרטיבים את החיטה, לא רק שזה לא לתיתה ככתקופת חז"ל, ולא כהשריה במים כמו בתקופת הגאונים, אלא קיים 'חילוץ' הנוסע ובתוכו גרגרי חיטה, ומעליהם יש 'דיזות' המשפריצות מים [למשך כ 5 שניות בלבד] בכמות של 25 ליטר ל 1000 ק"ג שזה בערך 0.025 מ"ל מים לכל גרם [כאשר כל גרם מכיל לפחות 10 גרגרים, ובחיטה ללא קליפה בכל גרם יש כ 18 גרגרים], כלומר הכמות לכל גרגר לא ניתנת להגדרה זה פחות מטיפה שבטיפה. האם לזה יקרא זליפה מועטת, וק"ו כיבוס או השריה? אתמהא.

עוד יש להדגיש שהחיטים בשלב זה לבושים בקליפות שלהם כפי שהגיעו מהקומביין. ומה שראיתי שכתב זה מקרוב במאמר אחד מרבני ירושלים כדי להסביר את המפורסם בשם מרן הגריש"א להחמיר בקמח בן ימינו, וכתב שנתחדש לו, שיש קילוף קודם וכו'. הם דברי פלא ויכול הוא לראות בכל טחנות הקמח, ולא ימצא מאומה, גם המכונה הראשונה שחשבה למכונת קילוף, איננה מקלפת מאומה, צא וחשב, מכונה זו מעבירה 15 טון בשעה [כלומר 150 מליון גרגרים בשעה, שזה אומר שהמכונה נוגעת לכל היותר ב 40 גרגרים בשניה], ומעולם לא היה תפקידה לקלף וגם אין באפשרותה לעשות זאת בזמן של אחד חלקי 40 של שניה אחת, וכל תפקידה להסיר שערות ודברים אחרים, וכל מי שישים ידו במקום הפסולת לא ימצא קליפה כלל וכלל [וכן העיד לפני הרב פנחס פרידמן אחראי על טחנות קמח בבד"ץ עדה החרדית], אם כן היאך הגיע לזה שזו חיטה קלופה? אתמהא.

נמשך בתיאור המציאות, החיטים ממשיכים עם המסוע כלפי מעלה לכיון הסילו, מרגע עזיבתם את מקום התזת המים שוב אין להם כל פגישה נוספת עם מים, ולכן מובן מדוע כבר לסילו הם נכנסים יבשים, כי טיפה כזו קטנה שנוגעת בחיטה אין לה כלל אפשרות להרטיב את הגרגר. ומה שכתב במאמר אותו רב מרבני ירושלים, כי המקום מלא מים וכו', לא ידעתי את כוונתו, והרי המציאות היא מול עינינו, יצא ויראה שהתיאור הוא מדוייק כדלעיל, ועם עליית החיטים במסוע אין יותר מים כלל, ורק באותם דיזות ראשונות היה מים בלבד.

סילול נכנסים כל הגרעינים ונמצאים שם זמן של שמונה שעות לפחות עד שש עשרה שעות, ומשם יוצאים לטחינה. חשוב להדגיש כי כמות המים היא מדוייקת לפי ההזנה [כדי להחזיר ולהגיע ל-16 אחוז לחות, כיון שבאר"י עקב תהליך הייבוא והאחסון יש 12 אחוז, ובחלק ממדינות אחרות בעולם יש כ-14 אחוז, וזוהי שראיתי שכתבו 18% אינני ידוע מהיכן מספר זה]. מטרת השהיה בסילול הוא כדי להחזיר את הלחות שאיבדו ולהגיע ל 16% בחזרה. והמטרה הסופית להקל על הפרדה מן הקליפה.

חשוב להדגיש כי הבור הוא יבש לגמרי, ומאידך יש שם לחות מרובה, וכדרך כל הבורות שעצורים שם מיני דגן. התוצאה היא ביציאה מן הסילול, שהגרעין קשה כפי שהיה בתחילה ללא שום שינוי כלל ועיקר, מלבד זה שיש ריח של לחות שקיבל הדגן, שמזהים אותם בעלי ריח טוב, ודבר נוסף, שאת ריכוך הקליפה, הגם שלא ניכר במישוש האצבעות, מכל מקום אנשי המקצוע מרגישים ריכוך קליפה זו בין השינויים. וכדי להבין את המציאות, צריך לדעת שמעולם לא נמצא שם לא ריכוך של ממש. ובוודאי לא ביקוע. ובוודאי לא צימוח. ויותר מכן אמר לי הרב המפקח מטעם הבר"ץ הנז' לעיל, שהסילול המכיל 200 טון, כאשר הוא מתמלא בחיטים לאחר ההרטבה, יש בתחתית הסילול פתח, באם יש נוזלים כלשהם, כלומר הגומה בהרטבה שירד הנוזל למטה. והוא אומר לי שמעולם, כפשוטו, לא נזל מאומה.

וברור הדבר לכל בר דעת ובוודאי לעוסקים בתחום זה, כי הרטבה מועטה כזו, שכל מטרתה היא להספיג בסובין רטיבות, אשר איננה מגיעה ואיננה קשורה לגרעין המכיל את חומר ההחמצה כלל. ופשוט וברור שכל ההיתר של שעת הדחק, קיים גם היום בשעה"ד ליקח קמח מן השוק, וכל הלחות שהיא העיפוש הקיימת בחיטה כשיוצאת מן הסילול, כבר כתב עליה בשכנה"ג שהזכרנו לעיל (אות 1) לגבי ההיתר להשתמש בחיטים שהיו בבורות וחששו לחימוץ מפני לחלוחית שבבור. ובתחילת דבריו פתח ואמר 'ואני אומר הקץ לדברי רוח וכו' שלא מצאנו שחששו שמא נתבקעו אלא בחטים שנפלו לים, וכו' והביא מדברי הרמב"ן בתשובה על הבורות, שכתב הדבר קרוב שאין כאן חמץ אלא עיפוש והפסד, וכו', כ"ש שהחטים הללו אין בהם שום עיפוש, מראיתם טובה והן קשין, אף על פי שאינן קשים כמו האחרים, מכל מקום אינן לחות. ובוזה יצאנו מחשש מחשש בה"ג על החטים שבאו בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיתן בידוע שהגיע עליהם מים כו'. דהתם שנשתנו מראיתן מחמת המים, או הן לחות ממש שאין השנים טוחנן, מה שאין כן בחטה הזו שמראיתם לא נשתנו, וגם הן יבשות, הילכך הם מותרים. ע"כ.

ונידו"ד ודאי כך הוא, הקושי ברור, השינויים טוחנן, ואין שום שינוי להוציא ריח הלחות שהוא ריח העיפוש, ולחות שמקורה ממקום סגור כמו מיכל שהוא נידו"ד, או בורות שהיו בזמנם, גם אם שהה שם שנה שלימה, עדיין אין חימוץ, ושונה לחלוטין מגרמיני שהוא לחות מהאדמה הרטובה מהגשמים הרבים שירדו והיו השיבולים על האדמה וכמובא לעיל מהכלבו. וכל זה כמבואר בכל הפוסקים שהזכרנו לעיל, וראה עוד לשון ה'השיב משה' (טיטלבוים או"ח סימן יח) בתשובה משנת תקס"ו שנשאל על שנה זו שמחמת גשמים מרובים היה קשה מאד למצוא חיטים שלא צמחו, ואחר הרקדה וברירור שנעשה בכל מה דאפשר, מ"מ היה עדיין הכל בספק וכו', עיי"ש שחילק בין ליחה שמקורה לריכוך. ואם כן אין בזה שום צל ספק שקמח זה איננו חמץ, ובוודאי דשרי למוכרו לגוי, ולהשתמש בו לאחר הפסח. וראה לעיל בסוף אות ו (בד"ה גם בד"ק) שהבאנו לשון המשנ"ב (תנ"ג ס"ק כח) שגם בהשריה גמורה ששורין אותם הרבה במים, אם לא נתבקעו אינו ודאי חמץ אלא ספק חמץ, ויש להקל בהנאה בעבר עליו הפסח שאינו אלא איסור דרבנן. ובהגה' איש מצליח שם כתב להתיר אפילו באכילה, יעו"ש. ומ"מ בנמכר לגוי, אפשר להקל גם למחמירים באופן זה. ועוד ראה שם לעיל מינה בד"ה והנה הגם, שהבאנו דעת המשנ"ב דס"ל להקל כל שהחטים עדיין קשים, ולכאורה כצ"ל בדעת השו"ע, ודלא כמש"כ בהגה' איש מצליח. וראה עוד מה שהבאנו מדברי מרן החזו"א שכתב על דברי

המשנ"ב שדבריו הם דין אמת, אלא שהמציאות שבהשריה ארוכה זו אי אפשר שישארו קשים. ואם כן למעשה בנידוננו שהחטיין נשארים ממש קשים, אם כן אפילו בהשריה יש מקום להתיר, אם כן ק"ו בהזלפה של טיפה בודדת, ופשוט.

ושוב ראיתי בבאר היטב שהביא דברי שו"ת מהרי"ט צהלון (סי' מה) שעמד ארגז מלא חטים והעבירו קערה מים ממקום למקום ונפלו המים על הארגז והיה קודם פסח כיון שלא היה רק קערה אחת שאין בה כשיעור להשרות אפילו עשירית החטים והם נחלו דרך מדרון ולכן אם יש בשולי התיבה סדקים בין דף לדף שהמים נוחלים דרך שם ולא יתקבצו כדי שיהיו החטים נשורים היו מותרים וכ"ש בזה שלא נפלו רק על מעט שי"ל שנתבטל קודם זמן איסורו ואם אין שם סדקים יזרוק מה שבשולי התיבה במקום שיש לחוש שנקוו המים שם והשאר מותר ע"ש ונראה שלכתחלה יש לטחון החטים קודם פסח ע"כ. והוא המצב בפועל לפנינו, ואין שם שום שינוי מהשינוי הנז' בפוסקים, להוציא הלחות המועטה שאיננה אלא עיפוש. ועל כן מותרת חיטה בשעת הדחק כמבואר בשו"ע.

וברור ופשוט שגם כל מי שהחמיר בזליפה מועטת, לא הרי זה כהרי זה, כמות כזו שמוגדרת טיפה שבטיפה, להשוותה למים המושפרצים ממשוטי האונייה וחוזר ונשנה וכו', כשכאן זה חד פעמי וממשיך עד הסילום ומגיע שם כבר יבש. וראה לעיל באות ב (בד"ה ובתשו' הנובי"י) שהבאתי מש"כ בשו"ת חזון עובדיה (ח"ב עמ' קסג הערה ט) ובחזו"ע (פסח עמ' עז טור א) כשאשר היו המהומות בתקופה שהיה במצרים, סמכו לקחת מן הנכרים חטים לעשות מצות. ובדרכו הלכתי אני הקטן והוריתי בתקופת המגפה שהייתה בעולם בשנת תש"פ לתקפ"ץ, ונתקעו כמה יהודים באי לברם, והוריתי להם שיקחו מן השוק [רק שאמרת להם שעדיף שיקחו קמח מלא, שאינו עובר לתיתה, כמבואר בשו"ת כתר מלוכה או"ח סי' כא, יעו"ש]. ובשו"ת שם עוד הוספתי את הס"ס וכו' הנז' לעיל בראש דברינו בדברי הרשב"א ועוד ראשונים, אולם למעשה אין צורך בזה, אלא כמבואר לעיל, גם המחמירים לחוש על הקמח, ומחמירים לא למכור חמץ ודאי, הכא לא איירינן בזה כלל וכלל ומותר גמור הוא וללא ספק [ומ"מ ברור ופשוט שאם יש איזה מקום בעולם שאין נוהגים כמתואר לעיל שיחזור דינו למפורט לעיל בדיעות הפוסקים. אולם מהיכרותי טחנות קמח, מהגדולים בארץ ישראל, באירופה ועוד מקומות, אני כותב את כל האמור לעיל].

ולאחר שהשלמנו את כתיבת הדברים, ראיתי שוב שידידי הרה"ג רבי אברהם שלזינגר שליט"א פרסם את דבריו הקודמים, ושוב עמד על דעתו שיש תוספת לחות של עד 4% בגרעין ושינוי בקוטר הגרעין, ויש מי שאמר שיש ריכוך וכו'. ולכן חזר על דבריו להסביר טעם הסוברים שהוי חמץ גמור. ולענ"ד לא שת לבו לדברי רבותינו הרמב"ן ושיירי כנה"ג הנזכרים, שלחות איננה חמץ גם אם שהה שנה בבורות עצורים, ולא שמונה שעות. ניפוח של חמץ מגיע לאחר ריכוך כידוע לפי סדר הדברים, והכא הגרעינים קשים. ואין כל קשר בין תהליך שעברו הגרעינים לבין תהליך של החמצה.

ולכן הלכה למעשה אנכי על משמתי אעמודה, שאין כאן חשש לחמץ כלל. אלא שמנהג ישראל לא להשאירו בבית ולמוכרו לגוי, ומן האמור ברור ופשוט שאין כלל מקום לחוש שלא למכור הקמח לנכרי, ואפשר להשתמש בו לאחר המכירה לכתחילה גם למחמירים שלא למכור חמץ לנכרי. כל זה הוא הנלענ"ד פשוט וברור בס"ד.

בברכת התורה

שניאור ז. רווח

הרה"ג
משה יהודה לנדאו
שליט"א

מרבני המכון

ביטוח ושמירה של שדה כלאים

שאלה: חברת ביטוח אשר מבטחת קרקע חקלאית וגידוליה, האם מותר למכור פוליסת ביטוח על שדה שזרוע שם כלאים? האם מותר לחברת שמירה לשמור על גינה שיש בה כלאים?

שאלה נוספת: המשכיר בית לישראל והשוכר זורע כלאים בגינה, האם אחריות האיסור גם על המשכיר, כמו לגבי חמץ?

תשובה: במשנה כלאים ריש פ"ח נאמר: "כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים, ואסורין בהנאה. כלאי זרעים, אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרין באכילה, וכל שכן בהנאה".

איסור זריעת כלאים - האיסור לזרוע כלאים הוא בין בשדה שלו ובין בשדה חברו, ואפילו בשדה גוי בא"י כמבואר בגמ' (ע"ז סג, ב) "אין עודרין עם הנכרי בכלאים" [טעם האיסור בשדה גוי מבואר בירושלמי כלאים ז, ד משום שאין קנין לגוי בא"י, וע"ע חזו"א שביעית סי' ו ס"ק ה]. וכ"פ הרמב"ם (כלאים א, א) "אסור לזרוע כלאים לגוי".

איסור קיום כלאים - במשנה הנזכרת מבואר שיש איסור גם לקיים את הכלאים [ולהלן יבואר מתי עוברים ע"ז]. בירושלמי שם רצו להעמיד שהמשנה כר"ע שסובר שהמקיים בכלאים לוקה (מו"ק ב, ע"ז סד). ודחתה הגמ': "אמר רבי יוסה דברי הכל היא, הכל מודים באיסור שהוא אסור, בשלא קיים ע"י מעשה, אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה, כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה". ביאור - מתני' מתפרשת גם לחכמים שחולקים, וגם הם מודים שאיסור יש בזה. ובהמשך דברי הירושלמי דנים המפרשים האם סובר שגם לחכמים המקיים לוקה אם עשה מעשה, וא"כ איסור קיום כלאים הוא מהתורה לכו"ע, או שלחכמים האיסור לקיים הוא מדרבנן.

אמנם בבבלי (ע"ז סח) מוכח שלחכמים החולקים על ר"ע האיסור לקיים אינו מדאורייתא [ואולי אף לא מדרבנן, כדלהלן], שהובאה ברייתא שההיתר לעקור כלאים בשדה הגוי הוא רק משום שממעט את התיפלה, וביארה הגמ' שע"כ ברייתא זו כר"ע שאוסר לקיים כלאים, ולכן יש גם איסור כשרוצה בקיומו, ורק כשממעט התיפלה מותר, ע"ש. ומוכח שלחכמים אין איסור דאורייתא לקיים. יתירה מכך, מהמשך הגמ' משמע שלחכמים אין איסור לקיים אפילו מדרבנן, שהקשתה "אי רבנן, מאי אריא עוקרין, אפילו קיומי נמי שפיר דמי". הרי שלחכמים מותר לקיים. וכ"מ ברש"י.

להלכה פסקו הרמב"ם (פ"א ה"א) ובטוש"ע (סי' רצו א סע' ב) שיש איסור לקיים כלאים, אף שאין הלכה כר"ע שהמקיים כלאים לוקה. וק' שבגמ' הנ"ל מוכח שלחכמים אין איסור לקיים. תירצו המפרשים שכוונת הגמ' שמאחר שאיסור קיום מדרבנן, בשדה של גוי מותר (וכ"ה בב"י הגר"א שם סק"ח, ועוד). והביאור בזה לענ"ד הוא שלדעת הסוברים שאיסור קיום הוא מדאורייתא פירוש הדבר שהאיסור

אינו רק על פעולת האדם, אלא שהכלאים בעצמם אינם רצויים לפני המקום, ואפילו כלאי זרעים שאינם נאסרים, מ"מ מצב הכלאים אסור [ולכן דימתה הגמ' איסור זה לע"ז, ע"ש], ולפי"ז כ' הגמ' שגם רוצה בקיומו אסור אף שאינו מקיים. אבל לרבנן שאין איסור דאורייתא לקיים, אלא רק מעשה הזריעה אסור, גם האיסור דרבנן לקיים אינו משום שמצב הכלאים בעולם אינו רצוי, אלא כנראה משום מראית העין וכדו', ולכן בשל גוי שאין מראית העין אינו אסור.

אמנם בר"ש במהדורות האח' שלפנינו [הועתק מכת"י פאריס קטע שאינו מופיע בדפוסים הקודמים. הקטע החדש לא היה לעיני האחרונים, כולל החזו"א, והראיה מכך שלא הביאו את שיטתו שם לענין קיום בהרכבת אילן, אלא את שיטת הרא"ש ההפוכה], מבואר שמתני' שאסור לקיים היא כר"ע. משמע שלחכמים מותר לקיים. והיינו או שמא למד את דחיית הירוש' באופן אחר, או שלמד מהגמ' בע"ז שם שלחכמים אין איסור קיום כלל.

והנה בתוס' הרא"ש (סוטה מג:): מבאר שאין חיוב לעקור כלאים. והקשה "והא דקאמר (משנה הנ"ל) אסורין מלקיים, היינו שלא ינכש ולא יחפה אבל אינו מחויב לעקור. והא דקתני בפ"ק דמו"ק (ב.) ויוצאין על הכלאים... מפני מראית העין". לכאורה מבואר בדבריו שאין איסור לקיים אפילו מדרבנן [אלא משום מראית העין באופנים שיש חשש זה], שהרי הק' מהמשנה שכתוב שאסור לקיים, ולא תירץ שאסור מדרבנן, משמע שאפילו מדרבנן אינו אסור לחכמים, ולכן הוצרך לפרש שכוונת המשנה שאסור לקיים הוא שלא יעשה מעשה של ניכוש וחיפוי. וגם קושייתו אח"כ מדוע יוצאין ב"ד על הכלאים משמע שאפילו מדרבנן מותר לקיים, אלא שתי' משום מראית העין [כנראה שיחשבו שהוא זרע]. יתכן שלמד שזו גם כוונת הירוש' שתי' שמתני' כחכמים, ומבאר הירוש' כשלא ע"י מעשה, כלומר שמה שלחכמים אין איסור לקיים הוא כשלא עשה מעשה, אבל כשעושה מעשה לוקה, שהמחפה והמנכש לוקה משום זרע לרב יוסף (מ"ק ב: ע"ש) [ואולי זו גם דעת הר"ש, אלא שלא רצה להעמיד מתני' כחכמים וכשעשה מעשה זריעה, שזה לא נקרא מקיים, ולכן העדיף להעמיד כר"ע].

אלא שהחזו"א (כלאים ב, ט) פירש את תוס' הרא"ש שודאי סובר שגם לחכמים יש איסור מדרבנן לקיים, ודברי הרא"ש בדאורייתא, וזמ"כ הירושלמי שהכל מודים שאסור לקיים. וע"ש שביאר מה הקשה הרא"ש מהא דיוצאים על הכלאים. אלא שלענ"ד תמוה א"כ מה הקשה הרא"ש ממתני' שאסור לקיים, ותי' בניכוש וחיפוי, הול"ל שמדרבנן אסור [ודוחק לומר שמשמע ממתני' שהוא איסור תורה], וכמו שהירוש' עצמו תי'.

ומ"מ בדעת הרא"ש מוכח שאין איסור לקיים כלאים מהתורה. והבאנו אם כוונתו שאסור מדרבנן, או שאפילו מדרבנן מותר, ורק משום מראית העין אסור. וכתבנו בביאור הגמ' שם שאצל גוי מותר לקיים שלא שייך בו מראית העין.

א"כ כמה אופנים בפירוש המשנה שאסרה לקיים כלאים. דעת רמב"ם וטו"ש ע"ע ועוד, וכן ההלכה, שקיום אסור גם לחכמים. בפשטות מדרבנן [וכן נקטו בחזו"א וד"א. ודעת החזו"א שגם כוונת הרא"ש כן]. ויש מי שכו' שהוא מדאורייתא [עשעה"מ פ"א ה"ג]. בתוס' הרא"ש פירש משנתנו בקיום ע"י מעשה תולדת זריעה, כגון מחפה, ומשמע שבלא"ה מותר לחכמים. וכע"ז בר"ש, ולכן כ' שמתני' ר"ע.

מקיים כלאים בשדה של גוי - כמבואר לעיל, לכל השיטות בשל גוי אין איסור לקיים לחכמים ולהלכה, וברייתא (בע"ז סם) שכתבה שאין עודרין עם הגוי בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למעט את התיפלה ביארה הגמ' שם שמדובר כשעושה עמו בחינם, ומשום איסור "לא תחנם", אבל בשכר מותר לקיים, וכ"ש לעקור, גם ללא טעם "למעט התיפלה". אלא שלכאורה ק' שהרמב"ם (פ"ה ה"ה).

וכ"ה בטוש"ע סי' רצו ס"א) פסק ברייתא זו כלשונה, אף שהלכה כחכמים. ותי' האחרונים [וכן בחזו"א ב, ח] שהרמב"ם כ' הלכה זו דווקא בכלאי הכרם, ושם כן הוא להלכה, ומשום שאסור להשתכר באיסור הנאה בכל אופן, ואפילו לקיים, והתחדש שגם איסור זה מותר כשממעט התפלה. והגמ' שדנה בברייתא זו משום שהברייתא נאמרה אף בכלאי זרעים [וצ"ע שהנו"כ סתמו שמקור ההלכה הוא בגמ' שם, ולא פירשו כנ"ל].

מקיים כלאים בשדה חבירו ישראל - יש לדון אם בשדה ישראל חבירו יש איסור קיום כלאים. ואף שבשל חבירו ישראל בלא"ה אסור משום מסייע לעוברי עבירה, מ"מ נפ"מ תהיה באופן שאינו מסייע, כגון שהבעלים חש"ו [וצ"ע], או כגון שהוא פועל בשדה חבירו, ומגדר את שדהו, ורואה שיש כלאים, ויודע שכשהבעלים ידע הוא יעקור, וכל שאין נחותא של הבעלים אינו עובר, מ"מ שמה הפועל נקרא מקיים [אמנם כבר דנו האם כה"ג נחשב כלאים, ואם נחשב מקיים. ואכמ"ל], או כגון שלשיטת בעה"ב ורבנותיו אין כאן כלאים, והפועל נוקט כדעת האוסרים, ולדידיה יש כלאים והוא מקיים [כגון שבעה"ב נוהג כפסק הרמב"ם פ"ז ה"ג שבכרם כשיש בין שורה לשורה בין ח' לט"ז אמה אינו כרם. והפועל מחמיר כדעת הראב"ד ושא"ר והגר"א] ומ"מ צ"ע אם אכן ככה"ג אין דינו כמסייע לפי שיטתו]. והנה לשון האחרונים שביארו שבשל גוי אין איסור מקיים נראה שבשל ישראל יש ואפי' אחר. אלא שאינה ראייה כ"כ, שאפשר שנקטו כן משום שבישראל אחר בלא"ה אסור בדר"כ. מאידך, לשון הרמב"ם (פ"א ה"ג) "ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו", משמע שדווקא בשדהו אסור. ולא מצאנו מי שדן בזה. ולכאורה נראה שהאיסור כולל גם בשל ישראל אחר. וצ"ע.

קיום כלאים כיצד - בדעת ר"ע הסובר שהמקיים כלאים לוקה ביאר הערוך [הובא בתוס' בע"ז שם] שהכוונה שהשהה את הכלאים ולא עשה מעשה. ובתוס' הק' שהרי ר"ע סובר לאו שאב"מ אין לוקים עליו. ולכן תי' שמירי כגון שגדר סביב הכלאים. וצ"ע מדוע זה נקרא מעשה, והרי לא עשה מעשה בגוף הכלאים וגידולם, אלא בשמירתם? והגרשו"א הקשה עוד, בחמץ בפסח שאסור בכל יראה ובל ימצא האם ילקה אם העביר את החמץ ממקום התורפה למקום המוצנע, וכדו'? והרי ברמב"ם כ' שאינו לוקה אא"כ קנה חמץ בפסח או חימצו?

לכאורה יש ליישב שחלוק בל יראה מקיום כלאים, שחמץ אינו מאוס בעצם, שהרי מותר לראות אפילו ברשות הישראל חמץ של אחרים שאינו חייב באחריותם, ושל גבוה, אלא שהזהירה התורה [מלבד על אכילתו] גם על הימצאותו ברשות הישראל כשיש לישראל זיקה אליו. לפיכך מעשה לשמירת החמץ אינו מעשה ביחס להימצאות החמץ ברשותו. אבל בכלאים כאמור התחדש לר"ע [איסור שאינו בשאר איסוה"נ מלבד ע"ז] שאסור לרצות לקיימו, וא"כ י"ל שמעשה המשמר ומקיים יותר את הכלאים הוא מעשה בגוף איסור קיומו.

ומ"מ לכו"ע האיסור לקיים כלאים הוא אף בלא מעשה, ולא נחלקו אלא על מלקות.

אכן כאמור הלכה אינה כר"ע, ומ"מ נקטינן שאסור לקיים מדרבנן, ואף בלי מעשה, וכ"ש כשמגדר. ולפי זה בשל גוי מותר. אלא שאם מחפה, מנכש או משקה, וכדו', חיובו מדאורייתא כדן זורע, וכדבר יוסף (מו"ק ב:), וכ"פ הרמב"ם (כלאים פ"א ה"ב, ושבת פ"ח ה"ב) [וי"ס שהלכה כרבה שם. ואכ"מ].

עידור וחרישה בשדה זרועה - אם דינם כזריעה או כקיום. לכאורה היה נראה שבזה לא נחלקו בסוגיא במו"ק משום מאי מתרינן, ופשוט שהוא תולדת חורש, ומאחר שחרישה בכלאים לא נאסרה, ע"כ איסורם משום מקיים. וכן ראה חזו"א (שביעית ריש סי' יח) שחורש אינו אלא תולדת חורש.

אלא שבחזו"א (כלאים ב, ח) הקשה שהרי בברייתא בע"ז נאמר שאין עורדין עם הנכרי בכלאים, וגם חכמים מודים לזה, וכפי שכ' התוס' שם ד"ה סברוה. ואמאי אסור, הא אינו אלא קיום, ומותר בשל

גוי? ומוכח שעודר, וכן חורש סביב האילנות, חייב לר"י משום זורע [ולרבה ע"כ הברייתא כר"ע]. אלא שהחזו"א דן, מיהו י"ל שעודר וחורש משום חורש, וכ"כ בירוש' בשבת, ואעפ"כ עודר אסור בשל גוי משום מקיים, שדווקא מלאכות שאינן מסייעות בגידול מותרות בגוי, כיון שבגוי לא שייך כ"כ איסור מקיים, אבל עבודות שמסייעות בגידול אסורות גם בשל גוי משום מקיים.

ניתן להביא סיוע לתני' זה מדברי תוס' ר"י מפאריש (בע"ז סד.) שהקשה למ"ד שמנכש משום חורש [רבה], דמרפי לארעא, כ"ש עודר, א"כ לרבנן לא יהיה אסור לעדור אצל גוי. ותיירץ דמדרבנן מיהא מודו שאסור, דדמי קצת לזורע. א"נ י"ל דודאי לרבנן שרי לעדור... והיינו דפריך אי לרבנן אפילו לקיים נמי'. הנה בתני' הראשון כ' כעין חזו"א, אלא שדבריו לפי רבה. ובתני' השני מסכים שלרבה מותר לעדור, וזה כמוש"כ שלרבה ע"כ ברייתא זו כר"ע, ולרבנן מותר. אלא שעוד יש לדייק מדבריו הר"י מפאריש שסובר שאליבא דרב יוסף עודר יהיה משום זורע, ולכן קושייתו רק לרבה, וזה כתי' הראשון של חזו"א. וי"ל. וצ"ע.

ומ"מ לענ"ד תירוצו הראשון שעודר משום זורע [וכן דייקנו מהר"י מפאריש] קשה מאד מסוגיית הירושלמי (כלאים פ"ח ה"א), ואותה גמ' גם בבבלי (מכות כא:), שרב ינאי אמר שמחפה לוקה, וריו"ח הוכיח כן מהמשנה שהחורש לוקה שמונה, וביניהם משום כלאים. ואיך שייך ללקות על חורש, ע"כ כשמחפה. הרי שלכל השיטות שם לא עלה על הדעת שילקה על חורש משום זורע, ע"ש [ודוחק גדול לומר שסוגיא זו כשיטת רבה].

העולה מהנ"ל שהעודר והחורש בשדה כלאים אסור אף בשדה גוי, כנראה משום מקיים. שאר מלאכות שהן תולדות זורע איסורן מדאורייתא, ואילו עבודות קיום שאינן מסייעות לגידול מותרות בשל גוי.

שיטת הראב"ד - לראב"ד (בחידישו לע"ז סד. ובדרכו הלך גם הרשב"ם בפי' שם) שיטה חדשה ויחודית, שביאר שמש"כ הברייתא בע"ז אבל עוקרין עמו כדי למעט התיפלה, הכוונה שעוקרין למטרת צימוח, שמדלל כדי שהשאר יצמחו טוב, וגם זה מותר כדי למעט התיפלה. והברייתא שם היא כרבה שהלכה כמותו כנגד רב יוסף, ולדידיה ניכוש הנ"ל אינו אלא קיום, ואעפ"כ אסור אי לאו שממעט התיפלה, ומזה הוכיחה הגמ' שהברייתא כר"ע. וכשהגמ' דחתה שברייתא כרבנן, ושאלו אם כן אפילו לקיים מותר, הכוונה שגם לעדור צ"ל מותר.

ויש בשיטה זו מספר חידושים. א. שהלכה כרבה. ב. ההיתר למעט התיפלה הוא אף כשמטרת הבעלים לתועלת הצימוח והכלאים באיכות הגידול, מ"מ ממעט בכמות האיסור. ג. לחכמים מותר אף לעדור, ואף לנכש ניכוש המועיל לצמיחה לפי רבה, גם כשאינו ממעט התיפלה, וכל זה בכלל קושיית הגמ' א"ה אפילו לקיים שרי. ולשיטתו משמע שלפי רב יוסף לחכמים מותר לעדור אבל אסור לנכש כשמועיל לזריעה משום זורע, ואף שממעט התיפלה. כלומר שממעט התיפלה מתיר איסור קיום אף לר"ע, אך לא איסור זריעה. והסברא ברורה, שרק מקיים שאין בזה מעשה אסור אלא המצב והתייחסות האדם לכך היא האיסור, בממעט התיפלה אינו מוסיף בקלקול אלא בתיקון, אבל זורע שהוא מעשה אסור, כוונתו למעט תיפלה אינה מתירה.

אמנם המבארים שלא כדבריו, והברייתא כרב יוסף, נחלקו עליו בזה, ועוד יל"ע.

והנה בכמה מהעבודות נחלקו אם דינם זורע או חורש, ונפ"מ לכלאים, והובאה מחלוקת רבה ורב יוסף בזה, וכמי ההלכה. אלא שהתוס' (מ"ק ב: בשורה האחרונה) כתב שמ"ד זומר וצריך לעצים חייב שתיים חולק עליהם, ולעולם חייב גם משום זורע. ונפסק להלכה כמותו. אלא שעדיין אפשר שגם לדידיה החורש תחת האילן והעודר דינם רק חורש, וכפי שביאר חזו"א שבביעית שם כשהתורה קראה לזה חורש כוונתה ששמו חורש על אף כל התועליות שבוה, ואף אותם תועליות הדומות לזורע. זאת ועוד, יש

החולקים על התוס', וביארו שזומר וצריך לעצים הוא פעולה אחת שפועלת בחלקים שונים, משא"כ מנכש שפועל בצימוח, אלא שהשאלה מה שמו, בזה אינו חייב אלא משום אחד מהם.

כלאים בשדהו המושכרת לישראל - יל"ע מה הדין במשכיר את קרקע או בית עם גינה לשאינו שומר תו"מ, ושתל השוכר שם כלאים, האם המשכיר עובר על איסור מקיים?

הנה בחמץ בפסח שההלכה "אבל אתה רואה של אחרים", ואעפ"כ כשהחמץ ברשותו וקיבל אחריות אסור, וכן כשהחמץ של ישראל אחר י"א שצריך לבער אפילו כשלא קיבל אחריות, כ' במשנ"ב או"ח סי' תמ"ג שכתב המשכיר או השאיל ביתו לגוי עובר משום בל יראה, דקי"ל שכירות לא קניא, וא"כ הרי מונח החמץ בביתו של ישראל [וע"ש שכ' שבדיעבד יש להקל בחמץ שעבר עליו הפסח]. שמה גם בכלאים יהיה איסור על המשכיר מחמת הכלאים שברשותו, ויצטרך המשכיר לשלם לו כדי להחזיר את השכירות [כמו שכ' חזו"א כלאים ב, ט-יא במי שמכר אילן מורכב לגוי. אמנם אינו דומה לשם, ששם מכר איסור]. אמנם נראה שאינו דומה כלל לחמץ, שדווקא שם הקפידה תורה על רשותו שלא ימצא בה חמץ, משא"כ בכלאים לא מצינו כן.

נשכר לשמירה על שדה כלאים - שומר או חברת שמירה שנשכרו לשמור שדה כלאים, באופנים שאינו משתכר מאיסוה"נ, וכן אינו מסייע לעוברי עבירה, כמבואר לעיל. הנה לענין חמץ בפסח, אף שמותר שיהיה ברשותו חמץ של אחרים, מ"מ אם קיבל אחריות [בפשטות שומר שכר, וי"ח, ע"ש] עובר מדאורייתא על איסור בל ימצא (פסחים ה:; טו"ע סי' תמ). האם בכלאים יש לאסור משום שבחוב האחריות שיש לו שלא ינזקו גידולי הכלאים הופך אותו לכעין שותף?

צ"ע להלכה, אבל לכאורה נראה שאין זו סיבה לאסור בכלאים, שהרי בגמ' שם מבואר שאפילו למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי, מ"מ לולי הריבוי מהפס' "לא ימצא" לא היינו אוסרים, מפני שחוב האחריות אינו אלא אם יאבד, וכשהוא בעין חוזר החמץ לבעלים, ואין לשומר שום זיקה לחפץ בעודו בעין. ועוד, בקרקע אין דיני שומרים. ועוד, נראה שאין לדמות דין כלאים לחמץ, שבחמץ הקפידה תורה שלא יהיה ברשותו חמץ שלו, וכשקיבל אחריות ריבתה תורה שבכלל בל ימצא, אבל בכלאים האיסור גם כשאינו ברשותו, אבל לכאורה תלוי במעשיו, ולא בזיקת הכלאים אליו. וצ"ע, ועחז"מ.

ומ"מ לגבי חברת ביטוח המבטחת גידולי כלאים כבר כתבו הפוסקים שגם לענין חמץ אינם עוברים, מאחר שאינם מקבלים ע"ע את שמירת החמץ בפועל, ולא קיבלו עליהם אלא את תשלום הנזק [וכ"כ בשם הגרשז"א בהליכות שלמה פסח פ"ו ס"א]. ובפרט שבהסכמי הביטוח התשלום אינו בהכרח בגובה הנזק בפועל.

ומ"מ במקום שיש איסור משום משתכר באיסוה"נ, לכאורה יש לדון שגם חברת הביטוח אסורה לבטח גידולים אלו שהרי היא משתכרת מאיסוה"נ. וצ"ע.

סיכום דינים העולים:

א. זריעה ושאר עבודות שדינם כזריעה - אסורות בין בשדה ישראל ובין בשדה גוי בא"י, וחייב מדאורייתא בין בכלאי הכרם ובין בכלאי זרעים [מלבד שהפירות נאסרים בכלאי הכרם].

ב. קיום בכלאים - גם אם נעשו הכלאים מאליהם אסור להשאיר ולקיים אותם, אלא צריך לעוקרם. ובפשטות הוא איסור דרבנן להלכה [ויש סוברים שמוותר לקיים, וההלכה כדעה ראשונה. ונראה פשוט שהאיסור לקיים הוא גם בכלה"כ, אף שבלא"ה הפירות נאסרים. וכן אפילו כשהפירות

עדיין אינם נאסרים, כגון שלא הוסיפו מאתים, או שהענבים אינם כפול הלבן, וכדו', אסור לקיים, כשם שאסור בכלאי זרעים].

ג. **קיום בשדה גוי** - בכלאי הכרם שאסורים בהנאה, כל שמשתכר מאיסור הנאה אסור מדרבנן. וכשעושה בחינם אסור משום לא תחנם, וכשהגוי מחזיק לו טובה על כך כ' הפוסקים שנחשב כמשתכר. משתכר מאיסור הנאה בדיעבד דמיו מותרים, חוץ מבע"ז, וקצת בשביעית שקנסו דמיו במרובה. [אמנם יש אופנים שאין במעשיו משום משתכר באיה"נ, כגון שרק מקצת השדה כלאים, וגם בלי הכלאים צריך לגדר]

ד. **קיום בשדה גוי בכלאי זרעים**, וכן בכלאי הכרם באופנים שאינו אסור משום משתכר מאיסור הנאה - קיום הכלאים כגון בניית גדר סביב הכלאים, או שמירה, שאיסורם בשדה שלו משום מקיים, בשל גוי מותר. השקיה וניכוש ודומיהם, אסורים משום זורע להלכה, וע"כ אסורים מדאורייתא. ויש פוסקים שהלכה כרבה [חידושי הראב"ד. וכן ראה כס"מ], שאיסורם משום מקיים, כדלהלן [אלא שאף שמקיים בשל גוי מותר, בעבודות קיום כגון אלו יש לאסור, דלהלן]. והעיקר להלכה כדעה ראשונה.

ה. **עידור וחרישה בשדה כלאים** - אפשר שגם הם אסורים משום זורע. כ"כ בחידושי הראב"ד, ובתוס' ר"י מפאריש לדעת רב יוסף, וכ"כ חזו"א בכלאים בצד אחד, ושלא כדבריו בשביעית. אמנם מהירושי' בשבת ובכלאים, ומהבבלי במכות נראה שהוא משום חורש, וא"כ בכלאים אין איסורו אלא משום מקיים, וא"כ בשל גוי צ"ל מותר. אולם משמע שדין אין עודדין עם הגוי בכלאים הוא לכו"ע, וע"כ צ"ל שאע"פ שהוא קיום בשל גוי, עבודות שמסייעות לצימוח נאסרו אפילו בשל גוי. כ"כ הר"י מפאריש בתי' אחד, וכן בחזו"א בתי' אחד. אמנם יש מהראשונים שביארו שמותר לעדור בשל גוי, וכדין מקיים [אם אינו משתכר באיסוה"נ]. ולדינא נראה מהאחרונים שנקטו להחמיר.

ו. **קיום בשדה ישראל חבירו** - כשאין איסור משום משתכר ולא משום מסייע לעוברי עבירה, נראה שיש איסור קיום בשל חבירו ישראל. וראה לעיל.

ז. **השכיר שדהו, והשוכר מגדל כלאים** - נראה שאין דינו כחמץ, והבעלים אינו עובר אף ששכירות לא קניא.

ח. **שומר וחברת שמירה על שדה כלאים** - באופן שאין משום משתכר באיסוה"נ ולא מסייע לע"ע, ואינו אסור משום מקיים כדלעיל, נראה שאינו אסור משום חיוב האחריות שלו, ואינו דומה לחמץ בפסח.

ט. **וכ"ש חברת ביטוח** - אין חיוב האחריות סיבת איסור. אמנם באופן שקיים איסור משתכר באיסוה"נ לכאורה יש לדון שגם חברת ביטוח אסורה.

תשובות הלכה למעשה שהשיבו ראש המכון ורבני בית ההוראה שליט"א

(נלקט מתוך שאלות רבות שנשאלים הרבנים מידי יום ביומו בקו ההלכה ובשו"ת און לייז)

קו ההלכה והכשרות 03-7528999

ימים א-ה בין השעות 09:00 ועד 23:30 יום ו בין השעות 10:00 ועד 13:00

מורינו ראש המכון הגרש"ז רווח שליט"א

קניית ויסקי בדיוטי פרי לאחר הפסח תשפ"ד

שאלה: בכל שנה הרב מתריע שלא לרכוש ויסקי ושאר מוצרי חמץ בדיוטי פרי בארץ, בגלל חמץ שעבר עליו הפסח. בשנה שעברה החל איזה תהליך שינוי כפי שפורסם. מה קורה לגבי השנה הנוכחית?

תשובה: בדיוטי פרי בארץ ישראל במשך שנים לצערינו הרב, גם כשהיו מוכרים את החמץ היו עוברים בריש גלי ומשווקים לציבור ויסקי בימי הפסח, ויותר מכך היו משווקים ומציעים ויסקי חדש 'השקה' בימי הפסח, ועל דבר זה עוררתי וניגשתי לחכמי ישראל, שחיוקו הענין לא לקנות מהם [גם אם יש צדדים הלכתיים שהמכירה שלהם חלה]. בשנה החולפת, הם עשו חלוקה ואת הויסקי שהיה בשיווק בזמן הפסח הם סימנו במדבקות. ואילו את זה שהיה מכור לגוי כדת השאירו במקום סגור ולא הוציאו אלא לאחר הפסח.

לגבי השנה הנוכחית - יש לציין שכנראה משנה זו הבעיה לא קיימת יותר, שכן החל מתחילת שנת 2024 חברה בבעלות גויים [היינמן] קנתה ב 100% את חנויות השיווק של המשקאות בדיוטי פרי, כך שלמעשה הכל היה בבעלות גמורה של נכרי בימות הפסח [הגם שכמובן עדיין כואב ודואב שחמץ נמכר בריש גלי, ויהודים נכשלים בזה בימות הפסח].

ג'לטין דגים עם חלב

שאלה: למו"ר מזכה הרבים שליט"א, האם לשיטתינו [דעת השו"ע] שנמנעים מלאכול חלב עם דגים, אין לאכול מאכל חלבי שיש בו ג'לטין דגים?

תשובה: לענ"ד מותר לכתחילה גם לדעת המקפידים שלא לאכול חלב ודגים, להשתמש בג'לטין דגים. ואסביר לכבודו, כידוע עצם סוגיית חלב ודגים נתונה במחלוקת גם בשיטת מרן הבית יוסף. והנה ג'לטין שכידוע לא נותר ממנו ד.נ.א. בתהליך ייצור שלו, מסתבר שאין דינו כדגים. ועוד מי

יימר לך שהנעשה מקשקשי הדג או עור הדג, גם הוא מזיק לבריאות כשם שבשר הדג מזיק, ולכן להלכה נראה ברור שמותר בלא חשש כלל.

בצל קלוף שעבר עליו לילה

שאלה: השארתי בצל קלוף בלילה עד השעה 04:00 לפנות בוקר, האם זה נאסר משום לינת לילה?

תשובה: הזמן הקובע הוא עלות השחר, אם הבצל היה קלוף ועבר עליו זמן עלות השחר, דינו כדין בצל קלוף.

אדנית של נענע – מנטה

שאלה: שלום וברכה כבוד הרב, תזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה. יש לי שלוש אדניות במרפסת, של נענע, של מנטה, ושל נענע-מנטה. יש לי שתי שאלות:

ראשית רציתי לשאול לגבי מעשרות, אציין כי העציץ הוא נקוב ואינו מתחת כיפת השמיים כי יש מרפסת של השכן מעל, במצב כזה מה הדין וכיצד עלי לעשר?

שנית רציתי לשאול לגבי כלאיים, האם מותר לי לשתול עשב של נענע באותו אדנית ששתול בתוכה מנטה, והאם מותר לגדל את העציץ של הנענע מנטה בעשב אחד מחשש כלאיים?

תשובה: א. ההגדרה של שני המינים הללו הוא מין אחד בהלכה. ב. עליך להפריש תרו"מ בלא ברכה. בהצלחה.

כלאים בגפן

שאלה: יש לי גת [קאת] סמוך לגפן, האם זה בעיה של כלאים, כמו"כ יש לי גם עשב לימון וזעתר בסמוך, מה דינו?

תשובה: גת וגפן - אין בעיה. עשב לימון או זעתר יחד עם גפן זה כלאים, ולכן אם זה כרם צריך להרחיק 4 אמות [שוחקות כלומר 1.96 מ'], ואם זו גפן יחידית או אפילו כמה אבל בשורה אחת די להרחיק 60 ס"מ.

כלאים אבטיח ומלון

שאלה: לכבוד הגאון הגדול מרא דאתריה של סדר זרעים ועוד. נשאלתי בבית ההוראה על ידי מגדל אבטיח ומלון, לגבי הרחקת הכלאיים (מכל מין יש כמה שורות). השאלה היא, האם הדבר מותר ע"פ המשנה (כלאים ג, ד): "הנוטע שתי שורות של קישואין שתי שורות של דלועים שתי שורות של פול המצרי מותר". אלא שראיתי שיש מחלוקת ראשונים להלכה אם צריך תלם שיפסיק ביניהם. ואם צריך האם מותר לבצע כעת?

תשובה: שלום וברכה לכבודו, התשובה היא שלהלכה צריך הרחקת תלם. אפשר לבצע גם כעת, מיד לאחר שנודע לו האיסור.

שהחיינו על אבטיח מצוי המורכב בכלאים

שאלה: שמעתי שפרסמו שאין לברך שהחיינו על אבטיח ומלון כי הם מורכבים באיסור כלאים, האם זה אכן נכון מבחינה מציאותית שהם מורכבים, והאם כך ההלכה למעשה שלא לברך?

תשובה: על מלון בלאו הכי אי אפשר לברך כי יש מילון משווק כל ימות השנה. לגבי אבטיח שיש הפסקה של חודשיים - אכן רוב האבטיח בעולם הוא כלאים, כלומר כל אבטיח שאין בו גרעינים הוא מורכב על גבי דלעת. ומכאן סיבת השמועה שאין לברך שהחיינו על כלאים, כי איך יברך על דבר שהוא אסור ויאמר עליו שהחיינו 'לזמן הזה'.

למעשה - חשוב להדגיש שדבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים והבאתי דיון זה בכמה תשובות ראה כדוגמא בשו"ת חלקת השדה (ח"ג ערלה סי' א), ועיקר הדיון שם אם להשוות ברכת אילנות של ערלה וכלאים, ואם להשוות ברכת אילנות לשהחיינו, והבאתי שם דברי בעל הלכות קטנות (ח"א סי' ט) דאין לברך עליו שכל דבר שעשו בני אדם נגד רצון הבורא איך יאמר שהחיינו לראות דבר זה, ואע"ג דמותרים באכילה מגזירת הכתוב אבל לברך שהחיינו לא מסתברא. מאידך הבאתי דברי היעב"ץ (שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' טג) שהשווה ברכת שהחיינו לברכת הנהנין, וכשם שא"א ליהנות בלא ברכה ולכן מברך ברכת הנהנין ה"ה בשהחיינו. ועוד הוסיף שהגוי שמרכיב לא עבר על איסור הבורא, וכתבתי שם שלכאורה אם ישראל עשה את ההרכבה, אפשר שגם הוא יודה לאסור [ואולי הוסיף טענה זו רק כסניף בעלמא]. עוד הבאתי מדברי החזו"ע (פסח בדיני ברכת האילנות), שכתב דשב ואל תעשה עדיף, אלא שבסוף דבריו כתב שהמיקל בזה משום ס"ס לברך שמא הלכה כדעת המהר"ח הכהן שמותר כיון שזה ברכה כללית. ואת"ל שאין הלכה כדבריו, שמא הלכה כדעת היעב"ץ [שיש האומרים שהמנהג כדבריו] שכיון שמותר באכילה מותר בברכת הראיה, הנהוג כן אין מזניחין אותו. ועוד ציינתי לביב"א בח"ה או"ח סי' יח ובמילואים לספרו שם בעמ' שמח, מה שכתב להקל לגבי פירות הדר שיש שם ספק נוסף. ודו"ק.

דג סלומון לבן

שאלה: כבוד מוריני ורבינו, יש כאן בבואנוס איירס דג סלומון לבן, האם אפשר לאוכלו או שיש בעיה של תולעים?

תשובה: דג זה הנקרא 'סלומון דה מר' מקורו מן הים, הדג מלא תולעי אניסאקיס, והוא קשה לניקיון ולבדיקה. מומלץ מאד לוותר על הניקוי ולא לאוכלו.

חרקים בפסילורה

שאלה: האם בפסילורה מצויים חרקים?

תשובה: פרי הפסיפלורה בחזקת נקי, הגם שנמצאים עליו לעיתים עקיצות של זבוב הפירות, בכל אופן לפרי אין חדירה אפשר מחמת עובי הקליפה, ואולי מחמת חמיצות הפרי.

חרקים בטולסי

שאלה: האם בטולסי מצויים חרקים? והאם צמח זה מותר לגבר?

תשובה: טולסי הוא כינוי בהודו לאחד מזני הבזיליקום המכונה 'ריחן קדוש', זה זן מזני הבזיליקום, ונקרא כך עקב התכונות הרפואיות שלו. בצמח זה מצויים חרקים, ונקיונו כמתואר בערך בזיליקום בתולעת שני חלק ג. אולם השיווק המצוי שלו, הוא לחליטה של תה בתוך שקיות או כעלים יבשים, כאשר בתוך שקיק תה, אין לחוש, ובעלים יבשים יש לפזר על מגש לפני השימוש ולהתבונן, או לסנן במסננת סולת ולראות את הנשורת שנופלת. לא שמעתי על בעיה שיש לגבר לשתות צמח זה, אולי יש לברוק מומחים להשלכות צמחי רפואה.

מנין ערלה בהעברת עציץ עם נקבים

שאלה: שלום וברכה לכבוד מורינו, עציץ שיש בו 7 חורים של 1.2 ס"מ ונמצא על אדמה. וגידלו בו שתיל קרוב לארבע שנים וכעת מעבירים לאדמה. מה דינו?

תשובה: בדין זה כבר דנתי בכמה מקומות ובצורות שונות של השאלה, ראה את סיכום הדין בספר עץ השדה, בפרק העוסק בדיני עציצים ומשתלות.

למעשה בנידון שאלתך, אכן יש צירוף נקבים שיש מקום גדול לצרפם ולהתיר כדין שיעור נקב הנצרך. ועוד שיש להתיר מעיקר הדין באילנות כל עציץ שאיננו מתכת או פלסטיק עבה ביותר [לדעת הרמב"ם והשו"ע]. עוד יש לצרף את דברי מרן החזו"א שמעיקר הדין בכלל לא ברור שבמעבר מעש"נ לנקוב מונה ערלה מחדש. בצירוף כל האמור יש על מה לסמוך להתיר ולהמשיך את מנין שנות הערלה.

הכשרת שיש 'למינם'

שאלה: ראיתי בגליון 'תנובות שדה' לפני פסח שכבוד הרב כתב על שיש 'למינם' שהוא חרס גמור ולא מהני הכשרה. שאלתי את הספק שממנו קניתי את השיש, והראה לי תעודת כשרות של אחר מרבני איטליה, שכתב שאין חשש ואפשר להסתפק להכשיר ע"י עירווי, מה הדין למעשה?

תשובה: לאחר שפירסמתי המאמר נשלח אלי אישור זה, וכתבתי לאותו רב מאיזה טעם התיר? והשיב לי שקיבל מהיצרנים את כל המסמכים המראים שאין בליעה בזה, ולכן התיר על סמך זה שיועיל הכשרה. והשבתי לו, ואבהיר גם לכם, כמו שכתבתי במאמר שם הייצור של הלמינם ודומיו זה ב 1200 מ"צ וממילא צפיפות החומר גבוהה מאד, כך שכתמים לא נותרים עליו, ועוד מעלות נוספות. אולם הבליעה ההלכתית איננה שווה לכללים אלו, ובוודאי לא באופן שעל סמך זה נבוא להתיר כלי חרס מה שאסרה תורה ולא מהני הכשרה, ובמאמר שם ביארתי את הדברים. ולכן למעשה יש לדון את השיש הזה ככלי חרס גמור ולא למצוא לו שום היתרים, שאין לנו הבנה מהי בליעה כדי להכריע להתיר ברמת צפיפות מסוימת של חומר [ואכן אותו רב לאחר שהבין שהחומר מחרס גמור לא השיב לי עוד, ואפשר שלא ירד לתכונות סוג החומר].

אלוורה 'פרידום' לחיזוק מרפקים

שאלה: שלום כבוד הרב, האם מותר לי למכור את המוצר משקה אלוורה 'פרידום' לאנשים שצריכים חיזוק למרפקים? [מצורף אישור הלכתי שקבלתי]

תשובה: במשקה זה כפי שאת רואה ברכיבים יש גלוקוזאמין סולפט וקונדרויטין סולפט - שניהם מקורם מן החי משרצים ומנבלות. באחוזים הם נמצאים במוצר בכמות של 2.42 אחוז, שזה יותר משישים. וזה בצירוף שניהם, אולם כל אחד בפני עצמו כן בטל בשישים [ואיסור מבטל איסור]. והנה כיון שיש חשיבות לצרוך מוצר זה לזקוקים לחיזוק המרפקים, על כן האישור ההלכתי שהצגת, דבריהם נכונים, וכל אשר נזקק לזה על פי אנשי הרפואה רשאי לצרוך מוצר זה, ואתם רשאים למכור להם.

הרה"ג משה לנדאו שליט"א

דילול פירות ערלה במטע שבעליו אינו שומר תו"מ

שאלה: בתפקידי כגון נשכרתי לדלל פריחה ופירות בוסר מעצי מאכל כדי שהנשארים יצאו משובחים יותר. התברר לי שהעצים הועברו לכאן באופן שמחייב למנות שוב שנות ערלה, והפירות ערלה. השאלה היא כיון שהבעלים אינו שומר תו"מ, והפירות ייאכלו באיסור ערלה, האם מותר לדלל, האם מותר לקבל תשלום על כך?

תשובה: אם גם ללא הדילול הפירות יהיו טובים לאכילה, והדילול רק מוסיף השבחה, אתה יכול לדלל ככל שניתן, ולקבל שכרך [מן הראוי לומר לבעה"ב שהפירות הם ערלה ואסורים, ושהותרו לך רק עבודת דילול הממעטת בפועל את כמות האיסור].

מקורות - בגמ' ע"ז סד. מובא שמותר לעקור כלאים אצל הגוי כדי למעט את התיפלה. בפ"י הראב"ד וברשב"ם (מובאים בקובץ שיטות קמאי) מפרשים שכוונת הגוי היא שע"י הניכוש שאר הגידולים יצמחו יותר טוב, ואעפ"כ מותר לישראל לנכש ולקבל שכרו מפני שהוא ממעט את התיפלה האסורה, כלומר שממעט בכמות האיסור וזורקם, אף שמרבה באיכות הקיים, ומותר לדבריהם אפילו להסוברים שניכוש דינו כזורע. לדבריהם ההיתר למעט התיפלה דוחה איסור זריעה, מקיים כלאים, ואיסור לא תחנם, ונראה שה"ה להשתכר באיסוה"נ אם הוא כלאי הכרם (ראה רמב"ם כלאים ה.ה. טושי"ע סי' רצו ס"א). אמנם שאר הראשונים לא פירשו כשיטתם, משום שלמדו בפשיטות שהנידון לעקור, כמו שבירת החביות בע"ז, אבל אין הכרח שחולקים על עיקר הדין העולה בראב"ד וברשב"ם. וכ"ש בערלה שאין איסור מקיים שיש בכלאים, ולא איסור זורע או חורש.

והנה במקרה שלפנינו יש איסור משתכר באיסוה"נ, וכן מסייע לעוברי עבירה בחד עבר דנהרא שהוא איסור דרבנן, ולשיטות הנ"ל צריך להיות מותר כשהגנן ממעט את התיפלה. ונראה שמיעוט תיפלה קיים גם בשאר איסוה"נ שביד ישראל עברייין, כגון ערלה וחמץ. וכעת מצאתי בס"ד תשובת הגר"י בלאור זצ"ל (פרי יצחק סי' טו) שמאריך להוכיח שאין מיעוט תיפלה בחמץ של גוי, שלא נעשה באיסור כלל, ומוכח מדבריו שבשל ישראל נקרא ממעט תיפלה, וכמבואר.

אמנם אם ללא הדילול הפירות לא ייאכלו, או ייאכלו רק קצתם, לכאורה היתר זה אינו קיים, אלא רק כאשר ייאכלו כראוי, אלא שבעה"ב מעדיף פירות איכותיים. וראוי שמדין תוכחה ומראית עין ראוי שהגנן יאמר לבעה"ב שפירות אלו אסורים, ולכן הותרה לו רק עבודה שמעטת הכמות.

הרה"ג ישראל אנקוה שליט"א

תרו"מ מעגבניות הגדלות במרפסת

שאלה: במרפסת שבביתי ישנה אדנית אשר אני מגדל בה עגבניות, האם צריך לעשר זאת עם ברכה? אציין שהמרפסת אינה מקורה.

תשובה: חייב בתרומות ומעשרות עם ברכה.

מקורות - נחלקו הרמב"ם והראב"ד (מעשרות א. י) האם המגדל ב'בית' חייב במעשרות מדרבנן או פטור לגמרי, וקיי"ל להלכה כהרמב"ם שחייב במעשרות, ומספק ברכות להקל חיישינן לדעת הראב"ד ויש לעשר ללא ברכה. אולם כל זה במקום מקורה, אך במרפסת שאינה מקורה או בחצר המשמשת לבית, שם נחלקו הרמב"ם והראב"ד להיפך, דלדעת הראב"ד חייבת מן התורה ולדעת הרמב"ם נחשבת כטפילה לבית וחייבת רק מדרבנן.

נמצא לכל הדעות במקום שאינו מקורה חייבים במעשרות או מדאורייתא או מדרבנן, ועל כן לכו"ע יש לעשר בברכה, וכמבואר כל הנ"ל באורך בשו"ת חלקת השדה למורנו הגרש"ז רווח שליט"א ח"ה, תרו"מ י. (ואם האדנית תעמוד על אדן החלון שאין בו שימוש בפנ"ע והוא טפל לבית, יש לעשר ללא ברכה, מחמת שיטת הראב"ד שהגדל בבית פטור מתרו"מ, ואדן החלון לכאורה גם לדעת הראב"ד נחשב כטפל לבית, וצ"ע)

אכילה בקטיף דובדבנים חווית

שאלה: לרגל יום ההולדת של אחתי אני מתכנן לקחת אותה ל'קטיף דובדבנים' חוויתי שבו נאמר לי שתמורת תשלום מראש נכנסים למטע דובדבנים וקוטפים שם ללא הגבלה כמות לצורך אכילה במקום, רצייתי לברר האם אני יהיה חייב לעשר זאת?

תשובה: תקטוף אחד אחד ותאכל מיד בלי לעשר, אך אם תקטוף שתים ויצטרפו ביך עליך לעשר.

מקורות - משנה במעשרות (ב. א) 'האומר לחברו הילך איסר זה בעשר תאנים שאבור לי [שאבחר לי], בורר ואוכל'. ופירש הרע"ב: תולש אחת אחת ואוכל, אבל אם תלש וצירף שתים חייב. וכ"ה ברמב"ם (מעשר ה. א). והטעם מבואר שם שזה בגדר מקח בתלוש וקובע למעשר אם מצרף שתים שהוי גמר מלאכה.

ואמנם ראיתי למורינו הגרש"מ עמאר שליט"א (תשובות שדה' גליון 61) שכתב לפטור ממעשרות מפני שהתשלום בקטיף הוא על הזכות לקטיפה ולא על הפירות עצמם, שהרי לא סיכמו כמה יקטוף וגם אינו יכול להוציא משם למק"א, ולכן אי"ז דרך משא ומתן. אך בענייני לא הבנתי דבריו שהרי במשנה (שם. א) כתוב שפועל שאינו אוכל מן הדין וסיכם עימו שיאכל תוך כדי עבודתו, ה"ז מקח וחייב במעשר. ומבואר דאף קנייה כזו של אכילת פועל שאינה על פירות מסוימים והיא במקום בלבד, מ"מ נידונית כמכירת פרות ולא כזכות קטיפה, וצ"ע.

מאז ועד היום...

פרוייקט מיוחד לרגל מלאת 30 שנה להקמת המכון

שנת תשנ"ה

הקמת המכון

תחילת הפקה של גליונות "תנובות שדה"

"פרט ועוללות" בנוכחות מרן הראש"ל זצ"ל

פתיחת 'כולל' ללימוד "זרעים"

שנת תשנ"ז

הקמת המעבדה לבדיקת נגיעות במזון

הו"ל של נוסח הפרשת תרו"מ עפ"י השו"ע

